

S
TA

940544 STA
 Διαφορῶν
 τοῦ Ἱεροῦ Θεοῦ
 ἐν τῇ καὶ ὑπερφυστικῇ
 καὶ ἁπλοῦς τῆς κτίσεως

111111
 111111

20
ΣΤΑΥΡΟΥΔΟΥ
~~ΣΤΑΥΡΟΥΔΟΥ~~

Το
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΖΑΙΜΜ.
Επι Του
ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ, ΤΩΝ
ΣΥΜΑΤΩΝ, ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

Αριθ. βιβλ. 4653
Χρονιά. Βιβλ. 17.3-1959
Είδος βιβλ. ()
Αριθ. 100.512 (57)

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΕΣΤΙΝ ΤΟΥ

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΤΟΥ

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥ

ΧΑΝΙΩΝ

16
Καθημερινή 9ης 7869
Ε. Π. Κωνσταντινούπολης
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΖΑΙΜΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΖΗΤΗ-
ΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.

ΥΠΟ
Σημ. Α. Στρατηγός

Ἄφου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν προσφύγων τα-
κτικὴ τοῦ Κ. Ζαΐμη ἔκαμε τὰ θαύματά της, καὶ ἐνεκα τῶν
διαρίσεων ἅς μεταξὺ αὐτῶν ἐπέφερεν, ἤδη ἐγένετο παραί-
τιος καὶ εἰς τὴν ἔναρξιν ἀδελφοκτονιῶν, ἀνάγκη νὰ λύσω-
μεν πλέον τὴν σιωπὴν, οὐχὶ διὰ νὰ ζητήσωμεν θεραπείαν
τινὰ παρὰ τοῦ Κ. Ζαΐμη, ἀλλὰ διὰ ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπ'
αὐτοῦ τὸ προσώπειον, ὅπως μὴ τολμᾷ εἰς τὸ μέλλον, ὡς
μέχρι τοῦδε ἔπραττε, νὰ ρίπτῃ τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῶν
Κρητῶν!

Οὐδεὶς βεβαίως Κρῆς ὑπάρχει ὅστις νὰ μὴν ἠσθάνθη βαρὺ
ἄλγος ἐν τῇ καρδίᾳ του διότι εὐρέθησαν πολιτικοὶ ἐν Ἑλ-
λάδι νὰ υπογράψωσι πρωτόκολλα, δι' ὧν ἡ Κρήτη, ὕστε-
ρον ἀπὸ τύσας θυσίας αἱμάτων καὶ περιουσιῶν, παρεδίδοτο
εἰς τὴν τελείαν διάκρισιν τοῦ ἀγριωτέρου καὶ βαρβαροτέ-
ρου νικητοῦ. Οὐδεὶς ἔτι ὑπάρχει Κρῆς ὅστις μετὰ ταῦτα
νὰ μὴν ἠσθάνθη τρομερὰν κατ' αὐτῶν ἀπέχθειαν καὶ διὰ
τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν εὐθύς κατὰ τὰς πρώτας
ἡμέρας τῆς περιελεύσεώς των ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, ἐπὶ δύο σπου-
δαίων διὰ τοὺς Κρήτας ζητημάτων. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ εἰς
τοὺς Κρήτας ὑπόσχεσις τοῦ Κ. Ζαΐμη νὰ κάμῃ λόγον περὶ
τῆς πατρίδος των εἰς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον μετὰ τὴν
ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου· ἐνῶ δὲ ἐν τινι κατὰ τὴν 25

Ἰανουαρίου ε. ε. ὑπομνήματί του ὁ Κ. Θεοδ. Δηληγιάννης πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος Κ. Ῥαγκά-
 βῆν κάμνει τὸν ἐξῆς λόγον περὶ Κρήτης «Τόσω δὲ μᾶλλον
 λυπηρὸν ὅτι ἡ συνδιάσκεψις δὲν ἐνησχολήθη ἐπὶ τοῦ Κρη-
 τικοῦ ζητήματος ἱκανοῦ νὰ προκαλέσῃ τὰ αὐτὰ ἀποτελέ-
 σματα, ἀνακινούμενα ἐν χρόνῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦσαν
 βραχεῖ, ὅσω αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας,
 ἔκριναν εὐλόγον ἐν ἔτει 1867 νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τῆς Ὀ-
 θωμανικῆς Πύλης ὅπως τὴν ὑποχρεώσωσι νὰ συναινέσῃ εἰς
 τὴν ἔρευναν τῶν εὐχῶν τῶν Κρητῶν. Αἱ δυνάμεις αὗται προ-
 φανῶς ἐνδιαφερόμεναι ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, δὲν ἐδίστασαν νὰ
 συνδέσωσι τὰς πράξεις τοῖς λόγοις πρὸς σκοπὸν φιλανθρω-
 πικὸν διαρρηγνύουσαι τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης καὶ διὰ
 τῶν στόλων των μεταφέρουσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα 60,000
 πρόσφυγας».

«Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως πεποιθεῖα ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν
 Χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας διαθέσεων τῶν
 τὴν συνθήκην τοῦ 1856 ὑπογραψασῶν ἕξ μεγάλων Δυνά-
 μων κολακεύεται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αἱ Δυνάμεις αὗται θὰ εὐα-
 ρεστηθῶσι νὰ μετέλθωσι τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν αὐτῶν, ὅπως
 ἡ κατάστασις τῶν Κρητῶν, καὶ πάντων τῶν ὁμοθρήσκων
 ἡμῶν Χριστιανῶν, σπουδαίως βελτιωθῇ. Αἱ ἕκτακτοι περι-
 στάσεις, εἰς ἃς εὐρίσκειται ὁ Κρητικὸς λαὸς, αἱ θυσίαι καὶ τὰ
 παθήματα αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ ἔτη διαρκέ-
 σαντα ἀνισὸν ἀγῶνα τὸν συνιστῶσιν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν εὐ-
 μενῇ προσοχὴν αὐτῶν. Καὶ ὄντως εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νε-
 κητοῦ παραδίδεται μετ' ὀλίγον λαὸς Χριστιανὸς διὰ τοῦ
 πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ διεγεί-
 ρας τὰς συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, οὗ ἡ χώρα

ἐγένετο τὸ θέατρον πολέμου ἐξοντώσεως, σπαίρων ἐν δυστυχίᾳ φρικώδει καὶ μετὰ τόσας προσπάθειας ἰδὼν διασθεσίαις τὰς προφιλεστάτας αὐτῷ ἐλπίδας. Ἄξιον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἔσεται νὰ σκεφθῶσιν αὐθις περὶ τοῦ τρόπου τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ τούτου. Ἀπόρασις τοιαύτη τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, οὔσα πράξις φιλόανθρωπος ἀφ' ἑνός, θὰ φέρῃ εὐτυχές ἀποτέλεσμα ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες θὰ ἐκτιμῆσωσιν αὐτὴν ὡς δεῖγμα τῆς ὑπὲρ αὐτῶν μερίμνης τῶν Δυνάμεων τούτων».

«Προσκαλῶ ὑμᾶς ν' ἀναγνώσῃτε τὴν παροῦσαν τῷ τε Κ. Μαρκεσίῳ Λαβαλέτ, ὡς πληρεξουσίῳ τῆς Γαλλίας καὶ Προέδρῳ τῆς Συνδιασκέψεως, καὶ τοῖς πληρεξουσίοις τῶν πέντε ἄλλων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ν' ἀφήσῃτε αὐτοῖς ἀντίγραφον».

Ἐνῶ λέγομεν κἀμνεὶ τὸ ὑπουργεῖον Ζηίμη τοιοῦτον λόγον περὶ Κρήτης, διατάσσει τὸν Κ. Ῥαγκασῆν, διότι δὲν πιστευόμενος ὁ Κύριος Ῥαγκασῆς νὰ ἐνήργησεν οὕτως αὐτοβούλως, νὰ μὴν ἐπιδώσῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ὅτε ἔδει, ἤτοι πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ Συνεδρίου. Τοῦτο βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν 9 Φεβρουαρίου ε. ε. ὁ Κ. Λαβαλέτ. ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας, ἔχουσαν ὡς ἔπεται. «Κύριε Βαρῶν ! ὡς βεβαιοῖ τὸ πρωτόκολλον τῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως τῆς συνδιασκέψεως ὁ Κ. Ῥαγκασῆς, δὲν ἔκρινε δεόν νὰ μοὶ ἀνακοινώσῃ πρὸ τῆς ὥρας τῆς τελευταίας συνεδριάσεως τὴν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ἐγκύκλιον τοῦ Κ. Δηλιγιάννη. Μόνον τῇ ἐπαύριον ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐλθὼν μοὶ ἐπέδωκεν ἀντίγραφον αὐτῆς κτλ.».

Τὸ δεύτερον δ' εἶναι ὅτι ὑπεσχέθη ὁ Κ. Ζαΐμης εἰς τοὺς Κρητας ὅτι θέλει ἐνεργήσει νὰ γίνῃ ἀρμοδίως λόγος πρὸς τὸν Χριστιανικὸν κόσμον ἐπὶ σκοπῷ φιλανθρωπικῷ, τούτέστι νὰ ζητηθῇ ἡ συνδρομὴ του πρὸς προσωρινὴν ἀνακούφισιν ἐκείνων οἵτινες ἀπώλεσαν οἰκίας, ἐπιπλα, οἰκίβια ζῶα καὶ πᾶν ὅ,τι χρήσιμον ἐν τῷ βίῳ, καὶ οἵτινες εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κατέλθωσιν ἐν τῇ πατρίδι των, θέλουσι, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι δὲν θὰ ὑποστῶσι τὰς ἀντεκδικήσεις τοῦ τυράννου των, γίνει θύματα τῆς πείνης καὶ τῆς δυστυχίας, διὰ τε τὰς ἀνωτέρω ἀπωλείας καὶ διότι τὰ κτήματά των, ὡς πρὸ τριετίας ἀκαλλιέργητα, οὐδὲν θέλουσι τοῖς χορηγήσει προῖόν, καὶ διότι ἐκ περισσοῦ οὔτε ἐλαιοκαρπία περιμένεται κατὰ τὸ παρὸν ἔτος. Ἰδέαν τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐξέφρασεν ὁ ἐνταῦθα πρέσβυς τῆς Πρωσσίας καὶ τὴν ὁποίαν παρεδέχθη καὶ ὁ Κ. Ζαΐμης, ἀλλ' οὐδὲν, καὶ τοι ὑποσχεθεὶς, ἔπραξε· καὶ βεβαίως διότι τοὺς Κρητας δὲν ἐθεώρησεν Ἕλληνας καὶ ἐπομένως ἀξίους τῶν συμπαθειῶν του.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν διαγωγὴν τοῦ Κυρίου Ζαΐμη ἐπὶ τῶν ἀτυχῶν θυμάτων ἅτινα ἡ ἀνωθι ἐν ὀλίγοις ἐκτεθεῖσα ἀσυνεπῆς καὶ ὄντως ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ του ἠνάγκασεν μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ προσφύγωσιν εἰς τὴν προσφιλεῖ των Ἑλλάδα. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τρεῖς κυρίας περιόδους μέχρι σήμερον. Ἡ πρώτη εἶναι κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου, καθ' ἣν ὁ Κ. Ζαΐμης, ἀφοῦ ἐζήτησε καὶ τῷ ἐπεδόθησαν ἐξωδίως παρὰ τῶν ἀρμοδιωτέρων καὶ ἐγκριτοτέρων τοῦ ἀγῶνος Κρητῶν κατάλογοι τῆς ἀξίας ἐκάστου ἐκ τῶν συστηματικῶς ἐργασθέντων ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως προσφύγων, κατόπιν ἐπέτρεψε νὰ γί-

νουν τροποποιήσεις παρ' ἀγνώστων, αἵτινες καθὼ οὔσαι μο-
 νομερεῖς καὶ φατριαστικαὶ ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν πάν-
 των, καθόσον ἐπὶ τῇ βράσει τῆς τροποποιήσεως ἐδίδετο ἡ
 περιθάλψις ἐκείνη. Ἐνθυμείται βεβαίως ὁ Κ. Ζαΐμης ὅτι
 σπουδαῖος ἐγένετο εἰς αὐτὸν λόγος τῆς ἀδίκου τροποποιή-
 σεως καὶ παρὰ τοῦ Κ. Χιονιουδάκη (πρὸς ὃν καὶ εἶπεν ὅτι
 δὲν ἔχει νὰ δώσῃ λόγον ποῖος ἔκαμα τὰς τροποποιήσεις) καὶ
 παρὰ τοῦ Κ. Ζυμβρακάκη καὶ παρ' ἄλλων διακεκριμένων
 ἐκ τῶν προσφύγων, διότι μικροῦ ἐδέησε καὶ τότε νὰ προ-
 κληθῶσι τραγικαὶ σκηναὶ μεταξὺ τῶν προσφύγων, αἰτιωμέ-
 νων τῶν μὲν τοὺς δὲ, διότι οἱ περὶ τὸν Κ. Ζαΐμην διέδιδον
 ὅτι Κρητες (χωρὶς ν' ἀναφέρωσι τὰ ὀνόματά των) ἔκαμον
 τὰς τροποποιήσεις. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ Κ. Ζαΐμη ἐκίνησε
 τὴν ἀγανάκτησιν πάντων, διὸ καὶ ἐγένετο ἔγγραφόν τι καὶ
 ἤρχισεν ὑπογραφόμενον παρὰ τῶν ἐγκριτοτέρων διὰ νὰ δη-
 μοσιευθῆ, καὶ τὸ ὅποιον εἶχεν ὡς ἔπεται. «Ἐπειδὴ καὶ εἰς
 τὸν παρουσιασθέντα καὶ ἀναγνωρισθέντα ὑπὸ τῆς Κυβερνή-
 σεως ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν προεζρχόντων τοῦ ἀ-
 γῶνος Κρητῶν, παρεισέφρησαν πολλὰ λάθη καὶ ἀτοπήματα,
 διότι ἄλλα μὲν ὀνόματα μὴ ὑπαγόμενα εἰς αὐτὴν τὴν κα-
 τηγορίαν, ἢ λαμβάνοντα πρὸ ἐτῶν μισθοδοσίαν, συμπερι-
 λήφθησαν ἕτερα δὲ ὑπαγόμενα εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν,
 ἢ μὴ λαβόντα ποτὲ συνδρομὴν τινα παρελείφθησαν, καὶ αἰ-
 τιῶνται ὑμᾶς οἱ συνάδελφοι καὶ συναγωνισταί μας αἵτινες
 εἶχον τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς θεωρῶσιν ὡς προϊσταμένους
 των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866,
 ὡς μὴ ἐνεργήσαντας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ εἰκότα, θεωροῦμεν κα-
 θήκον μας νὰ ἐκθέσωμεν δημοσίᾳ, ὅτι αὐτ' ἐπισήμως, οὔτε
 κατ' ἄλλον τρόπον ἐκοινοποιήθη ὑμῖν σχηματισμὸς ἐπιτρο-

τῆς τοῦ ἐχούσης ἐντολὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἢ νὰ ὑποβάλλῃ αὐτῇ μέτρον τι συμβιβάζον τὸ πρὸς τοὺς ἀγωνιστὰς Κρήτας καθῆκον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν αὐτοῦ, ἢ ἄλλο τι σχέσιν ἔχον πρὸς τὰ Κρητικὰ πράγματα».

«Ὅπως δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συναγωνισταὶ πατριῶταί μας, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τίνες οἱ τὸν κατάλογον αὐτὸν συντάξαντες, ὅστις διὰ νὰ γίνῃ ἀρμόδιος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου, ἐδεῖτο ἀνδρῶν, καθ' ἡμᾶς, ἀντιληφθέντων ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν τῆς Κρήτης καὶ διαγιγνοσκόντων καλῶς τὰ πρόσωπα τοῦ ἀγῶνος· καὶ διὰ τοίους λόγους ἀνεγνωρίσθη αὐτός ὡς καλῶς ἔχων. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἡμεῖς, ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ ἐπροθυμοποιήθημεν νὰ παράσχωμεν ἐν δεινοῖς καιροῖς τὴν συνδρομὴν μας πρὸς τοὺς συμπατριώτας μας, καὶ νὰ συνυποφέρωμεν τὰ πάνδεινα μετ' αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δὲν θέλομεν λείψει νὰ καταγίνωμεν ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν πρὸς τὴν ἀνακούφισιν τῶν δυστυχιῶν τὰς ὁποίας εἰς αὐτοὺς ἐπήνεγκεν ἡ προσωρινὴ ἀποτυχία τοῦ ἱεροῦ τῆς πατρίδος ἀγῶνος, ἐὰν καὶ πρὸς τοῦτο θεωρηθῶμεν ἀρμόδιοι καὶ αἰτηθῶσι παρ' ἡμῶν αἱ δέουσαι πληροφορίαι περὶ τῶν τῆς Κρήτης.

Ἀθῆναι τὴν 21 Φεβρουαρίου 1869.

Ι. Ζυμβερκάκης. Γ. Γιαννουδοβαρδάκης. Ν. Χ. Ρουσονικολουδάκης. Α. Σίφκας. Β. Μπομπολάκης. Ἐμμ. Ε. Βουγιουκαλάκης. Ματθαῖος Μυλωνάκης. Ἄντ. Βερικάκης. Α. Κοκολάκης. Μ. Γιαννιράκης. Παῦλος Α. Μοράκης. Κ. Π. Βολουδάκης. Α. Γ. Πολογιαννίτης. Α. Καβρός. Δ. Παπανδρίου. Ι. Γ. Πολογιαννίτης. Γ. Εστρώτης. Ν. Παρασχάκης. Π. Σεργάκης. Λάμπης Τσοντάκης. Ἄνγκν. Μανουσελά-

λης τοῦ Ἀνδρέα». Τὸ ἔγγραφο ὁμῶς τοῦτο δὲν συνεπληρώθη δι' ὄλων τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐγκρίτων καὶ ἐπομένως δὲν ἐδημοσιεύθη, διότι ὁ Κ. Ζαΐμης πιεσθεὶς προῦκάλεσεν ἐπίσημον καὶ αὐθεντικὸν κατάλογον, ὅτε ἄρχεται ἢ δευτέρα, καθ' ἡμᾶς, περίοδος.

Κατ' αὐτὴν ἐγένετο ἐξέλεγχις δημοσίως καὶ παρὰ τῷ καταστήματι τῆς Βουλῆς τῆς ἀξίας ἐκάστου πρόσφυγος ἀγωνιστοῦ παρὰ τῶν ἐγκριτοτέρων τῆς ἐπαναστάσεως Κρητῶν ἀρχηγῶν, πληρεξουσίων καὶ τῶν μελῶν τῆς Πρωσ. Κυβερνήσεως τῆς Κρήτης, οἵτινες καὶ διαιρέσαντες εἰς τρεῖς διαφόρους τάξεις τοὺς ἀγωνιστάς, κατέταξαν ἕκαστον εἰς τὴν ἀρμοζούσαν αὐτῷ θέσιν. Νομίζομεν δὲ πεπειθότως, καὶ τὴν ἰδέαν μας φρονοῦμεν ὅτι πᾶς ἐχέφρων ἀσπάζεται, ὅτι ἐξέλεγχις ἀρμοδιωτέρα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνη καθόσον οἱ ταύτην ἐνεργήσαντες, οὐ μόνον οἱ διασημότεροι τῶν προσφύγων ἦσαν, οἱ καὶ τὰς ὑψηλοτέρας τῆς ἐπαναστάσεως θέσεις καταλαβόντες, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὄλων τῶν τμημάτων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἀτοπήματα ἐκ συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, καὶ ν' ἀποκλεισθῇ τις ἀγωνιστής. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα καὶ μετὰ τὴν γενομένην ταύτην ἐπίσημον καὶ αὐθεντικὴν ἐξέλεγχιν, καὶ πάλιν εἰσεχώρησαν λαθραῖαι τροποποιήσεις, καὶ πάλιν διὰ ταύτας ἠγέρθησαν παράπονα, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐπαναληφθῶσι σπουδαῖκι ἐνέργειαι ὅπως ἡ περιθαλψὶς δοθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐθεντικῶν καταλόγων.

Ἡ τρίτη περίοδος εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν μετὰ τὰ ἀνωτέρω αἰείποτε ἐζήτει νέους καταλόγους ὁ Κ. Ζαΐμης — διότι οἱ προηγούμενοι τῆς ἐπίσημου ἐξελέγγεως ἀπῆρσαν αὐτῷ, — ἀλλ' οὐδέποτε ἐπραγματοποιεῖ τι, προφασιζόμενος μετὰ τὴν

παρουσίασιν αὐτῶν ὅτι δὲν δύναται νὰ πράξῃ τι ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Βουλῆς· ἄρα εἰς δουλειὰν καὶ εἰς κίνησιν ἤθελε μόνον νὰ ἔχῃ ὁ Κ. Ζαΐμης τοὺς Κρητάς διὰ τῆς συντάξεως καταλόγων.

Τὰς προφάσεις ταύτας, Κ. Ζαΐμη, καλῶς ἐνοοῦμεν ἕκτοτε, ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἀπελπίσῃτε τοὺς Κρητάς καὶ κατέλθωσι μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὴν πατρίδα των. Τὸν σκοπὸν σας τοῦτον ἔτι μᾶλλον ἐπιβεβαίωσι ἡ διάδοσις ὅτι οἱ Κρητὲς ἂν δὲν σπεύσουν νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἡ Τουρκία θέλει στείλει Κιρκασίους νὰ κατοικήσωσιν εἰς αὐτήν. Αὐτὸς ἐγὼ ἔτυχον παρὼν ὅτε τοιαύτην κοινοποίησιν ἔκαμνε πρὸς τὸν Κ. Χ. Ζυμβρακάκη ὁ συνάδελφος ὑμῶν Π. Πετσάλης.

Καὶ ἡμεῖς μὲν οἱ Κρητὲς, Κ. Ζαΐμη, ἐνοοῦμεν καλῶς τὰς οικονομικὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας ἡ περιθαλψὶς χιλιάδων προσφύγων θὰ ἐπήγαγεν εἰς τὸ Ἑλλην. Κράτος, δὲν ἐνοοῦμεν ὅμως διατὶ τὴν ἑμμεσον ἕξωσιν αὐτῶν ἐπεσπεύδατε χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἐξησφαλισμένη ἡ θέσις των. Ἄν ὑμεῖς βεβαίως ἐδράττεσθε τῆς ἀρμοδίας ἐποχῆς καθ' ἣν ὑπῆρχεν ἔτι τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον, καὶ ὑπεβάλατε εἰς αὐτὸ ὑπόμνημα θίγον οὐχὶ τὴν μεγάλην ἰδέαν, ὅπως ἦτον ἡ μνησθεῖσα ἐγκύκλιος τοῦ Κ. Θ. Δηλιγιάννη, ἀλλὰ τοῦ ζητήματος καθαρῶς τῶν προσφύγων Κρητῶν, ὅπως ἦτον ἡ διὰ τῶν ἐνταῦθα πρέσβειων τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων ἀναφορὰ ἡμῶν τῶν προσφύγων πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον, ἣν καὶ ὑμεῖς εἶδατε καὶ συνεμερίσθητε, διότι οὐδὲν ἕτερον ἔμνευε πλέον, μετὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρωτοκόλλου, ἢ τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἑλλάδι προσφύγων, καὶ ἐπεβουθεῖτε οὕτω ἡμῖν, ὥστε ἡ δῆλωσις τοῦ πληρεξουσίου τῆς

Τουρκίας ἐν τῷ Συνεδρίῳ νὰ γίνῃ μᾶλλον σαφῆς καὶ παρέχουσα ἐγγυήσεις εἰς τοὺς πρόσφυγας· ἢ, ἐὰν δὲν ἐναυάγουν αἱ παρὰ τῇ Ὑψ. Πύλῃ βραδύτερον ἐνέργειαι ἡμῶν πρὸς ἀπάλειψιν τῶν ἐντέχνων καταπιέσεων ἅς αἱ ἐν Κρήτῃ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ πρὸς ἀντεκδίκησιν διέπραττον κατὰ τῶν τέως συστηματικῶς ἐπαναστατῶν, καὶ αἵτινες ἐφόβιζον αὐτοὺς καὶ φοβίζον ἔτι εὐλόγως διὰ νὰ κατέλθωσι, τότε θὰ συνωμολογοῦμεν μεθ' ὑμῶν ὅτι οἱ Κρήτες ὤρειλον, ἂν ὄχι δι' ἄλλο, χάριν τοῦλάχιστον τοῦ ἀδελφοῦ των ἔθνους, ν' ἀπαλλάξωσιν αὐτὸ τῶν περαιτέρω δι' αὐτοὺς θυσιῶν. Ἀφοῦ ὅμως διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου παρεδώσατε τὴν Κρήτην εἰς τὴν τελείαν διάκρισιν ἀμειλίκτου τυράννου, ἀφοῦ μετὰ τοῦτο κατ' ἐλάχιστον δὲν συνετελέσατε νὰ διευκολύνητε τὴν θέσιν ἐκείνων οἵτινες μέχρι τῆς χθὲς ἔχονον τὸ αἷμα των ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους καὶ προσέφυγον ἀκολούθως εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, δὲν ἐνοοῦμεν διατὶ νὰ ἐπισπεύδητε ν' ἀναγκάσητε αὐτοὺς νὰ προσφέρωσιν ἑαυτοὺς σφάγια, καὶ νὰ μὴ περιθάλητε αὐτοὺς προσωρινῶς, μέχρις ὅτου διευκολυνθῇ ἡ θέσις των, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὸ ἔθνος ἐξακολουθεῖ ἔτι πληρόνων τοὺς αὐτοὺς φόρους οἵτινες, συνεπεία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, τῷ ἐπεβλήθησαν.

Τῇ ἀληθείᾳ οὐδαμοῦ ἄλλοθι τῆς ὑψηλίου ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῶσι τοιοῦτοι μεγαλοουργοὶ πολιτικοί· ἐκτὸς ἐννοεῖται τῆς Ἑλλάδος, ἣτις εἶναι, κατὰ τὸν ποιητὴν, ἡ γῆ τῶν θαυμάτων.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Τέλος τὸ ζήτημα ἐτέθη καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους καὶ ἐν σώματι οὗτοι ἀπεφάνθησαν περὶ τοῦ δικαίου τῆς περιθάψεως τῶν προσφύγων. Ναι, Κύρια Ζαίμη, τὸ ἔθνος ἐλυπήθη τοὺς ἀδελφούς

του διότι ἐθυσιάσθη, τανὺπὲρ τῆς εὐγενεστέρως ἰδέας, ὑπὲρ τῆς ἰδέας τοῦ μεγαλείου τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ δὲν ἠθέλησε τοὺς μὴ δυναμένους, συνεπεῖα ὁμολογουμένως τῆς ἀβελτηρίας σας, νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν πολυστένακτον πατρίδα των, ν' ἀναγκάσῃ διὰ τῆς πείνης καὶ τῆς δυστυχίας νὰ προσενέγκωσιν ἐκ τούτων θύματα. Τὸ ἔθνος ἅπαν διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του κατένοητε ὅτι καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια του καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ προορισμοῦ του δὲν ἐπέτρεπε νὰ φερθῆ ἀσπλάγχχνως πρὸς τοὺς πρόσφυγας Κρήτας, διότι ἡ τοιαύτη τυχὸν πρὸς αὐτοὺς διαγωγὴ του θέλει ἐπιδράσει μεγάλως ἐπὶ τῶν πνευμάτων πάντων τῶν δούλων λαῶν, καὶ ἐξυπηρετήσῃ θυμωσίως τὰ συμφέροντα καὶ τῆς Τουρκίας καὶ πάσης ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας. Καὶ ὅμως ὑμεῖς, Κ. Ζαΐμη, τί μ' ὄλες τὰς πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους διαβεβαιώσεις σας ἐπράξατε; Πρῶτον εἰδοποιήσατε τρις ἤδη διὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας τοὺς πρόσφυγας ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἐννοεῖ νὰ τοὺς περιθάλψῃ! δεῦτερον διεδίδατε ἐξωδίκως ὅτι θὰ περιθαλφθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι, καὶ τοῦτο βεβαίως ὅπως διερεθίζητε τοὺς ὑποδεστέρους· καὶ τρίτον προσκαλεῖτε νὰ γίνωνται νέοι κατάλογοι τοὺς ὁποίους ὅμως καὶ πάλιν, κατὰ τὴν συνθήειάν σας, δὲν ἐλαμβάνετε ὑπ' ὄψιν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτε μὲν ὅτι διατελεῖτε ἐξοργισμένοι διότι οἱ Κρήτες ἐνεργοῦν συνωμοσίας καὶ προμελετοῦν διαδηλώσεις, ὅτε δὲ διότι εἰσὶ διηρημένοι μεταξὺ των, καὶ ἄλλοτε δι' ἄλλας γελοίας καὶ ἀνυπάρκτους ἀφορμὰς. Προχθὲς ἔτι διὰ τῶν ξενηλατικῶν ἢ μισοκρητικῶν ἐφημερίδων «ἡ Μέρμινα» καὶ «Ἐκλεκτικὴ» ἐκτὸς ἄλλων λοιδοριῶν, διεσαλπίζετο καὶ ὅτι ἐνεκὰ τῆς ἀσυμφωνίας τῶν Κρητῶν δὲν ἀποφασίζει ἡ Κυβέρνησις νὰ περιθάλψῃ αὐτούς.

Ἄλλὰ διατί, Κ. Ζαΐμη — αἰωνίως ζητῶν καταλόγους καὶ ἀνκφοράς, διὰ νὰ εὐρίσκη ἐργασίαν εἰς τοὺς Κρήτας, δὲν βασιζέσαι ἐπὶ τῶν ἀθηντικῶν καταλόγων οἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὸν Μάρτιον παρὰ τῷ Καταστήματι τῆς Βουλῆς; ἢ διατί ἂν ἀνευρίσκη ἐν αὐτοῖς τὸ πλεγματέ; δὲν ἀπαιτεῖ πληροφορίας παρὰ τῶν λαβόντων ἐνεργητικώτατον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ, ἦτοι παρὰ τοῦ Κ. Ζυμβρακάκη, Κορωναίου, Πετροπουλάκη, Μήτσα, παρὰ τοῦ Τμηματάρχου Κ. Χιονουδάκη, καὶ εἴ τι νὸς ἄλλου, οἵτινες καλῶς ἐγνώρισαν τοὺς πάντας ἐν τοῖς ἔργοις των παρὰ τοῖς Τμήμασι καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς διέτριψαν; ποῦ τότε παρκαλῶ αἱ θερμαὶ συστάσεις ἀπάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐν τῇ βουλῇ πολιτικῶν ἀποχρώσεων περὶ ὅσον ἔνιστι ταχυτέρας περιθάλψεως τῶν πενομένων προσφύγων;

Ἡ ἄλλοπρόσαλλος καὶ παράδοξος αὕτη πολιτικὴ ὑμῶν, Κ. Ζαΐμη, γεννήσασα μεταξὺ τῶν δυστυχῶν προσφύγων δεινὰς ὑπονοίας, ὅτι ὁ εἷς καταρῥχιδιουργεῖ τὸν ἕτερον, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ὑρίστανται τὴν τρομακτικὴν καὶ σπαρακτικὴν αὐταῖς δυστυχίαν ἣν ὑποφέρουσι — διότι πολλοὶ τούτων, καὶ ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων ἔτι, καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἡμέρας κάμνουν νὰ φάγωσι ξηρὸν ἄρτον — ἐγένετο ἀφορμὴ ἐπὶ τέλους νὰ τραυματισθῶσιν ἐπιθανκτίως παρ' ἀπειλισμένων συμπατριωτῶν των, πρὸς οὓς ἐπιβούλιος ἐδόθη νὰ ἐνοήσωσιν παρὰ τοῦ ἐγνωσμένου Σκλιδίου ὅτι δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τοὺς τελευταίους καταλόγους, τρεῖς ἐκ τῶν διακεκριμένων ἡμῶν ἀνδρῶν, ὁ Πληρεξούσιος Στρακίων Λ. Παππαγεωργίου (ὅστις καὶ ἐτελεύτησεν ἤδη) ὁ ἀρχηγὸς Γιαννουδοβαρδάκης καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Α. Βερικάκης ἢ Βερ-

δαντώνης. Ούτω συνέβη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰωάν. Κ. Ζαΐμη, ὅτι κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἔλαβε χώραν οὔτε ἐν Κρήτῃ, οὔτε ἐν Ἑλλάδι, ὅτε καὶ ἐνταῦθα πολυριθμότεραι ἦσαν οἱ πρόσφυγες· καὶ τοῦτο διότι οὔτε ὁ Κουμουνδούρος οὔτε ὁ Βούλγαρης, τοὺς ὁποίους ὑμεῖς τότε λυσσωδῶς ἐμέμφεσθε περὶ τῶν Κρητικῶν πραγμάτων, δὲν μετήρχοντο τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς Κρήτας Ἰησουϊτικὴν καὶ ἐπικίνδυνον πολιτικὴν.

Ἄλλ' ἐξ ἄλλου ποῖος τῶν Κρητῶν εἶναι ὁ προκαλῶν τὰς διαιρέσεις καὶ τὰ σκάνδαλα, ὁ καταγγέλλων ἀνυπάρχτους συνομοσίας καὶ ὁ τέλος διενεργήσας δολοφονίαν Πατριωτῶν του; Δὲν εἶναι, Κ. Ζαΐμη, τὸ αὐτὸ ἐμείνο πρόσωπον, κάποιος Σκαλίδης, τὸν ὁποῖον ἀπὸ κοινοῦ οἱ ἔγκριτοι τῶν προσφύγων τῶν πέντε Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν, ἐξ ὧν οὗτος κατὰγεται, ἀπεκήρυξαν ὡς προδότην διὰ τὰς ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι πράξεις του, τὰς ὁποίας ὠρισμένως ἀνέφερον ἐν ἐγγράφῳ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Μάρτιον ε. ε. ἐπέδωκαν ὑμῖν, ἐδημοσίευσαν δὲ καὶ ἀκολούθως, καὶ δι' οὗ παρεκάλουν ὑμεῖς νὰ λάβητε ἀρμόδια κατ' αὐτοῦ μέτρα, ἀφοῦ μάλιστα ἐτύχανε ἐν Ἑλλην ὑπὸ κίρκῃ; Διατὶ ὑμεῖς νὰ μὴ λάβητε τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὑπ' ὄψιν; διατὶ νὰ ἐξαιρέσητε εἰς αὐτὸν κατ' ἐξαιρέσειν δαψιλῆ μηνιαίαν σύνταξιν νὰ δίδηται, 120 Δραχμῶν; διατὶ ἐκ περισσοῦ νὰ συστήσητε ἐν ὑπουργικῇ Συμβουλίᾳ ὅπως καὶ ἰδιαιτέρως ἔκτακτος ἐπιχορήγησις δίδηται εἰς αὐτὸν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν κατορθώθη συνεπεία τῶν μέχρι παραιτήσεως παρατηρήσεων τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας; διατὶ ἀφοῦ πρὸ ἡμερῶν ὁ ἴδιος οὗτος Σκαλίδης ἀπεδείχθη συκοφάντης ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς πρὸς τὸν Κ. Ψενιέρην ἐπιστολῆς του, ὅτι ὁ Κ. Ι. Ζυμβρακάκης μετ'

ἄλλων Κρητῶν ἐνεργεῖ συνομοσίας, καὶ ἀπεδείχθη λέγομεν συκοφάντης, δὲν παρεπέμφθη νὰ δικασθῆ εἰς τὴν Εἰσαγγελίαν καὶ νὰ τιμωρηθῆ ἀποχρώντως, ἀφοῦ μάλιστα τὸ συκοφαντούμενον πρόσωπον εἶναι ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ ; καὶ διατὶ τέλος ἀφοῦ ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὅτι ὀπαδοὶ τοῦ Σκαλίδου διεπράξαντο τὴν στυγεράν πράξιν, οὗτος ἔμεινεν ἀνενόχλητος μέχρι σχεδὸν τῆς μεσημβρίας τῆς ἐπομένης, περιφερόμενος εἰς τὴν πόλιν, εὐρῶν οὕτω εὐκαιρίαν νὰ κρύψῃ, τίς οἶδεν εἰς ποίους φίλους του, τοὺς αὐτουργοὺς τῆς πράξεως; Ταῦτα πάντα δὲν ἀποδεικνύουσι προφανῶς ὅτι, ἢ τὸν ἐχρησιμοποιοῦτε κατὰ τῶν προσφύγων, ὅπως ἄλλοτε, πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως, τὸν εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Βέτλανδ καὶ τοποθετήσει παρὰ τῆ Ἀστυνομία μυστικὸν κατάσκοπον ἢ ὅτι ἐνθίδατε εἰς πολιτικούς τινες τῶν ὁποίων τὰ φατριαστικὰ συμφέροντα εἶχεν ἐξυπηρετήσει διὰ τῶν ραδιοργυγῶν του καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ;

Πολλοί, Κ. Ζαΐμη, ἔνεκα τῆς ἐκτεθείσης ἀταταλογίστου πολιτικῆς Σας, ἠναγκάσθησαν νὰ προσφέρωσιν ἑαυτοὺς ὄψματα, κατελθόντες εἰς Κρήτην, καὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ παρὰ πάντα ἄλλον εἰς προφανέστερον κίνδυνον ἐκτεθειμένος Κ. Παπαδογιαννάκης, Πληρεξούσιος ἐν τῇ εἰς Χανία Συνελεύσει τῆς Τουρκίας, καθὸ διαμαρτηρηθεὶς κατὰ τοῦ ἀφοπλισμοῦ καὶ ἄλλων τῆς ἐξουσίας δυσμενῶν μέτρων, καὶ προσφυγῶν εἰς Ἑλλάδα, διότι τὰς φρικωδεστέρας διήρχετο δυστυχίας πολλοὺς δ' ἔτι ἄλλους τὸ αὐτὸ θὰ ἀναγκάσῃτε νὰ πράξωσι, διότι οἱ πάντες τῶν προσφύγων κατενόησαν ὅτι ὑμεῖς δὲν ἐννοεῖτε αὐτοὺς ἀδελφοὺς, ἀλλ' ἐπαίτας, καὶ πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ἐπαίτας ὀχληροὺς φέρεσθε. Ἀλλὰ δὲν κα-

τανθεείτε ὅτι διὰ τῶν μέτρων τούτων βλάπτετε θανασίμως τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς ὃν κατ'ἀνάγκην θὰ γίνωσι γνωστὰ ταῦτα παρ' ἡμῶν; Ναι θὰ διασαλπίσωμεν τὰ πάντα καὶ θὰ φωνάξωμεν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ· θὰ κάμωμεν ἔκκλησιν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς μας ἐλευθέρους καὶ δούλους Ἑλληνας καὶ θὰ εἴπωμεν αὐτοῖς· « Ἴδατε, ἀδελφοί, πῶς πολιτικοὶ τινὲς τῆς Ἑλλάδος κατήντησαν ὑμᾶς τοὺς Κρητὰς ἴδατε πῶς πολιτεύονται καὶ μᾶς θεωροῦν ἤδη ἴδατε κατὰ πόσον κατέστησαν ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του τὸ ἀπελευθερωθὲν μικρὸν Ἑλληνικὸν μέρος, τὸ δημιουργημα αὐτὸ τῶν ἀγώνων, αἰμάτων καὶ θυσιῶν συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἴδατε τέλος εἰς ποῖον σημεῖον ἤγαγον τὸν Ἑλληνισμόν ἐν γένει ! Διατι ἴστασθε ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι ; Διατι νὰ νομίζετε ὅτι διὰ νὰ καταστήσατε ἀξίαν τοῦ προορισμοῦ της τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν μικρὰν Ἑλληνικὴν γωνίαν, οἱ μὲν ἐντὸς πληρώνετε ἀδρῶς φόρους, οἱ δὲ ἐκτὸς προσφέρτε ἀφειδῶς τὸν ὄβολόν σας καὶ ἐγείρετε πολυτάλαντα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἐνῶ κινδυνεύει νὰ κρημισθῆ καὶ καταδαφισθῆ τὸ ἔργον αὐτό ; Διατι νὰ στρέφετε τὰ ὄμματά σας, ὦ ἀδελφοὶ δούλοι Ἕλληνες, πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν Δύναμιν, καὶ νὰ μὴν ἔλθητε εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι εἰλικρινῶν Πατριωτῶν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζόμενοι κατορθώσωμεν νὰ ἐξάξωμεν τὴν μικρὰν ταύτην Ἑλληνικὴν γωνίαν—διὰ νὰ χρησιμεύῃ ἡμῖν ἐπὶ πάντων κέντρον τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ—ἀπὸ τοῦ βορβοροῦ εἰς ὃν τὴν ἔρριψαν τὰ Πρωτόκολλα καὶ οἱ ἀβδῆρῆται πολιτικοί ; Ἡ ἄρα πάντες ἐλεύθεροι καὶ δούλοι εἴμεθα νάνοι καὶ οὐτιδανοὶ, ἀνάξιοι γόνοι τῶν Ἑλλήνων, διὸ καὶ δικαίως πάσχομεν, καὶ δικαίως θὰ χάσωμεν ἐπὶ τέ-

λους, ὅτι δεκαετῆς ἀγῶνες καὶ ποταμοὶ αἱμάτων τῶν Πατέρων μας ἐδημιούργησε ; »

Ναὶ πάντα ταῦτα θ' ἀναπτύξωμεν μεθ' ὅλης τῆς συναισθήσεως τοῦ δικαίου ἡμῶν καὶ θὰ διασαλπίσωμεν αὐτὰ μεθ' ὅλης τῆς ἰσχύος τὴν ὁποίαν ὁ τριετὴς ἰσρὸς ἡμῶν ἀγὼν μᾶς παρέχει· ἂν τοῦτο μέχρι σήμερον δὲν ἐπράξαμεν, δὲν προῆλθε διότι εἴμεθα βλάκες καὶ ταπεινοὶ ! ὄχι ! ἀλλὰ διότι ἡμέραν καὶ νύκτα παρίστανται εἰς τὰ ὄμματά μας αἱματόβρεκτα τὰ φάσματα τῶν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν μας, διότι ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν διαβλέπομεν ἔτι τοὺς καπνοὺς τῶν πυρπολουμένων οἰκιῶν μας καὶ ἀκούομεν τὰς οἰμωγὰς τῶν σφαζομένων ἀσθενῶν ἡμῶν πλασμάτων, καὶ διότι πρὸς τούτοις μέχρις ἡμῶν φθάνουσιν οἱ στεναγμοὶ τῶν ἐν φυλακῆς καὶ ὑπὸ βαρυτάτης ἀλύττου στεναζόντων συναγωνιστῶν μας, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς πεινῆς καὶ τῆς δυστυχίας ἀποθνησκόντων ἐν τῇ πικρίδι μας καθ' ἑκάστην !

Ταῦτα· ναὶ ταῦτα εἰσὶν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς ἔκαμνον νὰ μὴν ὑψώμεν φωνήν, νὰ μὴν αἰσθανώμεθα τὴν ἰδίαν ἑκάστος ἡμῶν τῶν προσφύγων φρικώδη δυστυχίαν του, νὰ μὴν ἀτενίζωμεν πρὸς τοὺς ἀναδειχθέντας καὶ πλουτίσαντας ἐκ τῶν αἱμάτων μας, νὰ μὴν ἐγείρωμεν καθ' ὑμῶν, ὡ πολιτικοὶ, παράπονον, διότι ἀφοῦ δὲν μᾶς ἀφήκετε νὰ κατορθώσωμεν αἰσθητικὴν τινα βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ὑπάρξεως τοῦ συμπολίτου μας λαοῦ, ἔρχεσθε ἔπειτα καὶ ὑπογράφετε πρωτόκολλα, παραδίδοντες τὴν μὲν Κρήτην εἰς τὴν διάκρισιν ἀμειλίχτου τυράννου, τὸν δὲ Ἑλληνισμὸν εἰς ἀτίμωσιν, δεσμεύοντες αὐτὸν συνάμα διὰ πρωτοκόλλων τόσον ἰσχυρῶν, ὅσον εἶναι ἡ ἰσχύς ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας συνάμα· ἐνῶ τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ μόνης συνθήκην,

καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἠττώμεθα, μυριάκις εὐκολώτερον διερρηγνύομεν· νὰ μὴν κάμωμεν ὑμῖν λόγον διότι καὶ μετὰ τοῦτο δὲν ἐνηργήσατέ τι ἐξασφαλίζον τὴν θέσιν μας· καὶ νὰ φαινόμεθα ψυχροί, ἢ τὸ πολὺ νὰ συλλυπώμεθα, τοὺς ἀναγκαζομένους νὰ κατέρχωνται εἰς Κρήτην ἀδελφούς μας καὶ προσφέρουσιν ἑαυτοὺς θύματα.

Ἄλλ' ὑμεῖς φαίνεται τὴν σιωπὴν μας ἐξελάβετε βλακίαν, μᾶς ἐθεωρήσατε οὐτιδανούς καὶ διὰ παντοίων δολοπλοκιῶν προκαλεῖτε τὴν μέχρις ἐνός ἐξόντωσίν μας, εἴτε κατερχομένων εἰς Κρήτην, εἴτε μενόντων ἐνταῦθα. Καὶ τὸ δὴ χεῖριστον ὀρέγεσθε πρὸς δικαιολόγησίν σας νὰ μᾶς στολίζητε διὰ τῶν διαδόσεων καὶ τῶν ἐφημερίδων σας μὲ τὰ ἀποτροπαιότερα ἐπίθετα. ὦ! τοῦτο εἶναι πολὺ, παρὰ πολὺ, καὶ μεγάλη τῶν ἐσκαμμένων ὑπέρβασις, δὲν ὑποφέρομεν πλέον καὶ θὰ ὑψώσωμεν φωνὴν καθ' ἡμῶν· θὰ σᾶς καταπολεμήσωμεν λογικῶς καὶ θὰ σᾶς ἀποδόσωμεν τὰ ἴσα. Ἐκάμαμεν ἤδη ἔναρξιν.

Ἀθῆναι 29 Αὐγούστου 1869.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΥΔΗΣ

καὶ ἄλλοι πρόσφυγες.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη καὶ τοὺς
ἐκμεταλευτὰς τῆς Μεγίλης Ἰδέας.

Τέλος πάντων τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη κατώρθωσεν ἐν μέρει ὅ,τι ἐπεδίωξε· νὰ ἀναθέσῃ δηλονότι τὴν ὑπεράσπισίν του εἰς πρόσφυγας τινάς, οὗτοι δὲ νὰ ἀναλάβωσιν αὐτὴν καὶ νὰ τὸ ἀποδεικνύωσιν ἀγνὸν ὡς τὴν περιστερὰν, νὰ τὸ ἀποδεικνύωσιν ὡς συνετῶς καὶ ἐπωφελῶς διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἑλλάδα πολιτευθὲν, νὰ τὸ ἀποδεικνύωσιν ὡς συμπαθῶς καὶ ἐλληνοπρεπῶς φερθὲν πρὸς τὰ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως! Ἀλλὰ καὶ ἡ τακτικὴ αὕτη τοῦ ὑπουργείου Ζαΐμη δὲν ἀποδεικνύει ἔτι μᾶλλον τὴν ἐνοχὴν του; Διότι ἀν ἐγὼ ἀδίκως κατηγοροῦν αὐτὸ, ἂν ψευδῶς εἶπον ὅτι τρεῖς ἤδη εἶχε διὰ τοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας προσκαλέσει καὶ εἰδοποιήσει τοὺς διακεκριμένους τῶν προσφύγων ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἐνοεῖ νὰ περιθάλψῃ αὐτούς, καὶ μάλιστα ὅτι ἡ τελευταία εἰδοποίησις ἐδόθη πρὸς ἀπάντησιν τῆς πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν βασιλεῆ ἀναφορᾶς των· ἂν ψευδῶς ἔτι ἔγραφον ὅτι ὁ τε κ. Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἴδιος κ. Ζαΐμης προσεκάλεσαν Κρητὰς ἐπισήμους, τοὺς κ. Γιαννουδοβαρδάκη καὶ Ῥωμάνον καὶ παρέστησαν αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην νὰ μὲ διαψεύσωσι, τότε διατὶ ἡ κυβέρνησις δὲν μὲ παρέπεμψεν εἰς τὰ

δικαστήρια, όπου ἂν ψεύδῃ καὶ συκοφαντίας κατ' αὐτῆς ἔγραφον ἤθελον τιμωρηθῆ ἀποχρώντως; Δὲν καθίσταται ὅθεν ἐκ τούτου πρόδηλον ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε δίκαιον καὶ διὰ τούτου προσέτρεξεν εἰς ἄλλα μέσα, τοῦ νὰ εὔρη Κρήτας νὰ μὲ διαψεύδωσι; Πλὴν ἔστω! Ἐνέκρινε τοῦτο εὐλογώτερον δι' αὐτὸν ἢ δι' ἐκείνον τὸν λόγον! Διατὶ τότε ἀντὶ νὰ προσκαλῆ κατ' ἰδίαν τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν πρόσφυγα, νὰ μὴ προσκαλέσῃ, εἴτε διὰ τοῦ Κ. Διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, εἴτε δι' ἄλλων ὀργάνων τῆς, τοὺς ἐγκρίτους τῶν διαφόρων τμημάτων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης καὶ αἰτήσῃ παρ' αὐτῶν τὴν διάψευσιν καὶ ἐπιτίμησίν μου; Δὲν καθίσταται καὶ ἐκ τούτου ἔτι πασιφανέστερον ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε δίκαιον καὶ διὰ τούτου προσέτρεξεν εἰς τὰ ἄπερ μεταχειρίσθη μέσα, μηδὲνως περιποιούντα αὐτῇ τιμὴν, μεγάλας τοῖς πρόσφυξι προξενούντα διαιρέσεις, καὶ ἀσήμαντον, ἂν μὴ παντελῆ, χορηγούντα ἐξ ἄλλου πραγματικὴν δικαιολόγησιν εἰς αὐτήν; Διότι τὸ νὰ εὐρίσκωνται ὅτε μὲν 25 καὶ ἄλλοτε 40 πρόσφυγες Κρήτες καὶ ἐξ αὐτῶν ὀλίγιστοι μὲν νὰ ὦσι πραγματικῆς τινὸς σημασίας, οἱ πλείστοι δὲ μηδεμιᾶς, τοῦτο βεβαίως δὲν θά εἴπῃ διάψευσις. Οὕτως ἐν παραδείγματι οἱ ἀναιροῦντές με εἰσὶν ἐκ μὲν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τμήματος Ἑρακλείου πέντε περιβεβλημένοι τὸν τίτλον τοῦ Πληρεξουσίου, ἦτοι τοῦ Μιραμβέλου ὁ Κ. Σαρολίδης, τῆς Πεδιάδος ὁ Στυλ. Παπαδάκης, τοῦ Ῥίζου ὁ Ἐμμ. Παπαδημητρόπουλος, τοῦ Λασιθίου ὁ Α. Μηγελιδάκης, τοῦ Μαλεβουζίου ὁ Μηχ. Βιστάκης καὶ τοῦ Μονοφατσίου ὁ Α. Τρεβλάκης· τρεῖς δὲ οἱ περιβεβλημένοι τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἦτοι τοῦ Μιραμβέλου ὁ Ἐμ. Κοκκίνης, τῆς Πεδιάδος ὁ Ν. Τυλλιανάκης καὶ τοῦ Μονοφατσίου ὁ Χαρ. Ἀγγελιδάκης· (τὸν τῆς Σιτείας Σίφην Δερμιτζάκη δὲν ὑπέγραψαν εἰς τὴν τελευταίαν ἀναί-

ρεσιν, όπως εις τὴν πρώτην, καίτοι, κατὰ τὸν Κ. Μηχελιδάκην, ἔχοντος δικαίωμα τοῦ Ἑμμ. Κοκκίνη νὰ υπογράψῃ αὐτὸν καὶ ἀπόντα) οἱ λοιποὶ δὲ οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τμήματος οὐδεμιᾶς εἰσὶν σημασίας· ἐκ δὲ τοῦ τμήματος Χανίων εἰσὶ μόνον οἱ ὄπαδοι τοῦ γνωστοῦ Σκαλιῶη, ἦτοι ὁ πατὴρ ἑνὸς δολοφόνου Βαρδῆς Πωλιουδάκης λεγόμενος, εἰς ἑξάδελφος τοῦ ἰδίου δολοφόνου Γεώργ. Κριάρης καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν δολοφόνων· ἅπαντες δὲ ἄνευ τινὸς σημασίας· ὥστε τοιοῦτους μόνον κατόρθωσε τὸ ὑπουργεῖον νὰ προσλάβῃ ὑπερασπιστάς του ἐκ τοῦ τμήματος Χανίων. Ἐκ τοῦ τμήματος δὲ Ῥεθύμνης οὐδένα οὔτε μικρὸν, οὔτε μεγάλον· πρᾶγμα ὅπερ περιποιεῖ τιμὴν εἰς αὐτὸ. Ἄλλ' ἅπαντες οὗτοι ὅποιοι τινὲς εἰσὶν ἀπέναντι τοῦ Μανουσogiαννάκη, Ῥωμάνου, Ζωγράφου, Μαλικούτση, Σίφακα, Κορκιῶη, Γιαννουδοαρδάκη, Δεβόγα, Σεργάκη, Βολουδάκη, Βουρδουμπάκη, Σγουροῦ, Μοσχοβίτη, Σκουλαῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἐγκρίτων; Βεβαίως οἱ ἐπαναστατικοὶ τίτλοι τοῦ πληρεξουσίου, ἢ ἀρχηγοῦ ἐπαρχίας, δὲν εἶναι ἀρκετὸν ὅπως συγκαταλέξῃ τινὰ μεταξὺ τῶν πρωτευόντων προσώπων τοῦ ἀγῶνος. πληρεξούσιος ἀπὸ πληρεξούσιον ἔχει πολὺν διαφορὰν καὶ ἀρχηγὸς ἐπίσης ἀπὸ ἀρχηγόν. Ἐκαστος τούτων ἀναμετρεῖται ἀναλόγως τῶν μακρῶν καὶ πολυετῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν του, καὶ ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ τῶν συμφερόντων ἅτινα ἐθυσίασεν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος· ἐκ περισσοῦ δὲ οἱ ἀρχηγοὶ ἐπαρχιῶν κρίνονται κατὰ τὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν ἣν αἱ ἐπαρχίαι των ἀπέκτησαν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης, καὶ κατὰ τὰς πολλὰς ἢ ὀλίγας πολεμικὰς πράξεις τὰς ὁποίας οἱ ἴδιοι διηύθυνον.

Τούτου οὕτως ἔχοντος οἱ ἀνωτέρω πληρεξούσιοι καὶ ἀρχηγοὶ κέκτληται ἐν τῶν ἀνωτέρω προσόντων; Δύνανται νὰ

καταταχθῶσι μετὰ τῆς μεσαιᾶς τοῦλάχιστον τάξεως τῶν ἀγωνιστῶν ; Πάντες βεβαίως οἱ Κρητες ἐρωτώμενοι θὰ μακρουργήσωσι τὸ ἐναντίον !

Ἐὰν ὅθεν ὑμεῖς οἱ περιβεβλημένοι τὸν τίτλον τοῦ πληρεξουσίου Βιστάκη, Παπαδάκη καὶ Σχρολίδῃ, οἱ κατὰ τὸ 1868, ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβημάτων τῆς Κρήτης, τοσαύτας ἐρσεχελίας καὶ ὑβρεις τρομακτικὰς γράψαντες εἰς τὸν ἐλληνικὸν τύπον, κατὰ τῶν ὄντως ἐξοχοτέρων προσώπων τοῦ ἀγῶνος, ἐσέβεσθε, δὲν λέγομεν ἑαυτοῦς, διότι τοιαύτην τινὰ ἀπαίτησιν οὐδεὶς Κρῆς ἔχει παρ' ὑμῶν, ἀλλὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὸ τμήμα εἰς ὃ ἀνήκετε, ἀλλὰ τὴν Γ'. συνέλευσιν τῶν Κρητῶν μέλη τῆς ὁποίας παρίστασθε εἰς τὸ κοινόν, ὡφείλατε κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον νὰ πολιτευθῆτε, καὶ ἀναλόγως τῆς ὑποδεεστέρως θέσεως ἣν μεταξὺ τῶν ἄλλων πληρεξουσίων καὶ ἐγκρίτων τοῦ τμήματός σας κατείχατε. Ὑμεῖς δὲν εἴσθε οἱ μόνοι οἵτινες δὲν συνεμερίζεσθε τὸν σκοπὸν τῶν ἀνωτέρω διαβημάτων ἦσαν πάντες οἱ ἐγκριτοί, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, τοῦ τμήματος Ἡρακλείου. Δὲν ἐγράψαν ὅμως οὗτοι καὶ εἰς τὸν τύπον ὑβρίζοντες ὡς προδότας καὶ ὡς ὄργανα τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἀγγλίας τοὺς ἄλλους συναγωνιστάς των, οἵτινες συνεμερίζοντο τὸν σκοπὸν τῶν διαβημάτων τούτων ! διότι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἐξοκολούθου ἀγωνιζόμενοι, ὅπως ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔχονον τὸ αἷμά των ἐπὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος ! ἡ διαφορὰ ἦτον μία πολιτικὴ ἰδέα, ἥτοι, οἱ μὲν τοῦ Ἡρακλείου ἐνέκρινον ὀρθὴν ἐκεῖνην ἦν συνίστων αἰ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Σύρον ἐπιτροπαὶ τῶν Κρητῶν, καὶ οἱ ἐν γένει ἐκμεταλευόμενοι τὴν μεγάλην ἰδέαν ἐν Βλλάδι, οἱ δὲ τῶν ἄλλων τμημάτων συνεμερίζοντο τὴν ἐναντίαν ἑκάτερον δὲ μέρος ἐνήργει πᾶν ὅ,τι ἔβλεπε

σχετικόν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ιδέας του· οὐχ ἦττον ὅμως τὸ ἐν μέσο; δὲν ἐθεώρει τὸ ἄλλο ὡς προδοτικόν· ἐκάτερα δὲ τὰ ἐγγραφά των δὲν ἐπέτρεψαν νὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὸν τύπον καὶ νὰ διαμείψουν ὕβρεις καὶ λοιδωρίας κατ' ἀλλήλων. Ὑμεῖς μόνου παρέστατε τότε εἰς τὸ μέσον καὶ ἤρχισατε τὰς ὕβρεις διὰ τοῦ τύπου. Δὲν ἀπεκαλέσατε μόνον τὸν σκοπὸν τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαθημάτων προδοτικόν! δὲν ὕβρισατε μόνον τοὺς ἐν Ἑλλάδι Κρήτας ἀνωτέρους ἀξιωματικούς; ἀδελφοὺς Ζυμβρακάκιδας, οἵτινες συνεμερίζοντο τὸν σκοπὸν τῶν ἐν λόγῳ διαθημάτων! ἀλλ' ὕβρισατε καὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀγωνιζομένους καὶ ἐξοχωτέρους ἄνδρας, οἷον Κωσταρὸν Βολουδάκη, Χιονιουδάκη, Βουρδουμπάκη, Σκουλᾶν καὶ ἄλλους, ἀλλ' ὕβρισατε ἐκ περισσοῦ τὰ τμήματα Χανίων καὶ Ρεθύμνης καὶ τὴν ἐπαρχίαν Σφακιῶν.

Ἀλλὰ διατί ἡμεῖς κατὰ τὸ 1858, οἱ γράψαντες ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς ἐγκρίτους τοῦ τμήματος Ἑρακλείου, καὶ κατ' ἐξαιρέσειν πρὸς τὸν κ. Μιχαὴλ Κόρακαν, διὰ νὰ λάβωσιν ἐνεργητικὸν μέρος εἰς αὐτὸ, δὲν ἐγράψαμέν τι κατ' αὐτῶν ποτὲ, καίτοι μὴ θελήσαντας νὰ συμμεθέξωσιν αὐτοῦ; Διατί καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπανάστασιν δὲν ἐγράψαμέν τι κατ' αὐτῶν δι' οὐδεμίαν αἰτίαν; Διατί δὲ ὑμεῖς μόνου ἐξ ὄλων τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ τμήματος Ἑρακλείου νὰ προστρέζητε εἰς αὐτὸ τὸ μέσον, ἀφοῦ μάλιστα ῥητὴν εἶχατε διαταγὴν ἀπὸ τῆς Γ. Συνέλευσιν νὰ μὴ προβαίνητε εἰς οὐδὲν βῆμα, ἄνευ τῆς ἀπὸ κοινοῦ συμπράξεως, τῶν ἀποσταλέντων τότε ἐνταῦθα παρ' αὐτῆς πληροξουσίων; Διατί κατ' ἐξαιρέσειν νὰ ἐπιτίθεσθε καὶ νὰ ὕβριζήτε τοὺς Ζυμβρακάκιδας διὰ τὰ ἐν λόγῳ διαθήματα, ὡσανεὶ οὗτοι εἶχον τὴν πρωτοβουλίαν, ἐνῶ πρόδηλον ἦτον ὅτι αὐτῶν τὰ γραφόμενα ἢ αἱ ἐνεργεῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιβρεάσωσι, πλειότερον τούλαχι-

στον, τῶν γραφομένων τινων Προξένων, τινῶν σπουδαίων τῆς Ἑλλάδος πολιτικῶν καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν, αἵτινες καὶ ἅπαντα τὰ ὑλικά τῆς ἐπαναστάσεως μέσα εἶχον ἀνά χειρας, καὶ ὡς μεμυημένοι μᾶλλον τὰ τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ; Ζυμβρακάκιδας ἐθεωροῦντο; Μήπως τοῦλάχιστον εἶχατε πρὸς τοῦτο ἐντολὴν παρὰ τοῦ τμήματος ἢ τῶν ἐπαρχιωῶν σας; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Τὸ κατωτέρω ἐπίσημον ἐγγραφον τῆς ἐπιτροπῆς Μαλεβιζίου, Τεμένους καὶ Μεσσαρᾶς ἀποδεικνύει ἀποχρώντως τὸ ἐναντίον.

« Ἡ Ἐπιτροπὴ Μαλεβιζίου, Τεμένους καὶ Μεσσαρᾶς

Πρὸς τὸν Κ. Ν. Λαμπρίδην μέλος τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ παράδοσις εἰς τὴν δημοσιότητα τῆς ἐπιστολῆς ἡμῶν παρὰ τῶν κκ. Βιστάκη καὶ Σαρολίδη, εἰς ἣν ἐγράφομεν αὐτοῖς ἐμπιστευτικῶς τὰ κατὰ τὴν 1 παύσαντος ἐν τῇ γενικῇ συνδιασκέψει λαβόντα χώραν, καὶ ἡ δημοσίευσις ἐτέρων ἐπιστολῶν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἔφερον ὡς ἦτον ἐπόμενον, σκάνδαλα οὐχὶ μικρὰ καὶ φιλονεικίας καὶ ἔριδας μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Γενικῇ Συνελεύσει ἡμετέρων πληρεξουσίων, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ μῖσος καὶ τρομερὰν ἀντεκδίκησιν καθ' ὅλου τοῦ ἡμετέρου τμήματος, καὶ ἰδίως τῶν ἐπιτροπῶν μας· πρὸ πάντων δ' ἐκίνησε τὴν χολὴν (καὶ δικαίως) ἀπάντων ἢ ἀνόητος καὶ παιδαριώδης ἐπιστολὴ τοῦ κ. Λογίου. Ἡ ἀπερίσκεπτος αὕτη πράξις τοῦ κ. Βιστάκη καὶ Σαρολίδη ἐβίασε τὴν Κυβέρνησιν ὅπως ἀποστείλῃ (καὶ ἔφθασαν χθὲς) πέντε πρόσωπα ἐκ τῆς Συνελεύσεως αἰτοῦντα τὴν ἀναίρεσιν ἐπισή

μως παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἡμῶν, καὶ νὰ ὑποδείξωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐδημοσίευσαν τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην, ὅπως παιδευθῶσι πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν προσβληθέντων, ἄλλως θὰ προκαλέσωσι τὴν διάλυσιν τῆς Γ. Συνελεύσεως. Ἴδου εἰς ὅποιαν δεινὴν μᾶς ἔφερον θέσιν, οἱ ἀνοήτως σκεπτόμενοι Βιστάκης καὶ Σαρολίδης· τὸ χερίστον δὲ παντων, ὅπου παρεμόρφωσαν καὶ πολλὰς λέξεις καὶ ὀλοκλήρους παραγράφους ἐκ τῆς περικοπῆς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Ἡ ἀνοησία τῶν κυρίων τούτων θὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν. Ἡ διαγωγή αὕτη τῶν κυρίων τούτων μᾶς ἐμποδίζει τοῦ νὰ γράφωμεν τοῦ λοιποῦ πρὸς αὐτοὺς, ἂν καὶ προηγουμένως δὲν εἶχομεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην.»

Γωνιαῖς Μαλεβιζίου τὴν 10 Αὐγούστου 1868.

(Τ. Σ.) Ὁ Πρόεδρος Ἡγούμενος τῆς Ἱερουσαλήμ Μελέτις **ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΙΑΤΡΑΚΗΣ, ΕΜΜ. Γ. ΦΑΡΟΥΔΑΚΗΣ, Μ. Ι. ΠΕΡΑΚΗΣ, Α. ΤΣΑΚΙΡΑΚΗΣ, ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΤΣΑΡΑΚΗΣ, Καπετὰν ἩΔΙΑΣ, ΠΑΠΠΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΦΡΑΓΓΟΥΔΑΚΗΣ.**»

Πρόδηλον ὅθεν καθίσταται ὅτι εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω προέβητε ἄνευ τῆς παραγγελίας τῶν ἐγκρίτων τοῦ Ἡρακλείου ὅτι ταῦτα ἀπεδοκιμάσθησαν μεγάλως παρ' αὐτῶν· ὅτι σᾶς κατεδίκασαν μέχρι ἀποκηρύξεως, διότι μικροῦ δεῖν αἱ πράξεις σας αὐταὶ νὰ προκαλέσουν ἐμφυλίους σπαραγμούς· καὶ ὅτι ταῦτα ἐνηργεῖτε ὅπως ἐξυπηρετήσητε τὰ ἐν Ἀθήναις κύμματα, ἢ μᾶλλον τὰς τοῦ πολέμου, ὡς ἐπεκλήθησαν, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ ἐπιτροπὰς. Διότι αὐταὶ τότε κατ' ἐξαιρέσιν ἐθεώρησαν ἑαυτὰς προσβαλλομένας, καὶ τὴν παντοδύναμον ἐπιρροήν, ἣν διεκήρυττον ὅτι ἔχουν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκμηδενιζομένην, ὡς γενόμενα τὰ διαβήματα ἐκείνα παρὰ τῆς θελήσει καὶ ταῖς ἐπιμόνοις ἐνεργείαις των· θέλουσα,

δὲ νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς προσβολαίς των, τὸ τε ὑπουργεῖον Βούλγαρον, τὸ ὁποῖον διέβλεπον ἀντιθετὸν τῶν μεγαλει-
 βούλων περὶ ἀνατολῆς σχεδίων των, ὑπέθετον δὲ καὶ ἐνε-
 χόμενον εἰς τὰ ἐν Κρήτῃ τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμβρακάκιδας, οἵ-
 τινες ἐξ ὄλων τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισήμων Κρητῶν εἶχον κη-
 ρυχθῆ κατὰ τῆς πορείας των· καὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ τολμή-
 σαντας ν' ἀποσπασθῶσι τῆς πολιτικῆς των, δὲν ἠρκέσθησαν
 εἰς τὸ νὰ παραπέσωσι μόνον τὸ τμήμα τοῦ Ἡρακλείου νὰ
 κηρυχθῆ κατ' ἀρχὴν ἀντιθετὸν τοῦ σκοποῦ τῶν ἐν λόγῳ δια-
 βτημάτων καὶ νὰ ποιῆσῃ σχετικὰς ἀναφορὰς καὶ διαμαρτυ-
 ρήσεις πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ Προξένους καὶ ἄλλας Ἀρχάς· ἀλλ'
 ἔκαμον καὶ σὰς ὄργανα, τοὺς δῆθεν πληρεξουσίους τοῦ
 τμήματος τούτου διὰ νὰ φωνάζητε καὶ γράφητε εἰς τὸν τύ-
 πον ὡς πληρεξούσιοι, προδοτικὴν τὴν ἰδέαν· νὰ ὑβρίζητε δὲ
 καὶ τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς Ζυμβρακάκιδας καὶ
 πάντας τοὺς Κρητάς! Ὅ, τί δὲ ταῦτα ἐποιεῖτε κατ' ἔμ-
 πνευσιν τῶν Ἐπιτροπῶν, ἀδικηροῦντες ὁποῖαν περὶ τῆς δια-
 γωγῆς σας ταύτης λαμβάνει καθ' ἑμῶν ἀπέχθειαν καὶ αὐτὸ
 τὸ τμήμα καὶ αἱ ἐπαρχίαι σας, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι
 μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐγράφατε καὶ κατὰ τῆς ἰδέας ἐκείνης, καὶ
 κατὰ τμημάτων καὶ ἐπαρχιῶν, καὶ κατὰ σπουδαίων τοῦ
 ἀγῶνος προσώπων, αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ἐτήρησαν ἄκραν σιγὴν,
 οὐδὲν ὑπὲρ τῶν ἀγεννῶς προσβαλλομένων γράψαντες, ἐνῶ
 καθῆκον εἶχον τοῦτο νὰ πράξωσι, ὡς φαινόμενον εἰς τὸ ἐξω-
 τερικόν ὅτι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης!
 Ἴδού ὅτι καὶ τότε ἐθυσιάσατε ὑπὲρ τῆς ἰδιοτελείας σας, τὰ
 συμφέροντα γενικῶς τῆς πατρίδος σας! Ἴδού ὅτι καὶ τότε
 ὑμεῖς ἐχρησιμεύσατε τὸ κύριον ὄργανον τοῦ νὰ περιέλθωσι
 τὰ πράγματα, εἰς ἣν περιήλθον θέσιν, διότι οὐδεμία Ἑλλ.
 Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ τι πρόσφορον εἰς τὰς τότε

περιστάσεις διά τε τὴν Κρήτην καὶ τὸ ἑλλην. Κράτος, ἀφοῦ ἐκτός ἄλλων παρουσιάζοντο εἰς τὸ κοινὸν μὲ τοὺς τίτλους πληρεξουσίων Κρήτες, καὶ ἔγραφον ὅσα ἡμεῖς ἐγράφατε. ὦ! ἡ Κρήτη καὶ ὁ ἑλληνισμὸς ἄς σὰς καταρᾶται δι' ὅσα κακὰ τῷ παρεσκευάσατε ὑμεῖς καὶ οἱ πάτρωνές σας !!

Αἱ ὑπηρεσίαι σας ὅθεν αὐταί, καὶ μόνον αὐταί, εἰσὶν ἐκεῖναι αἰτιναὶ σας συνέστησαν Βιστάκη καὶ Παππαδάκη νὰ λαμβάνητε καὶ σήμερον παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ζαΐμη ἑκατὸν ἑκαστος δραχμὰς κατὰ μῆνα, οὐχὶ δὲ διότι ὑπηρετήσατε ἀγνώως τὴν πατρίδα. Σὺ Βιστάκη εἶσαι ἀγνὸς πατριώτης, ὅστις, ἐκτός τῆς ἀνωτέρω διαγωγῆς σου, καὶ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας κατὰ τὸ 1867, ἦσουν ἀπόβλητος ἀπὸ τῆς Γ'. Συνελεύσεως καὶ καταδικάσσο καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπαρχιώτας σου, διὰ τὴν μοχθηρὰν καὶ τότε πρὸς τὴν πατρίδα διαγωγὴν σου; Δὲν ἐνθυμεῖσαι τότε ποιοὶ σέ ἔσωσαν; ἂν δὲν ἐνθυμεῖσαι ἄλλους δὲν ἐνθυμεῖσαι τοῦλάχιστον τὸν ἐνταῦθα ἤδη διαμένοντα Ἱεροδιάκκον Ἰάκωβον Πλουμῆν; Σὺ εἶσαι ἀγνὸς πατριώτης ὅστις ἐκτός ἄλλων πράξεών σου, κατεχράσθη μετὰ τοῦ Σαρολίδη 40 Ναπολεόνια γενικὰ περὶ τὸν Αὐγούστου 1868 ἂν καλῶς ἐνθυμώμεθα, ἐκ ποσοῦ ὕπερ σας ἐνεπιστεύθη ἡ Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ διὰ νὰ στείλητε εἰς Κρήτην, δι' ἧ καὶ πολὺς ἐγένετο λόγος καθ' ὑμῶν ἐν τῇ Συνελεύσει; Σὺ προεγράψης ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν διότι ἤθουν ἐπιφοβώτερος εἰς αὐτὴν τοῦ Κόρακα, Κωσταροῦ, Σφακιανᾶκη, Γογονῆ, Σκουλαῖ, Βαρδάκη, Φασούλη καὶ τόσων ἄλλων, καὶ τὸ φέρουν οἱ φίλοι σου ὡς δικαιολόγημα τῆς ἐξαιρετικῆς μισθοδοσίας σου! καὶ μάλιστα ἀφοῦ οἱ πάντες γνωρίζομεν ὅτι οἱ προγραφέντες διὰ πᾶν ἄλλο προεγράφησαν ἢ διὰ τὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν πράξεις των, καθ' ὅσον μάλιστα οἱ περισσότεροι τούτων, οὐδὲν ἐνεργητικὸν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀ-

γῶνα; Σὺ Παππαδάκη εἶσαι ἀγνός πατριώτης, ὁ πλειότερον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατατρίψας χρόνον εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰς ταξείδια, ἢ εἰς Κρήτην, καὶ ὅστις ἔτι πρό τινων ἡμερῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἱεροδιακόνου Πλουμῆ καὶ ἄλλων ἔλεγες ὅτι θὰ ὑπάγῃς εἰς Κρήτην νὰ φορέσῃς τὸ φεσάκι καὶ ὅστις θέλει ἄς ἔλθῃ πλέον διὰ νὰ σοῦ εἶπῃ περὶ ἐπαναστάσεως καὶ ἐνώσεως; Μήπως καὶ σὺ προεγράψης ὅπως καὶ τὸν συνάδελφόν σου Βιστάκην, καὶ δι' αὐτὸ λαμβάνεις, ὅπως καὶ αὐτός, ἑκατοντάδραχμον μηνιαίαν σύνταξιν; Ἄλλ' ἴσως μὲ εἶπητε διατὶ καὶ ὁ συνάδελφος ἡμῶν, ὁ ἀγνός ἐπίσης πατριώτης Σαρολίδης δὲν προσελήφθη εἰς τὴν τάξιν μας; ἐγὼ σᾶς λέγω! Διότι ὁ Σαρολίδης, δὲν ἤξεύρει γράμματα, εἶναι ἀμαθής, καὶ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑμᾶς τοὺς γραμματισμένους, ἀρμόδιον ὄργανον, πάσης τοιοῦτων, ὡς ὑμᾶς, ὀργάνων, ἐχούσης ἀνάγκην κυβερνήσεως ἢ φατρίας! Ὑμεῖς λοιπὸν Βιστάκη καὶ Παππαδάκη λαμβάνετε κατὰ μῆνα δαψιλῆ σύνταξιν μόνον καὶ μόνον διότι εἰσθε ἀγροὶ πατριῶται, διότι καὶ περισσοτέρας ἔχετε προσφέρει ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος, καὶ ἀπὸ τὸν κ. Ῥωμάνον, δι' ὃν ὁ κ. Πρωθυπουργός δὲν εἶχε νὰ δώσῃ μικρὸν τι ποσὸν διὰ νὰ κάμῃ μίαν ἐνδυμασίαν ὅπως μὴ περιέρχεται ῥακενδύτης τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπὸ τὸν Ζωγράφον, Βουρδουμπάκην, Κορκίδην, Μοσχοβίτην καὶ τόσους ἄλλους;

Ἄλλ' ἀφοῦ ὑμεῖς οἱ ἐξαιρετικῶς μισθοδοτούμενοι Βιστάκη καὶ Παππαδάκη δὲν λαμβάνετε τὴν μισθοδοσίαν ταύτην διὰ νὰ χρησιμεύητε ὡς ὄργανα τοῦ ὑπουργείου, τότε διατὶ ὁ ἐνδοξὸς δαμασιογράφος Ξάνθης, ὁ δολοφονῶν διὰ τῆς ἐφημερίδος του τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης, καὶ τὸ αὐθεντικὸν ὄργανον τοῦ ὑπουργείου ἐν τῇ προκειμένῃ ὑποθέσει, νὰ σᾶς ὑπαινίττηται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 29 φύλλον τῆς ἐφημερίδος του, γράφων,

ὅτι οἱ συνταξιοῦχοι ἐκτὸς ἐνός, δὲν ὑπέγραψαν τὴν κατ' ἐμοῦ πρώτην ἀναίρεσιν ; Ποίους ἄλλους ὑπαινίττεται ἢ ἡμᾶς ; Ποιοὶ ἕτεροι πρόσφυγες, ἐκτὸς ἡμῶν, ὀφείλουν χάριτας τῷ νῦν ὑπουργεῖω, διότι τοὺς κατέστησε συνταξιούχους; Ἄν λαμβάνουν ἕτεροι ὀλίγοι πρόσφυγες τακτικὴν περιθάλψιν, οἷον ὁ Ἰ. Μανουσογιαννάκης, Σγουρός, Βουγιουκαλάκης καὶ εἰς ἡ δὺο ἄλλοι, ταύτην λαμβάνουν πρὸ ἐτῶν ὡς πρόσφυγες τοῦ πολιτικοῦ κινήματος τοῦ 1858, ἢ διὰ προγενεστέρας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος ! ἂν λαμβάνουν ἔτι οἱ τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως πρόσφυγες Κ. Ἀναγν. Μανουσογιαννάκης καὶ Κώστας Π. Βολουδάκης, ταύτην ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ 1867 ὡς ἐπίσημα τῆς Κρήτης πρόσωπα. Ἄρα εἰς οὐδένα ἕτερον ἐκτὸς ἡμῶν τὸ σημερινὸν ὑπουργεῖον ἔδωκε τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην τακτικὴν περιθάλψιν, καὶ ἐπομένως παρ' οὐδενός ἑτέρου ἡδύνατο αὐτὸ ν' ἀπαιτήσῃ νὰ ᾧσι ταπεινά καὶ τυφλά ὄργανά του, τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον ταύτην σᾶς χορηγεῖ παρ' ἀξίαν, ὡς ὄντας τοὺς ἀσημοτέρους μεταξὺ πάντων τῶν ὅπως δήποτε λαβόντων ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὡς τοὺς μᾶλλον ἐπιλήψιμον διαγωγὴν δεῖξαντας κατὰ ταύτην ! ὦ ! ἄς κρίνωσιν, ἂν ὄχι ἄλλοι, τοῦλάχιστον οἱ πατριῶταί σας, οἱ γνωρίζοντες καλῶς τὸ ποιὸν καὶ τὸν χαρακτήρᾶ σας, οἱ γνωρίζοντες ὀπόσων κακῶν ἐγείνατε παραίτιοι εἰς τὴν πατρίδα, διατὶ ἤδη ἐξαιρετικῶς περιθάλπεσθε ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου Ζαΐμη, καὶ συνεπείᾳ τίνων συστάσεων !!

Ἐρχόμεθα ἤδη ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀναιροῦντάς με : ὁ Α. Μηγελιδάκης, ὅστις καὶ μόνος ὑπέγραψε μίαν ἀναίρεσιν, διαβρύγγυει τὰ ἱμάτιά του καθ' ἡμῶν, καὶ μᾶς προκαλεῖ νὰ τῷ εἴπωμεν, ἂν ἔλαβέ τι ἐξαιρετικόν. Τοῦτο ἔμα-

θον και γνωρίζω και ἐγώ, διότι και τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα ἀναφορὰν ὑπέγραψε, συζητήσας μάλιστα ταύτην και μετὰ τοῦ πληρεξουσίου Χαρ. Παππαδάκη. (ὥστε δὲν τῷ περιποιεῖ τιμὴν ποῦ μὲν νὰ γράφῃ ὅτι ταύτην ἐξήγησεν ὡς τείνουσαν ἵνα και ἡ κεφαλὴ τῆς πολιτείας συστήσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν — ἄρα ἦτον ἀνάγκη και τῆς συστάσεως ταύτης—τὴν ὑπόθεσιν τῶν Κρητῶν· ποῦ δὲ ὅτι ἐπὶ καλῇ πίστει ὑπέγραψε και οὗτος ταύτην — πῶς συμβιβάζεται νέος λόγιος και οἷος παρίσταται ἐν τῇ ἀναιρέσει του ὁ Κ. Μηγελιδάκης νὰ ὑπογράφῃ ἀνεξετάστως και ἐπὶ τῇ καλῇ τῇ πίστει ;) και διότι σφοδρὰ ἐξέφραζε παράπονα, ὅτε ἐσχάτως ἔλαβε και οὗτος περιθάλψιν τινὰ, ἔξωθεν μάλιστα τοῦ καταστήματος τῆς ἀστυνομίας και ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κ. Χαρ. Παππαδάκη και ἄλλων· ἐκφέρων συνάμα και ἀπειλὰς κατὰ τῶν ἤδη συναδέλφων του Βιστάκη και Στυλιανοῦ Παππαδάκη, διότι ὑπέθετεν αὐτοὺς ὡς τροποποιήσαντας τοὺς τελευταίους καταλόγους, και ἔλαβεν ὡς ἐκ τούτου ἔλαττον τῆς ἀξίας του, ὡς ἐφρόνει. Ταῦτα λοιπὸν τὰ ἀνωτέρω γνωρίζω και ἐγὼ καλῶς ! ἀλλὰ διατὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ φυλλαδίου ν' ἀλλάξῃς γνώμην Κ. Μηγελιδάκη ; Ἐγὼ σοὶ λέγω ! Διότι ὁ ἐνδοξὸς Ξάνθης σοὶ προτέτεινεν ὑποτροφίαν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ! Ἐνθυμήθητι δὲ τὸν μεταξὺ σοῦ και τοῦ Κ. Χαραλάμ. Παππαδάκη ἰδιαιτέρον κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διάλογον, ὅστις σὲ ἀπέτρεπε μὲν νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ξάνθης, ὡς ἀντικείμενα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν δυστυχῶν προσφύγων, ἀλλὰ σὺ ἔμεινες ἀμετάτρεπτος, διότι κατὰ τὸ λέγειν σοῦ δὲν θ' ἀπαντήσῃς ἄλλοτε ὁμοίαν ἐπιφελῆ διὰ σὲ περίστασιν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεσαι τοιούτου χαρακτῆρος νέος, ἀφοῦ και σὺ ἤδη παραδέχεσαι ὡς ὀρθὰς τὰς πράξεις τοῦ Βιστάκη, Σαρολίδη

καὶ Παππαδάκη, ἀφοῦ καὶ σὺ ἤδη ὑβρίζεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ὅπως καὶ αὐτοὶ, μὴν ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆσαι χρηστότερος καὶ ἠθικώτερος αὐτῶν ! Μὴ μᾶς λέγῃς ὅτι ὑπῆρξες καλὸς καὶ γαθὸς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι ἦσο ἀκραιφνῆς πατριώτης ! διότι τοῦτο, ἐκτὸς ἄλλων ἀποδεικνύεται ὡς μὴ ἀληθές καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὅταν σὺ μετὰ τοῦ Σαρολίδη ἀπῆρχεσο εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὸν 8βριον 1868, ἐφρόντιζες ἀφ' ἑτέρου νὰ στείλῃς τὴν οἰκογένειάν σου πρὸς τοὺς Τούρκους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμνον οἱ ἀγνοοὶ πατριῶται ! Τὸ αὐτὸ δὲ ἤδη συνέβη καὶ πρὸς τὸν ἀγαθὸν Σαρολίδην, ὅστις τὰ αὐτὰ τοῦ Κ. Μεχελιδάκη καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐποψίν καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐξεφράσθη. Ἴδου ὅθεν πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ ὅλων ὅσοι καὶ τὴν πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα ἀναφορὰν ὑπεγράψατε καὶ δεινῶς παρεπονείσθε διὰ τὴν δυστυχίαν σας πρότερον ! Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἐμμ. Παππαδημητροπούλου, ὅστις κατὰ τὸν Αὐγούστον ε. ε. ἐνήργει νὰ γίνῃ, κατὰ τὸ λέγειν του, διαζύγιον μετὰ τοῦ ἔθνους ! Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ Χαρ. Ἀνδρεαδάκη ὅστις πρὸ καιροῦ ὑπὸ τῆς δυστυχίας πιεζόμενος ἀπῆλθε παρὰ τῆ Ἐθν. Τραπεζῆ καὶ ἠπειλεῖ τὸν Κ. Ρενιέρην μέχρις ὅτου τῷ ἔδωκε κάτι τί ! Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ Λουλούδη καὶ Κατσουλᾶκη δι᾽ ἄσχυριζομένων ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ἀναίρεσει ἐν ἀγνοίᾳ των ἐτέθησαν τὰ ὀνόματά των, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κατόπιν ἀναίρεσει καὶ πάλιν τὰ ἐνδοξα ὀνόματά των ἀνεφάνησαν ! Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ Κ. Ζουδιανοῦ, ὅστις ἐλθὼν ἐκ Σύρου καὶ μαθὼν ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἀναίρεσιν ἔθεσαν τὴν ὑπογραφὴν του, ἔλεγε καὶ πρὸς τὸν Κ. Φαρουδάκη καὶ ἄλλους ὅτι θ' ἀναίρεσῃ αὐτὴν καὶ τὰ παρόμοια, πλὴν κατόπιν ἔθεσε τὴν ὑπογραφὴν του καὶ εἰς τὴν δευτέραν ! Ἴδου πῶς

ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ πάντων τῶν ἀναιρούντων με ἐνῶ πρό-
 τερον ἐδυστύχουν! Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθ-
 μοῦ ἀπὸ 25, οἵτινες ἦσαν πρότερον οἱ ἀναιρεταί, εἰς 41!
 Ἴδου τέλος πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ Κ. Τσουδεροῦ,
 ὅστις ἐνῶ πρὸ δύο ἡμερῶν μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ φυλλαδίου,
 ἐζήτηε νὰ με ἴδῃ, καὶ ἰδὼν με με συνεχαίρετο ἐπὶ παρουσίᾳ
 μάλιστα τοῦ Κ. Καπετανάκη διὰ τὴν παρῶσιν μεθ' ἧς, ὡς
 ἔλεγε, παρέστησα τὰ δεινὰ τῶν συμπατριωτῶν μου, καὶ μοι
 ἔδωκε καὶ τὰς ὁποίας ἔγραψα πληροφορίας περὶ αὐτοῦ, καὶ
 ἄλλας διαφόρους ἀκόμη, κατόπιν ἔκαμε διατριβὴν τινα εἰς
 τὴν ἐφημερίδα «Ἀλήθειαν» καὶ ἀνῆρει διαρρήδην τὰ λεγό-
 μενά του! Τοῖς ὑπεσχέθη δηλονότι ὁ Κ. Ξάνθης καὶ συν-
 τροφία ὅτι ἂν ὑπερασπισθῶσι τὴν Κυβέρνησιν θέλωσιν ἔχει
 μεγάλας ὠφελείας· αὐτοὶ δὲ τὸ ἐπίστευσαν, (μάλιστα κατὰ
 τὸ λέγειν πάντων τῶν λοιπῶν προσφύγων ἔλαβον ἐκτάκτως
 καὶ κάτι τι,) διὸ καὶ ἔπραξαν ὅ,τι τοῖς ὑπεδείχθη, μ' ὅλας
 τὰς προτροπὰς αἵτινες ἀπὸ ἐγκριτοτέρους καὶ νοημονεστέ-
 ρων τοῖς ἐδόθησαν! Ἐπρεπεν ὅμως νὰ γνωρίζητε ὑμεῖς οἱ
 ἐξαπατηθέντες ὁποῖός τις ἐστὶν ὁ Ξάνθης! ἔπρεπε νὰ κατα-
 νοήσητε ὅτι οὗτος δὲν ἐνεργεῖ τι χάριν ὑμῶν, ἀλλὰ χάριν
 τοῦ ἀτόμου του! ἔπρεπε νὰ γνωρίζητε ὅτι αὐτὸς παντοῦ καὶ
 πάντοτε ἔτρεχεν ὡς τὴν μυῖαν εἰς τὸ μέλι διὰ νὰ ἀρπάσῃ
 τι, καὶ δι' αὐτὸ ἀνεκατεύετο τὰς Ἐπιτροπὰς καὶ δι' αὐτὸ
 ἀνακατεύεται εἰς τοὺς καταλόγους, καὶ δι' αὐτὸ ὅπου τὸν ζη-
 τήσει τις τὸν εὕρισκει παρόντα! Δὲν ἔπρεπε νὰ ἀγνοῆτε
 ὅτι οὗτος κατεχράσθη χρήματα οἰκογενειῶν προσφύγων, ἐκ
 τοῦ τμήματος μάλιστα Ἡρακλείου, αἵτινες καὶ ἀνεφέρθησαν
 εἰς τὰ δικαστήρια! δὲν ἔπρεπε ν' ἀγνοῆτε ὅτι κατεχράσθη
 160 δραχ. τοῦ πληρεξουσίου Παντελῆ Στρατουδάκη δώ-
 στοντος αὐτὰς εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τῷ προμηθεύσῃ ἐν ὠρολόγιον

ἐκ Γαλλίας, καὶ τὸν ἔχη εἰς τὰ δικαστήρια ! Δὲν ἔπρεπε νὰ ἀγνοῖτε ὅτι αὐτὸς ἐπώλησε τὸν κάλαμον καὶ τὴν ἐφημερίδα του καὶ ἤδη διὰ νὰ δολιευθῇ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δυστυχῶν προσφύγων, ἀδιαφορῶν ἂν ἔρχηται πρὸς ἀντίφασιν μὲ ὅσα πρότερον ἔγραψεν, ὅτι οἱ πρόσφυγες λιμῶντουν ! πράττει δὲ τοῦτο, καὶ τοι λέγων, ὅτι εἶναι Κρῆς, ἐνῶ ἕτερος μὴ Κρῆς δημοσιογράφος, ὁ ἀξιότιμος Κ. Γλήνης, καὶ τοι καὶ οὗτος προσκληθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ μιμηθῇ τὸν Ξάνθην, ἀπεποιήθη, μὴ θέλων ἀντὶ χρημάτων νὰ ὑπερασπίζηται τὴν ἀδικίαν ! Ἔπρεπε νὰ τὸν ἐκτιμῆτε κατ' ἀξίαν διότι οὐδέποτε εἰς οὐδεμίαν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν ἔλαβε μέρος, καὶ κατὰ τὸ τριετὲς ἔτι τῆς ἐπαναστάσεώς μας διάστημα, οὔτε μίαν στιγμὴν κατήλθε διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἀλλ' ἔμεινεν ἐνταῦθα ῥαδιουργῶν καὶ γράφων ὕβρεις μετὰ τῶν ὁμοίων του Βιστάκη, Παππαδάκη καὶ Σαρολίδη κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ χυνόντων τὸ αἷμα των ὅπως καὶ οὗτος ὑπηρετῆ τὰ συμφέροντα τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, καὶ ἀπολαμβάνη παρ' αὐτῶν κάτι τί ! Ἔπρεπε τέλος νὰ γνωρίζητε αὐτὸν καὶ ὑμεῖς, διότι ὅλη ἡ κοινωνία καὶ ὅλοι οἱ πρόσφυγες τὸν γνωρίζωσιν ! Εἰς τὸν Ξάνθην λοιπὸν δὲν ἔπρεπεν οὐδεμίαν νὰ δίδητε ἀκρόασιν διότι αὐτὸς οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον ἔχει ! Ἐπίσης δὲν ἔπρεπε νὰ δίδητε ἀκρόασιν καὶ εἰς τοὺς ἐγκτίμους συντρόφους του, διότι καὶ οὗτοι τῆς αὐτῆς ποιότητος εἰσὶ καὶ θέλουν νὰ σᾶς ἐκμεταλευθοῦν, διὰ νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοί, ὅσον πλείοτερον δυναθοῦν ! Ὅπως δὴποτε ὅμως καὶ ὑμεῖς ἀποδεικνύεσθε ἰδιοτελεῖς καὶ μὴ θέλοντες νὰ συνταυτίσητε τὴν τύχην σας μετὰ τῶν λοιπῶν προσφύγων ! Ὑμεῖς ὠφείλατε νὰ εἶπητε εἰς τοὺς ὑποβολεῖς τῶν ἀναίρέσεων τὰς ὁποίας ὑπεγράψατε, ἀἠμεῖς δὲν εἴμεθα ἐδῶ μόνοι πληρεξούσιοι, ἀρ-

χηγοὶ καὶ λοιπὰ, εἰσὶν ἄλλοι καὶ ἀνώτεροί μας καὶ ὅμοιοί μας, καὶ ὀφείλομεν κατὰ καθήκον νὰ συνεννοηθῶμεν καὶ συζητήσωμεν μετ' αὐτῶν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀποφασίσαι ὅ,τι κριθῆ ἁρμόδιον»· ἐκ περισσοῦ ὑμεῖς οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι ἐπαρχιῶν τινῶν τοῦ τμήματος Ἑρακλείου νὰ εἶπητε ἀό γραφὰς δὲν ἀνήκει εἰς τὸ τμήμά μας· ἀνήκει εἰς τὸ τῶν Χανίων· εἶναι ἐκ Σφακίων· ὀφείλουσιν ὅθεν πρῶτοι οἱ ἐγκριτοὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ τμήματός του νὰ λάβωσιν ἐν μέτρον περὶ αὐτοῦ, διότι τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ Πατρίδι μας ἔθιμον εἶναι νὰ σεβώμεθα ἄλληλα τὰ τμήματα καὶ ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων ἀντικειμένων.» Τοῦτο ἔπρεπε νὰ πράξητε τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον ἐγὼ οὔτε μεμακρυσμένως δὲν προσέβαλλον τὸ τμήμά σας, οὔτε καὶ δὲν ἐξήρουν αὐτὰ τῶν δυστυχιῶν ἅς πάντες γενικῶς οἱ πρόσφυγες ὑφίστανται! Πλὴν ὑμεῖς οὐδὲν τούτων ἐπράξατε· ἐπροτιμήσατε δὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ Εἰάνθη καὶ συντροφίας ἀπὸ τὰς συμβουλὰς ἄλλων ἐγκριτοτέρων καὶ νοημονεστέρων σας! ἀδιαφοροῦντες ἂν διὰ τῆς διαγωγῆς σας καταδολιεύεσθε τὴν ὑπόθεσιν τῶν προσφύγων ὅλων! Ἐγὼ σᾶς εἶπον εἰς τὴν πρώτην ἀπάντησίν μου ὅτι εἴσθε ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι καὶ σᾶς ἠπάτησαν! Πλὴν τοῦτο δὲν σᾶς ἤρεσκε, καὶ ἤλθατε κατόπιν μὲ ὕβρεις καὶ ἐρεσχελίας πολλὰς καὶ μοῦ λέγετε, ἀδὲν εἴμεθα ἀπλοῖ ἄνθρωποι! εἴμεθα νοημονεστεροὶ καὶ καλλίτεροί σου! εἴμεθα μόνον ἀπλοῖ ὅταν ὑπεγράψαμεν τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα ἀναφορὰν, ἀλλ' ἔκτοτε μετεβλήθημεν καὶ δὲν εἴμεθα πλέον ἀπλοῖ» (ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον ὅτι ἀφοῦ ἐγεύθητε τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τὸς γνώσεως μετεβλήθητε) ἄρα ὑμεῖς αὐτοὶ ἐξετέθητε ἤδη καὶ ὡς γελοῖοι διότι τοῦτο θὰ εἶπη πρὸ ἐνὸς περιόπου μηνὸς νὰ θεωρῆται ἑαυτοὺς ἀπλοῦς καὶ ἐπὶ καλῆ τῇ

πίστει νὰ ὑπογράφητε εἰς σπουδαῖα ἔγγραφα, οἷα ἢ πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα ἀναφορά, καὶ κατόπιν νὰ μὴν ἐνοεῖτε ἑαυτοὺς τοιούτους—καὶ ὡς ἰδιοτελεῖς—διότι εἰς ὅλους τοὺς Κρητὰς ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὑποσχέσεις καὶ ἔκτακτα τινὰ βοηθήματα, ἅτινα ἐλάβετε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἣν προσεφέρατε, σὰς ἔκαμον καὶ ἐδολιεύθητε τὴν ὑπόθεσιν τῶν συμπατριωτῶν σας. Ὅντως δὲ σήμερον διὰ τῶν ἀναιρέσεων σας ἐδολιεύθητε τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν, καθόσον ἡ Κυβέρνησις θέλει παρουσιασθῆ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους καὶ εἶπει· «Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐγὼ δὲν συνεμορφώθην μὲ τὴν περὶ Κρητῶν παραγγελίαν σας ! δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ πέντε μῆνας δὲν ἔδωσα αὐτοῖς οὐδὲν, καὶ ὅτι κακῆν ἐν γένει ἔδειξα θέλησιν πρὸς αὐτούς ! Ἴδου τόσοι πληρεξούσιοι, ἀρχηγοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πρόσφυγες (διότι ἐνοεῖται ὅλους τότε θὰ σὰς εἶπει ἐπισήμους καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν προσφύγων πρόσωπα) ὅτι διέψευσαν ταῦτα, καὶ μάλιστα μοὶ ἐξέφρασαν καὶ μυρίας εὐχαριστήσεις διὰ τὴν καλὴν ἐν γένει θέλησίν μου πρὸς τοὺς πρόσφυγας.» Ἴδου ὅθεν πῶς ἐδολιεύθητε, ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ, τὴν ὑπόθεσιν τῶν συμπατριωτῶν σας ! Ἄλλ' ἐξ ἄλλου διὰ τῆς διαγωγῆς σας ταύτης προκαλεῖτε ὥστε πᾶσα Κυβέρνησις οἷαν δῆποτε κακῆς θελήσεως πορείαν καὶ ἂν θελήσῃ νὰ μετέλθῃ πρὸς τὰ θύματα τῆς Κρήτης—καὶ βεβαίως χειροτέραν τὴν τῆς παρουσίας δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκολουθήσῃ οὐδεμία—οὐδεὶς θὰ θέλῃ νὰ κάμῃ λόγον περὶ τούτου, βέβαιος ὢν ὅτι θὰ παρουσιασθοῦν ἔπειτα πρόσφυγες, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων μάλιστα πασχόντων, ἅμα ἡ κυβέρνησις ἐκείνη τοῖς δώσει ἢ ὑποσχεθῆ ἅτι τι, νὰ τὸν ἀναιρέσουν καὶ νὰ τὸν ὑβρίσουν ! ὦ ! ἅς κρίνωσι τὰ θύματα τῆς Κρήτης ὅποσον ἐδολιεύθητε τὴν ὑπόθεσιν των καὶ διὰ ποίους λόγους ἐπράξατε τοῦτο !

Ἄλλ' ἴδομεν καὶ ὁποίου εἴδους ὑπεράσπισιν κάμνουν οἱ ἔντιμοι ἀναιρεταὶ καὶ κατὰ πόσον αὕτη ἐκ τῶν ἰδίων γραφομένων των φαίνεται ἀληθῆς καὶ πραγματικῆ!

Ἐγὼ γράφας εἶπον ὅτι ἡ Κυβέρνησις καὶ παρὰ τῆ ἐντολῇ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, καὶ παρὰ τῆ ἐντολῇ τοῦ Σ. Βασιλέως ἡμῶν οὐδὲν ἐπὶ πέντε μῆνας ἔδωκε τοῖς πρόσφυξι, ἀλλὰ καὶ ἀλλεπαλλήλως εἰδοποίησεν ἐπιστήμως τοὺς διακεκριμένους αὐτῶν νὰ μὴν ἐλπίζωσι τι Ὅτι δὲ τοιαύτην διαγωγὴν ἐπεδείξατο τῶντι ἡ Κυβέρνησις παρέθεσα, προκληθεῖς, καὶ τὴν πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα ἀναφορὰν, ἐν ᾗ ἦσαν ὑπογεγραμμένοι πάντες οἱ σημαίνοντες τῶν προσφύγων, καὶ ἧτις ἦτο πλέον τι ἢ διαμαρτύρησις κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ὅντως δὲ ἂν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κ. Ζαΐμη ἐφέρετο πρὸς τὰ θύματα τῆς Κρήτης, καὶ ὀλιγώτερον συμπαθῆς ἢ ὅσον ἄλλοτε ἄλλαι Κυβερνήσεις ἐφέρθησαν πρὸς τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἰταλίας, χορηγοῦσαι ἐκάστῳ, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἐκτὸς ἄλλων εὐκολιῶν, καὶ ἀνά μίαν δραχμὴν καθ' ἐκάστην· ἐφέρετο λέγομεν αὕτη ὀλιγώτερον συμπαθῆς πρὸς τὰ θύματα τῆς Κρήτης, οὔτε πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα θὰ ἐδίδετο τοιαύτη ἀναφορὰ, οὔτε οὐδεμίαν θὰ ἠγείρετο φωνὴ κατ' αὐτῆς, διότι οἱ Κρηῖτες καλῶς συναισθάνονται τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων. Οἱ Κρηῖτες ὑπέκυψαν ἀγογγύστως εἰς τὴν δύσμοιρον εἰμαρμένην των, καὶ ὅσων μὲν ἡ θέσις ἦτο κατὰ τι εὐχερῆς, κατῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των· ὅσων δὲ ἦτο δυσχερεστέρα, ἔμειναν ἐνταῦθα, ἀλλὰ δὲν ἤτησαν οὔτε βαθμούς, οὔτε παράσημα, οὔτε γαίας, οὔτε βαρυτίμους συντάξεις· ἐζήτησαν ξηρὸν ἄρτον μέχρις ὅτου διευκολυνθῆ ἡ θέσις των καὶ κατέλθωσι καὶ οὔτοι εἰς τὴν πολυστένακτον πατρίδα των. Ἄλλ' ἀφοῦ οἱ ἀναγκασθέντες νὰ μείνωσιν, ἐπὶ πέντε μῆνας οὐδὲν λεπτόν

ἔλαβον καὶ ἐκ περισσοῦ ἐλάβανον ἀπάντησιν ἐπὶ ἐκάστου διαβήματός των «φύγετε», τότε ἔλαβε χώραν καὶ ἡ πρὸς τὸν Σ. Βασιλέα ἡμῶν ἀναφορὰ, τότε καὶ ἠγέρθη φωνὴ ἐν τῇ δημοσιότητι !

Ἄλλ' οἱ ἔντιμοι ἀναιρεταί, ἡ μερὶς δηλονότι ἦν ἐσχημάτισεν ἡ Κυβέρνησις, ἔρχονται καὶ λέγουν ὅτι οἱ τὴν ἀναφορὰν ὑπογράψαντες ἐγκρίτοι τῶν προσφύγων τὸ ἔπραξαν ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει ! Ἄλλ' ὁποίου εἴδους τακτικὴ εἶναι νὰ ἔρχονται τρίτα πρόσωπα, ἄσημοι, μικροὶ καὶ κιβδήλου χαρακτῆρος, νὰ προτάττουν τοιοῦτον ἐπιχείρημα δι' ὅλους ἐν γένει τοὺς ὑπογράψαντας ἐγκρίτους ; Ἄλλὰ διατὶ οὐδεμίαν που ποιῶσι μνειάν περὶ τῶν ἀπελπιστικῶν εἰδοποιήσεων, ἃς ἐγὼ εἶπον, ὅτι διεκοίνωσεν ἀλλεπαλλήλως ἐπ' ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως ὁ Κ. Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, πρὸς τοὺς διακεκριμένους τῶν προσφύγων ;

Ἀποσιωπῶντες οἱ ἔντιμοι ἀναιρεταί πάντα ταῦτα καταγίνονται εἰς τὸ ν' ἀποδείξωσι μόνον ὅτι εἰς τὸ διαβήμα των προέβησαν ὡς ὄντες μεταξὺ ὄλων τῶν προσφύγων οἱ μόνοι, οἱ κατ' ἐξαιρέσειν ἀνεξάρτητον χαρακτῆρα ἔχοντες, οὐχὶ δὲ διότι ἐγένοντο ὄργανα τοῦ ὑπουργείου διὰ νὰ καταστῶσι δ' ἔτι μᾶλλον πειστικοὶ προσθέτουσιν ὅτι ἐγὼ ψευδῶς ἔγραψα ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐζήτησεν ὄργανα νὰ μὲ ἀναιρέσωσιν ἢ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος Κ. Πρωθυπουργὸς προσεκαλέσατο τὸν Κ. Ῥωμάνον ἐπὶ τούτῳ, ἀναφέροντες ὅτι ἦσαν τινὲς αὐτῶν παρόντες ὅτε ἔτυχε καὶ ὁ Κ. Ῥωμάνος, πλὴν οὐδεὶς περὶ τούτου ἐγένετο λόγος ! Ἄλλὰ διατὶ δὲν ἀπητήσαν τὴν ἀναίρεσιν παρὰ τοῦ ἰδίου Κ. Ῥωμάνου, ὅστις ἦτο τὸ ἀρμοδιώτερον πρόσωπον ; διατὶ μόνοι των οὔτοι, ἀνευ αὐτοῦ, νὰ ἐπικυρῶσι τὰ λεγόμενά των ; Ἄς κρίνῃ καὶ περὶ τούτου τὸ κοινὸν καὶ οἱ πρόσφυγες !

Τὸ πλημμυλὲς τῶν ἀναιρέσεων των ἀπαντᾶται ἔτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς.

Ἄποτυχόντες οἱ ὑποβολεῖς νὰ ἐξαπατήσωσι σπουδαίους πρόσφαγας ν' ἀναιρέσωσιν, ὅπως ἦτον ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς των, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἀναιρέσει φράσεων, αἱ ὑπογεγραμμένοι πρῶτῃν ἀρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι ἐν Κρήτῃ· ἀλλ' οἷτινες ὑπογεγραμμένοι ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν τίτλων των, ἐξηλέγχθησαν οἱ ἴδιοι ὡς μὴ ὄντες τοιοῦτοι, μικρᾶς δὲ καὶ παντελοῦς σημασίας· ἀποτυχόντες λέγω νὰ μὲ ἀναιρέσωσι δι' ἐπισήμων καὶ διακεκριμένων προσφύγων, καὶ εὐρεθέντες εἰς τὴν ἀνάγκην εἰς μικροὺς καὶ ἀσήμους νὰ προστρέξωσι, δὲν παρέθεσαν εἰς τὴν δευτέραν ἀναιρέσιν των ὅτι εἶναι σπουδαῖοι, ἀρχηγοὶ δηλονότι, πληρεξούσιοι, ὄπλαρχηγοὶ καὶ τὰ ὅμοια, ἤρκεσθησαν δὲ μόνον ὀνόματα νὰ παραθέσωσιν ἄνευ τινὸς τίτλου, ὅπως καὶ πάλιν μὴ ἐξελεγχθῶσι ψευδόμενοι. Ἐθεώρησαν δηλονότι ἀρκετὸν, ἀφοῦ ἄλλως οὐκ ἦν δυνατὸν γενέσθαι, τὸν ἀριθμὸν, καὶ οὐχὶ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν ὑπογεγραμμένων! Τί σημαίνει καὶ τοῦτο ἐντιμοὶ ὑποβολεῖς!

Δὲν μᾶς λέγετε ὦ ὑποβολεῖς Ζάνθη, Βιστάκη, Παππαδάκη, Σαρολίδη καὶ Μηγελιδάκη, τοὺς ὁποίους ἀρκοῦντως καὶ οἱ πρόσφυγες καὶ οἱ λοιποὶ Κρήτες, ἂν ὄχι ἄλλοι, σᾶς γνωρίζουν, ὁποίας σημασίας εἶναι οἱ ὑπογεγραμμένοι πάντες οὓς ἐδελεάσατε διὰ νὰ τολμῶσι νὰ διαψεύδωσι καὶ ἀναιρῶσιν ὅ,τι οἱ ὄντως ἔγκριτοι τῶν προσφύγων παρέστησαν εἰς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα; Δὲν μᾶς λέγετε ἐκ περισσοῦ ὁποίαν σημασίαν ἔχουσι τινὲς μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων ἀναιρετῶν, οἷτινες παρὰ τῇ σμικρότητι καὶ ἀσημότητί των, κατέχουσι καὶ τὴν μᾶλλον ἐξευτελιστικὴν θέσιν κοιωνικῶς; οἷον ὁ Ἐμμανουὴλ Ἀγγελιδάκης ὁ εἰς κλοπὴν ἀπολέσας τὸν

πόδα του μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οὐδεμίαν ποτὲ προσενεγκὼν τῇ πατρίδι ὑπηρεσίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γνωρίζει ὁ πληρεξούσιος Κ. Μαλικούτσης καὶ ἄλλοι ἐξ Ἡρακλείου ; ὁ Χαρ. Ἀνδρεαδάκης ὁ τέσσαρας μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἐπαναστάσεως προσελθὼν τοῖς Τούρκοις, ἀποδράς δ' ἔπειτα διότι ἐκεῖνοι δὲν τῷ προσέφερον μεγάλην τινὰ θέσιν, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς ἄλλων, γνωρίζει καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Νικόλ. Παρασκάκης ; ὁ Μιχ. Γ. Ευράκης, ὅστις τὸ ἔργον τοῦ ὀπλοποιοῦ μετερχόμενος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ αἰσχροκερδῶν ἐπληρώθη τὴν χεῖρα ἐξ ἀπροσεξίας, παρουσιάζεται ὅμως εἰς τὸ κοινὸν ὡς εἰς μάχας πληγωθεὶς ! ὁ Ἀ. Λουλούδης, ὃν καὶ περιεβάλετε μὲ τὸν τίτλον γενικοῦ πληρεξουσίου καίτοι οἱ ἴδιοι ὁμολογοῦντες τὸν πάντῃ ἀγράμματον, ὅστις οὐδαμοῦ ἐν Κρήτῃ εἰργάσθη ποτὲ, τὸ δὲ κύριον ἔργον του ἦτο νὰ στρατολογῇ ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Σύρου, καὶ ἀπ' ἐκεῖθεν μέχρι Κρήτης, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξέρχεται ποτὲ τῶν ἀντμοπλοίων, διὰ ν' ἀργυρολογῇ ;

Ἐκτὸς δὲ τούτων διατὶ ἀφοῦ ἐγὼ ἔγραφα ψεύδη καὶ ἀδίκως ἐμέμφθην τῆς Κυβερνήσεως, ἡμεῖς δὲ ἐγράψατε ἀλήθειαν καὶ χάριν δικαιοσύνης ὑπερασπίσθητε αὐτὴν ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος διαγωγῆς της, ἐπεδόθη κατ' αὐτὰς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν τὸ ἐπόμενον ἔγγραφο παρ' ὄλων τῶν σημαϊόντων προσφύγων ;

α' Ἀναζυγωθεῖσης διὰ τῆς ἀδίκου ἐτυμηγορίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς τῆς δυσμοίρου πατρίδος μας, οἱ δυναθέντες νὰ διαφύγῃσι τὴν αἰμοχαρῆ χεῖρα τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν σπουδαίως συμμετασχόντων τοῦ ἐν αὐτῇ ἀτυχοῦς ἀγῶνος, προσέφυγον ἅμα τῇ καταλήξει αὐτοῦ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, οἱ μὲν ὅπως φύγῃσι τὴν λυσσώδη ἐκδίκησιν θηριώ-

δους νικητοῦ, οἱ δὲ ὡς ἀδυνατοῦντες νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβον »

α' Ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεΐα πρὸς ἣν οὗτοι κατέστησαν γνωστὴν τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν εἰς ἣν ἡ ἐγκατάλειψις καὶ πατρίδος καὶ περιουσίας περιήγαγε τὰς ἀτυχεῖς οἰκογενεΐας των, συγκινηθεῖσα ὡς φιλόστοργος Μήτηρ ἐκ τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πένθους εἰς ἧ ἡ σκληρὰ εἰμαρμένη μετέβαλλε τὴν χαρὰν καὶ τὰς γλυκεῖας ἐλπίδας ὑφ' ἧν πρὸ μικροῦ ἐτρέφοντο αὐτοὶ τε καὶ σύμπασα ἡ ἑλλ. φυλὴ, καὶ θεωρήσασα τὴν ὑπαρξίν των θυμάτων τούτων ἐν Ἑλλάδι ὡς ἱερὸν κειμήλιον των μηδέποτε ἀποτιθεμένων τὴν αἰμοσταγῆ των πατέρων των πανοπλίαν, οὐχὶ μόνον ἐπεδοκίμασε τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ὑποβληθεῖσας εὐγενεῖς προθέσεις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐσύστησε τὴν ταχίστην αὐτῶν ἐκπλήρωσιν »

Ἄτυχῶς ἡ Ἑλλ. κυβερνήσις, ἧς οὐδόλως ἀμφισβητοῦμεν τὰς εὐγενεῖς καὶ πατριωτικὰς διαθέσεις, μόλις μετὰ πέντάμηνον διαρκῆ στέρησιν ἐχορήγησεν ἡμῖν τελευταῖον περίπου πενηκοντάδραχμον ἐκάστῳ βοήθημα, ὑπ' οὐδεμιᾶς συνωδευόμενον διαβεβαιώσεως ἦν καὶ ὁποῖαν προτίθεται νὰ λάβῃ ὑπὲρ ἡμῶν διαρκῆ πρόνοιαν, ἐφ' ὅσον ἡ πρὸς τὴν ἀτυχῆ πλὴν προσφιλῆ ἡμῶν πατρίδα ἐπάνοδος δὲν ἐξασφαλίζεται διὰ τῶν ἀποχωρῶν ἐγγυήσεων.»

α' Πεποιθότες ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβερνήσις δὲν προέβη εἰς ὀριστικώτερα καὶ δικαιώτερα μέτρα ἐπὶ τῶν προσφύγων τοῦ ἀτυχοῦς τούτου ἄγωνος δι' ἑλλειψίν τῆς ἀνγκαΐας πιστώσεως, ἀναφερόμεθα ἐκ νέου μετὰ θερμῶν δακρύων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπεΐαν, πιστεύοντες ἀδιστακτικῶς ὅτι σνεπῶς εἰς τὰς ἀρχὰς ἃς διευτύπωτε, θέλει καὶ τάχιστα μεριμνήσει ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν καὶ ἀπροστατευτῶν τέκνων μας,

καὶ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τῆς λυπηρᾶς καὶ ἀληθῶς ἀπελπιστικῆς
εἰς τὴν ἀπροσδοκῆτως περιήλθομεν θέσεως.

Μὲ τὴν γλυκυτάτην δὲ ταύτην πεποιθήσιν διατελοῦμεν
εὐπειθέστατοι.

Ἀθῆναι τὴν 30 Ἰουλίου 1689.

Δημ. Μοσχοβίτης ἀρχηγός, Γ. Κορκίδης ἀρχηγός, Π. Σερ-
γάκης πληρεξούσιος, Ι. Χ. Ρ. Βουρδουμπάκης πληρεξούσιος,
Κ. Δεβόγας πληρεξούσιος, Ἄντ. Σίφακας ἀρχηγός Γ. Γιαν-
νουδοβαρδάκης ἀρχηγός Ἀ. Τζόντος ὄπλαρχηγός Ἐμμ. Θεο-
δωρίδης Πληρεξούσιος Νικ. Βενιανάκης, Ἀ. Βογιατζόπου-
λος, Γρηγ. Σπιθούρης, Ν. Παρασκάκης, Γ. Καλλέργης, Χρισ.
Δαμουλάκης, ὄπλαρχηγοί. Σ. Γ. Δημητρακάκης Πληρεξούσιος.
Γ. Κ. Σκουλάς Πληρεξούσ. Γ. Γεωργακάκης ὄπλαρχ. Γ. Σ.
Νιώτης ὄπλαρχ. Βασίλ. Φιώτης ὄπλαρχ. Πιναγ. Κοκκινά-
κης ὄπλαρχ. Ἐμμ. Κουμαριτάκης ὄπλαρχ. Δημ. Παππαδάκης
Πληρεξ. Ἄντ. Βερικάκης ὄπλαρχ. Ἰωσήφ Παπαδημητράκης
ὄπλαρχ. Παπᾶ Ἐμμ. Μαρουλιανός ὄπλαρχ. Ἄρτέμ. Πάτερος
Πληρεξούσιος, Ἄν. Α. Μαρκουλάκης Πληρεξ. Μιχ. Λιαντρά-
κης ὄπλαρχ. Μιχ. Κουρμουλάκης ὄπλαρχ. Γεώργ. Ῥωμάνος
ἀρχηγός. Μ. Μαλικούτσος Πληρεξ, Θεόδωρ. Ξενάκης ὄπλαρχ.
Χ. Παπαδάκης Πληρ. Ἐμμ. Ψαρουδάκης Πληρεξ. Κωνστ.
Σταυρουλάκης ὄπλαρχ. Ἰωάν. Περαντωνάκης ὄπλαρχ. Μ. Μα-
θιουλάκης ὄπλαρχ. Γ. Σγουρός ἀρχηγός, Ν. Νικολακάκης ὄ-
πλαρχηγός, Δ. Β. Σπικός ὄπλαρχ. Σαῦρος Ὁρφανός ὄπλαρχ.
Γεώργ. Ζεδάκης ὄπλαρχ. Ἄντ. Βλατάκης ὄπλαρχηγός.»

Ἀπέναντι ὅθεν τοιοῦτων ἀναιρέσεων πρὸς τε τὰ παραστα-
θέντα ὑπὸ τῶν ὀντως ἐγκρίτων τῶν προσφύγων εἰς τὴν πρὸς
τὸν Ἄνωτατον τῆς πολιτείας Ἄρχοντα ἀναφορὰν των, καὶ
πρὸς τὰ ὑπ' ἐμοῦ βραδύτερον ἐν φυλλαδίοις ἐκτεθέντα εἰς τὸ
Πανελλήνιον δίκαια παράπονα τῶν θυμάτων τῆς Κρήτης· καὶ

ἀπέναντι τῆς καὶ πάλιν αὐθεντικῆς ἐπικυρώσεως τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντων διὰ τῆς ἀνωτέρω πρὸς τὴν ἐθν. ἀντιπροσωπείαν ἀναφορᾶς πάντων τῶν διακεκριμένων προσφύγων· καὶ ἀπέναντι τοιαύτης ἐντίμου ὁμάδος ἀναιρετῶν, δὲν ἀνῆκε βεβαίως νὰ δοθῆ πλεον ἀπάντησις, ἀρκετὴ δὲ τιμωρία θὰ εἶναι δι' αὐτοὺς ἢ ἐς αἰεὶ περιφρόνησις πάντων τῶν Κρητῶν. τῶν τε ἐνταῦθα προσφύγων, καὶ τῶν ἐν Κρήτῃ στεναζόντων, καθόσον καὶ ἐκεῖνοις γίνεται γνωστὴ ἡ ἐκάστου ἐνταῦθα Κρητὸς διαγωγή! Ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἐξέμεσαν, ἐπειδὴ ἐζήτησαν νὰ διασιρέψωσι καὶ παραμορφώσωσι τὸ εἰς τὰς μικρὰς πράξεις μου ὑπαγορευθῆναι με ἀγνὸν πατριωτισμοῦ αἰσθημα, ἐπειδὴ ἔθιξαν πολλῶν καὶ διαφόρων πολιτικῶν καὶ μὴ ἀντικειμένων, εἰς ἃ ἐγὼ ὑπῆρξα ἀντιθέτων φρονημάτων, ἐθεώρησα καθῆκόν μου καὶ πρὸς πάντα ταῦτα ν' ἀπαντήσω μόνος, ὅπως ἔπραξα καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀπάντησίν μου, ἀφοῦ οἱ ἀναιρεταὶ καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀναίρεσίν των ἠνόουν ἐμὲ καὶ μόνον ν' ἀναιρέσωσι. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀναιρέσεώς των τεθέντων φράσεων αὐτῶν τὸν τίτλον αὐτῶν ὑπουργεῖον Ζαῖμη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν θυμάτων τῆς Κρήτης» ὁ Κ. Στυλ. Α. Σταυροῦδης ἐδημοσίευσεν ὀλιγοσέλιδον φυλλάδιον κατὰ τῆς Κυβερνήσεως». Ὅ,τι δ' ἀπέβλεπε τὴν συζητουμένην ὑπόθεσιν ἐκρίθη ἀρκετὸν ἢ δημοσίευσις τῆς πρὸς τὸν Σ. ἡμῶν Βασιλέα ἀναφορᾶς.

Ἐν πρώτοις οἱ ἀναιρεταὶ ἔρχονται νὰ μὲ ταπεινώσωσι παριστῶντές με ὅτι οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρξα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἢ γραμματεὺς κατὰ τοὺς μὲν, γραμματικουδάκι κατὰ τοὺς δὲ, καὶ γραφεὺς κατ' ἄλλους, τοῦ κ. Ἰωάν. Ζυμβρακάκη.

Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ γνωρίζῃ οὐδεὶς ὑμῶν, ἀναιρεταὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας μου. Πάντες ὑμεῖς ἤρχισατε

πολύ κατόπιν ἐμοῦ νὰ ἐργάζησθε ὑπὲρ τῆς πατρίδος, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν, ὅτε ὑμεῖς ἤρχισατε τὰς ὑπηρεσίας Σας, οὐδέποτε μετ' οὐδενὸς ὑμῶν εἰργάσθη ἐπὶ οἴου-
δήποτε ἀντικειμένου. Κατὰ ταύτην ἐγὼ εἰργάσθη παρὰ ταῖς ἐπαρχίαις μου, καὶ ἐπειδὴ εὗρισκον αὐτόσε εὐρὺ τὸ ἐνεργητικὸν στάδιον; οὐδέποτε ἐμακρύνθη αὐτῶν, εἰμὴ ὅτε δις ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῇ ἐπιμόνῃ θελήσει σεβαστῶν μοι φίλων, τῇ μὲν πρώτῃ φορᾷ μετὰ τοῦ γέροντος Κωσταροῦ Βολουδάκη, τῇ δ' ἑτέρᾳ μετὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Ζυμβρακάκη. Τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὄθεν ὑπηρεσίας μου γνωρίζουσιν οἱ τῶν πέντε δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἔγκριτοι, μεθ' ὧν ἀπὸ τοῦ 1858 καὶ ἐνεῦθεν εἰργάσθη, τὰς δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστα-
σιν ἀκριβέστερον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τμήματος τῆς Κυδωνίας κ. Ι. Ζυμβρακάκης, μεθ' οὗ τὸν πλείστον κατὰ ταύτην χρόνον εἰργάσθη. Ἰδοὺ δὲ ἀμφοτέρω τὰ μέρη τὶ περὶ ἐμοῦ ὁμολο-
γοῦσι.

α Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ Κ. Στυλ. Α. Σταυ-
ρούδης ἐξ Ἁγίας Ῥουμέλης Σφακίων διετέλεσε γενικὸς Γραμ-
ματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ πολιτικοῦ κινήματος τῆς Κρήτης
τοῦ 1858 ἔτους ἐργασθεὶς λόγῳ καὶ ἔργῳ, μετὰ ζήλου καὶ
αὐταπαρνήσεως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν τὸ κίνημα
τοῦτο ἐγένετο· ὅτι ἐπὶ τῶν Πασσάδων Σαμῆ, Χουσιῆ καὶ
Ἰσμαῆλ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1864· ὁσάκις οὗτοι
ἀπεπειρῶντο τὴν καταπάτησιν τῶν προνομίων τοῦ ρηθέντος
κινήματος, εἰργάζετο μετὰ καὶ ἄλλων Πατριωτῶν μετ' ἐπι-
μονῆς καὶ διαφόρων θυσιῶν του, πρὸς ματαίωσιν τῶν σχεδίων
των καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, δι' ἧ καὶ δις κατὰ
τὸ 1859 καὶ 1864 κατεδιώχθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ προσ-
φύγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ ὅτι κατὰ τὸ 1866, ἅμα τῇ ἐκρή-
ξει τῆς ἐπαναστάσεως, κατῆλθε καὶ αὐθὶς εἰς τὴν Πατρίδα,

δ ακριβείς ἐπί τε σταθερότητι χαρακτῆρος κατὰ τὰς κρίσι-
μους περιστάσεις καὶ σκληρὰς τῆς ἐπαναστάσεως δοκιμασίας,
ἐπί καρτερίᾳ καὶ γενναϊότητι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τὰς κα-
κουχίας, καὶ ἐπί προθυμίᾳ εὐθύτητι καὶ αὐταπαρνήσει εἰς
πᾶσαν περιστάσιν καὶ ἐργασίαν· ὡς καὶ εἰς τὴν τοῦ Γραμ-
ματέως τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τμήματος Κιθω-
νίας, ἀνευδότως καὶ ἀόκνως ἐργαζόμενος καὶ προσφέρων σπου-
δαίας ὑπηρεσίας τῇ Πατρίδι.

Ἐκδίδομεν ἔθεν τὸ παρὸν πρὸς αὐτὸν, πεποιθότες ὅτι ἐκ-
πληροῦμεν τὸ πρὸς τοὺς μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως
ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀγωνιζομένους ὀφειλόμενον χρέος.

Ἄσκυπον Σφακίων τῇ 10 Ἰουνίου 1868.

Α. Μανουσογιαννάκης (ὁ κατὰ τὸ 1858 Γενικός ἀρχηγὸς
τοῦ κινήματος καὶ Πληρεξούσιος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ
1866) Παναγιώτης Σεργάκης (Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ
1858 καὶ Πληρεξούσιος κατὰ τὸ 1866). Κωσταρὸς Βολουδά-
κης ἀρχηγὸς καὶ Πληρεξούσιος κατὰ τε τὸ 1858 καὶ 1866),
Ἐμμ. Ι. Βουγιουκαλάκης (Πληρεξούσιος κατὰ τὸ 1858 καὶ
1866) Π. Ἀνδρέου Μοράκης (ἀρχηγὸς κατὰ τε τὸ 1858 καὶ
1866) Ἰ. Κ. Σγουρὸς (ἀρχηγὸς κατὰ τε τὸ 1858 καὶ 1866),
Ἰωσήφ Χ. Ρ. Βουρδουμπάκης Πληρεξούσιος, Γεώργ. Κορκίδης
(Πληρεξούσιος τὸ 1858 καὶ ἀρχηγὸς τὸ 1866) Κ. Δεβόγας
Πληρεξούσιος, Ι. Α. Μανουσογιαννάκης Πληρεξούσιος, Γ.
Γιαννουδοβάρδάκης ἀρχηγὸς, Δ. Παππᾶ Ἀνδρέου (Πληρεξού-
σιος τὸ 1858 καὶ 1866) Α. Σίφακας ἀρχηγὸς, Γ. Δασκαλά-
κης Τσελεπῆς ἀρχηγὸς, Ἀναγ. Βαρδουλάκης (ὄπλαρχηγὸς τὸ
1858 καὶ 1866), Ἐμμ. Βαρδίδης (ὑπογραμματεὺς τὸ 1858
καὶ Πληρεξούσιος τὸ 1866), Μιχαὴλ Γιανναράκης (ὄπλαρχη-
γὸς τὸ 1858 καὶ 1866), Λ. Τζοντάκης (ὄπλαρχηγὸς τὸ
1858 καὶ 1866), Γ. Καρκαβάτσος (ὄπλαρχηγὸς τὸ 1858

καὶ 1866), Ἄ. Καθρός (ὄπλαρχηγός τὸ 1858 καὶ 1866).

«Τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ τμήματος Κυδωνίας πιστοποιεῖ ὅτι, ὁ Κ. Στυλ. Ἄ. Σταυρούδης ἐξ ἀγίας Ῥουμέλης τῶν Σφακίων κατήλθεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Κρήτην τὴν 18ην Αὐγούστου 1866 καὶ διετέλεσεν ἔκτοτε μέχρι τῆς 9 Ἰουλίου 1868, ὑπηρετῶν παρὰ τῷ τμήματι Κυδωνίας μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως τὸν ἱερόν τῆς Πατρίδος ἀγῶνα, διακριθεὶς πάντοτε ἐπὶ σταθερότητι χαρακτῆρος εἰς τὰς σκληρὰς τῆς ἐπαναστάσεως δοκιμασίας καὶ ἐπὶ καρτερικότητι καὶ γενναϊότητι εἰς τὰς πολυειδεῖς κακουχίας καὶ κινδύνους τῆς ἐπαναστάσεως.»

«Ἐπολέμησεν ἀνδρείως καὶ εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς εἰς τὰς κατὰ τὸν Σεπτέμβριον (1866) μάχας εἰς Λοῦλον Κεραμιῶν, εἰς Μόδι Κυδωνίας, κατὰ τὴν ἀπὸ Κάνδανον Σελίου εἰς Χανία ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων, καὶ εἰς Σαμωνᾶ Ἀποκορώνου, εἰς Βαφὲ τὴν 12 Ὀκτωβρίου, εἰς τὴν κατὰ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1867 ἀψιμαχίαν καὶ 8ην ἰδίου μάχην εἰς ἀγίαν Ῥουμέλην, εἰς τὰς κατὰ τὴν 30 καὶ 31 τοῦ αὐτοῦ μηνός εἰς Χωστήν, εἰς τὴν κατὰ τὸν 5 Μαΐου 1867 μάχην εἰς Ζιζυφὲ Ἀποκορώνου, εἰς τὴν κατὰ τὴν 28 τοῦ ἰδίου εἰς Κράπην Σφακίων καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας μάχας.»

«Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγείου καὶ μόνος ἐργαζόμενος ἀόκνως καὶ ἐν ὑπαίθρῳ τὸ πλεῖστον, προσελάμβανε τὴν ποικίλην αὐτὴν ἐργασίαν, ἥτοι τὴν καθ' ἑβδομάδα τῶν ἐξωτερικῶν ταχυδρομείων, τὴν τῶν ἐκθέσεων τῶν μαχῶν καὶ ἄλλων γεγονότων, καὶ τὴν καθ' ἑκάστην ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκπληρῶν εὐσυνειδήτως καὶ ἐχεμύθως καὶ διαφόρους πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἰδιαιτέρας ἐργασίας, αἰεὶ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις τὸ ῥηθὲν ἀρχηγεῖον ἀνέθεσεν αὐτῷ.»

Δίδομεν αὐτῷ τὸ παρὸν κτλ.

Ἀσκούρου Σρακίων τὴν 10 Ἰουλίου 1868

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τμήματος Κυδωνίας
(Τ. Σ.) I. ΖΥΜΒΡΑΚΑΚΗΣ.

Παρά ταῦτα ἔντιμοι ἀναρεται σᾶς συνιστῶ νὰ μάθητε ἔτι ἀπὸ τῶν ἐγκρίτων τῆς ἐπαρχίας μου ὅτι ὁ Ἰσμαήλ Πασσᾶς κατὰ τὸ 1861, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τινος ἐγγράφου ὅπερ τῷ ἐδόθη ἐκ μέρους των, ἐζήτησε μετ' ἐπιμονῆς νὰ μάθῃ τὸν συντάξαντα αὐτὸ, καὶ ἅμα οὗτοι μὲ ἐπαρουσίασαν, καὶ θέσιν γραμματέως παρ' αὐτῷ μοι ἐπρότεινε καὶ ὑποτροφίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πλὴν ἐγὼ ἀπεποιήθην πάντα ταῦτα, θέλων νὰ ἦμαι ἐλεύθερος εἰς τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐνεργείας μου.

Ἰδοὺ ὅθεν ἔντιμοι ἀναιρεται ὅτι πολυχρονιωτέρας καὶ σπουδαιοτέρας ἐκάστου ὑμῶν προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, διετέλεσα στρατιωτικὸς Γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγείου τοῦ τμήματος Κυδωνίας, ὅπερ δὲν εἶναι φρονῶ μικρότερος ἐπαναστατικὸς τίτλος ταῦ Πληρεξουσίου· μάλιστα τῶν Πληρεξουσίων ἐκείνων ὅσοι ἦσαν νέοι καὶ εἰσῆλθον ἐν τῇ Συνελεύσει, οὐχὶ διότι ἔχαιρον ἐπιβρόχην παρὰ τῷ λαῷ διὰ προγενεστέρας ὑπηρεσίας των, ἢ διὰ τὰς μεγάλας θυσίας των, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διότι ἐγνώριζον ὀλίγα γράμματα. Ἄλλως τε δὲ ὑπάρχει καὶ παράδειγμα ὅτι ὁ Κ. Χαράλ. Παππαδάκης ἀπὸ Πληρεξουσίου ἐγένετο Γραμματεὺς ἀρχηγείου, τοῦ τμήματος Ἡρακλείου.

Μὲ ἀποκαλεῖτε ἔτι κενόδοξον ἢ ματαιόδοξον καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια! Πλὴν ἐγὼ ἔντιμοι ὑποβολεῖς ἀντὶ νὰ θη-

ρεύω τίτλους κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τούτων δόξαν, ὅπως ὑμᾶς, ἐπεδόθην ὡς βλέπετε εἰς τὸ ἀπλοῦν στάδιον τοῦ στρατιώτου, καὶ βραδύτερον, τῇ ἐπιμόῳ θελήσει τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος Κυθωνίας, εἰς τὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Γραμματέως. Ἐκ περισσοῦ δ' ὅ,τι ἐν τοῖς σταδίοις αὐτοῖς ἐνήργησα ἢ ἐπραξα, ἔκαμον πάντοτε χωρὶς νὰ ὀρμῶμαι ὑπὸ τῆς ἐλαχίστης φιλοδοξίας. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι οὔτε εἰς ἐκθέσεις ἠθέλησα ποτὲ νὰ κάμω μνειάν τοῦ ὀνόματός μου, καὶ τοι τοῦ ἀρχηγοῦ Ζυμβρακάκη καὶ στρατιωτικὰς ἀναθέσαντύς μοι ὑπηρεσίας, καὶ εἰς ἐκτάκτους κινδύνους ἰδόντος με ὑπὲρ τινὰ καὶ ἄλλον ῥιψοκινδυνεύοντα· ὅτι οὐδέποτε ἤτησα στρατιωτικὰς βαθμολογίας, δι' ὧν καὶ οἱ ὑποδέστεροι γραμματεῖς ἐπαρχιακῶν ἀρχηγῶν ἐζήτουν καὶ περιεβάλλοντο· καὶ ὅτι τέλος οὐδαμοῦ ἠθέλησα νὰ ὑπογράφωμαι ὡς γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγείου!

Ἄν καὶ ἐγὼ ἔντιμοι ἀναιρεταὶ κύριον ἐθέμην μέλημα τὴν ἀπόκτησιν τίτλων, ὅπως ὑμᾶς, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ ποῦ ἠδυνάμην νὰ χρησιμοποιοῦ μάλλον ἐμαυτὸν, ἤ'ελον, ἀντὶ νὰ διατελῶ τὸ πλεῖστον εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῶν Χανίων, νὰ προστρέξω εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μου, τὰ Σφακία, ὅπου κολακεύων τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐπαρχιωτῶν μου, ἠδυνάμην νὰ προσκτήσω ὅσην ἤθελον ἐπιρροήν, διότι ἐκτὸς ἄλλων, ἤμην καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνεπτυγμένων τῆς Ἐπαρχίας μου νέων. Πολλάκις μάλιστα μὲ προσεκάλεσαν ἔγκριτοι αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ βραδύτερον ἀρχηγὸς αὐτῆς Κ. Σταμ. Χιονουδάκης. Ἄν ἤθελον ἔτι τίτλους καὶ δόξαν θὰ ἤμην καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ μέλος αὐτῆς, διότι ὁ τίτλος τοῦ Πληρεξουσίου δὲν ἐδίδετο μετὰ δυσκολίας, ὡς περὶ τούτου ὑπάρχουσι πλεῖστα ὄσα παραδείγματα· διότι ἡ Συνέλευσις ἐν Ἀσκύφῳ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαφέ, ὅτε ὑμεῖς ἐκρύπτεσθε

τῆδε κανέσε, ἐγὼ δ' ἔμεινον εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περι-
στάσεις παρ' αὐτῇ καὶ τῇ ἐβουήθου, μοὶ ἐπρότεινε τοῦτο
καὶ διότι μετὰ ταῦτα εἰς διαφόρους ἄλλας περιστάσεις οἱ
Πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν μας, ὁ Ι. Μανουσογιαννάκης, Δ.
Παππαδάκης, Νικολουδάκης, Βουρδουμπάκης καὶ ἄλλοι μὲ
προσεκάλεσαν παρὰ τῇ Συνελεύσει!

Ἀλλὰ διατὶ οὐδεὶς ὑμῶν ἐλλόγιμοι ἀναιρεταὶ νὰ μὴ θε-
λήσῃ νὰ ὑπηρετήσῃ παρὰ ταῖς Ἐπαρχίαις τοῦ ὅπου ἦτο ἐνερ-
γητικώτερον τὸ στάδιον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ τῆς Συνελεύσεως ;
Διατὶ οὐδεὶς ὑμῶν νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ἐργασθῇ ὡς Γραμματεὺς
τοῦ Γ. Ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος Ἡρακλείου Κ. Μιχ. Κόρακα,
ὅστις ἀπόλυτον εἶχεν ἀνάγκην τοιοῦτου, καὶ ἐπὶ πολὺν χρό-
νον, ἔν και ἡμισυ ἔτος, προσέτρεχεν εἰς τοῦτον καὶ ἐκεῖνον
διὰ νὰ κάμνῃ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχηγείου οὐ προΐστατο,
μέχρις ὅτου ἀνέλαβε ταύτην ὁ Κ. Χαρ. Παππαδάκης ;

Διατὶ ἐντιμοὶ Κύριοι Στυλ. Παπαδάκη καὶ Ἄντ. Μιχελι-
δάκη, νὰ μὴν ἀρκεσθῆτε ὅπως τοὺς ἄλλους Πληρεξουσίους
τῆς Κρήτης, εἰς τὴν γενομένην παρὰ τῆς Συνελεύσεως ἐκλο-
γὴν καὶ ἀποστολὴν Βουλευτῶν, ἀλλὰ νὰ δυσαρσετιθῆτε
διότι ἡ ἐντιμότης Σας παρελείφθη, συνεπία δὲ τούτου νὰ ἀ-
ποσυρθῆτε πρὸς τὰ χωρία σας, νὰ συλλέξητε ὑπογραφὰς τινὰς
καὶ νὰ ἔλθητε ἐνταῦθα ὡς δῆθεν Βουλευταὶ τοῦ λαοῦ ; Δὲν ἀ-
ποδεικνύει καὶ ἡ διαγωγὴ Σας αὕτη ἐλλόγιμοι ἀναιρεταὶ, ὅτι
ὑμεῖς ὄντως εἰσθε ἐξημεμένοι κεφαλαί, κοῦφοι καὶ ματαιόδο-
ξοι νεανίαι, καὶ ὅτι μόνον ἐπιπόλαιον δόξαν καὶ τίτλους ἐ-
θηρεύετε, οὐχὶ δὲ καὶ πῶς ἐπιτυχέστερον νὰ ὑπηρετήσητε τὴν
Πατρίδα ; — Ἄλλως βεβαίως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐὰν τὰ ἀφο-
ρῶντα τὸ ζήτημα τῆς Πατρίδος διπλωματικὰ ἀντικείμενα,
ἐξηρτῶντο ἢ διεξήγοντο ἤδη ἀπὸ τῶν ἐπιτοπίων πολιτικῶν
ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως κατὰ τὸ 1858. Ἐπειδὴ ὁ

μως ἤδη τὰ πάντα διεξήγοντο κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς μεγάλης ιδέας, πᾶς ὁ γνωρίσας ἐκ προγενεστέρων γεγονότων ἐνεργείας των, καὶ κακὴν περὶ αὐτῶν σχηματίσας ιδέαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται ἐπὶ πολιτικῶν ἀντικειμένων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων των. Ἐγὼ ἔτυχε νὰ γνωρίζω προγενεστέρων ἐποχῶν γεγονότα καὶ νὰ πτοοῦμαι αὐτούς. Ἐγνώριζον ὅτι κατὰ τὸ 1858, ἐζήτησαν νὰ μᾶς περιπλέξωσι καὶ ὠθήσωσιν εἰς πέραν τῶν δυνάμεων μας βήματα, εἰς ἐπανάστασιν, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο προσφύεστέρον, ἐκτὸς τῶν ἐρεθιστικῶν ἐπιστολῶν των, μᾶς ἔστειλον καὶ τρεῖς ἀναφορὰς πρὸς τὰς τρεῖς Μεγάλας Δυνάμεις Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ῥωσσίαν ὑπὸ διάφορον πνεῦμα τῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἐν ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν ἐκεῖνος εἶχε λάβει τὴν πρὸς αὐτὸν ἀναφορὰν μας ὑπ' ὄψιν. Ἐγνώριζον ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1860 ἔστειλον ἀποστόλους διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπανάστασιν. Εἶδον τέλος ὅτι ἅμα καὶ κατὰ τὸ 1866 ἠνόησαν ὅτι πρόκειται πολιτικὸν κίνημα, ἔσπευσαν νὰ περιπλέξωσι καὶ ὠθήσωσιν εἰς ἕτερον σημεῖον τὰ πράγματα, ὑπαγαρεύσαντες εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ νὰ ἐπιδόσωσι συγχρόνως μὲ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορὰν των, κατὰ τὴν 14ην Μαΐου 1866, καὶ μυστικὸν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ἐν Χαρίσις Προξένους ὑπὸ διάφορον πνεῦμα καὶ θύγον τῆς ἐνώσεως. Λάθος πολιτικὸν ὡς ἐκ τῆς συγχρόνου θέσεως δύο διαφόρων ἀρχῶν εἰς τὸ αὐτὸ κίνημα ἦτοι πρὸς μὲν τὸν Σουλτάνον, μίαν, τὴν ἐπανόρθωσιν καὶ ἐπαύξησιν τῶν προνομίων τοῦ 1858, πρὸς δὲ τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις ἑτέραν, τὴν ἀπαλλαγὴν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πολιτικὸν δὲ τοῦτο λάθος προὐκάλεσε, κατ' ἐμὲ, τὴν κατ' εὐθείαν ἀποφατικὴν ἀπάντησιν τοῦ Σουλτάνου, χωρὶς δηλονότι τὴν φορὰν ταύτην νὰ στείλῃ ἐκτάκτους ἀπεσταλ-

μένους πρὸς ἔρευναν τῶν παραπόνων τοῦ λαοῦ, ὅπως κατὰ τὸ 1858 καὶ 1859 συνέβη, καὶ τὴν ὡς ἐκ τῆς ἀποφατικῆς ταύτης ἀπαντήσεως προσφυγὴν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Τοῦτο δ' ἔτι μέγάλως ὁ Εὐρωπαϊκὸς τύπος μετεχειρίσθη κατὰ τῆς ἐπαναστάσεώς μας, καὶ ὁ Μέγας Βεζύρης ἐν τῇ πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐκθέσει του, χωρὶς οἱ ὑποβολεῖς νὰ εὕρωσιν ἐπιχειρήματα νὰ δικαιολογήσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν εὐφυῆ διπλωματικὴν ταύτην πράξιν των.

Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο κυρίως οὐτ' ἐξ ἀρχῆς οὔτε βραδύτερον ἠθέλησα ν' ἀπέλθω παρὰ τῇ Συνελεύσει καὶ λάβω μετοχὴν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ μερους τῆς ἐπαναστάσεως, διότι εὕρισκον ὀρθὸν τὸ πολιτικὸν ἀξίωμα αἰτήτημα καλῶς ἐν ἀρχῇ τιθέμενον εἶναι κατὰ τὸ ἡμισυ κερδισμένον». Τοῦτο δὲν πιστεύω νὰ ἐκληφθῆ ὡς ἐγωϊστικόν, διότι, ὡς γνωστὸν, ἐπὶ πολιτικῶν ἀντικειμένων ἕκαστος ἔχει ἢ σχηματίζει ἰδίας ἀτομικὰς πεποιθήσεις, αἷς ἀρύεται ἐκ τῆς πείρας ἢ τῶν γνώσεών του, ἢ ἐκ τούτου καὶ ἐκείνου τοῦ γεγονότος. Οὕτω ὅθεν καὶ ἐγὼ ἐθεώρησα ἐξ ἀρχῆς σπουδαῖον πολιτικὸν λάθος τὸ ἀνωτέρω καὶ ἄλλα ἔτι παραπλήσια γεγονότα, ἀνεκοίνουν δὲ μάλιστα ἐκάστοτε τὰς περὶ τούτων πολιτικὰς κρίσεις μου. Τότε δὲ μόνον καὶ ἐγὼ ἀνεμίχθην ἐπὶ πολιτικῶν ἔργων, ὅτε κατὰ τὸν Μάρτιον 1868, διάφοροι ἔγκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν μας βλέποντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ληφθῆ μέτρον τι πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἀνέθεσαν, εἰς μὲν τὸν Κ. Κωσταρὸν Βολουδάκην τὴν πρωτοβουλίαν ν' ἀποτανηθῆ καὶ κάμη ἀρμόδιον λόγον πρὸς τὴν Μ. Βρετανίαν· εἰς ἐμὲ δὲ νὰ συνεργασθῶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν ἄλλοις καὶ ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν ἐγγράφων· ὕπερ καὶ ἀμφότεροι ἀνελάβομεν καὶ εἰργάσθημεν ὅσον τὸ ἐρ' ἡμῖν. Ἀπάσας δὲ τὰς πράξεις ἡμῶν ἐκείνας καὶ τὰ ἄγνωστα ἔτι πρὸς τὴν Μ Βρετανίαν ἔγ-

γραφα ἡμῶν, καὶ ἀπαντήσεις ἐπισήμους ἐπ' αὐτῶν, θέλω δημοσιεύσει προσεχῶς.

Ἄλλὰ λέγετε ἔντιμοι ἀναιρεταὶ ὅτι ὁ Σκαλίδης εἶναι εἰς τῶν διακεκριμένων ἀγωνιστῶν! Δὲν μᾶς λέγετε ὅμως, τὸν ἐγνωρίσατε εἰς τὰς πράξεις του, καὶ εὐρίσχετε ἀξίαν διαψεύσεως τὴν ἀποκήρυξιν ἣν κατ' αὐτοῦ ἔκαμον ἐκ συμφώνου αἱ πέντε δυτικαὶ ἐπαρχίαι; Δὲν συναισθάνεσθε ὅτι δι' αὐτὸν αἱ ἐπαρχίαι αὗται, ὡς μέρος ἐξ οὗ ἔλκει τὴν καταγωγὴν, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἐζήσε, καὶ ὅπερ μόνον τὸν ἐγνωρίσεν εἰς τὰς πράξεις του, εἶναι ὡς ἄλλος πατήρ; Δὲν γνωρίζετε ὅτι ἡ ἀποκήρυξις ἐκείνη δὲν ἦτο μόνον ἐκ φίλων τοῦ Κ. Ι. Ζυμβρακάκη, ὡς ὑμεῖς καὶ ἄλλοι ὅμοιοί σας διατείνονται, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἐγκρίτων παντάπασιν μὴ ὄντων φίλων αὐτοῦ; Δὲν ἴδατε ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἐζήτησε ν' ἀθωωθῆ συναισθανόμενος τὴν ἐνοχὴν του; Ἰδατε ἂν αὐτὸς προσέτρεξεν εἰς τὰ Δικαστήρια διὰ νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν; Ἰδατε ἂν παρουσιάσθῃ οὐδεὶς ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν μικρὸς ἢ μεγάλος νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτὸν ὡς ἀθῶον; Ἰδατε ἂν ὁ ἴδιος τοῦλάχιστον ἔγραψεν εἰς τὸν τύπον διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ ἑαυτὸν καὶ νὰ δικαιολογηθῇ ἐπὶ τῶν ὀρισμένων ἐκείνων πράξεων, συνεπεία τῶν ὁποίων τὸν ἀπεκήρυξαν οἱ συμπολίται του; Πλὴν μ' ὅλα ταῦτα ὑμεῖς τὸν θέλετε διακεκριμένον ἀγωνιστὴν! Ἔστω! αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι δὲν τὸν ἐνοοῦν πλέον ὡς ἀνήκοντα εἰς αὐτάς, δύναται ὅμως πᾶσα ἄλλη κοινωνία νὰ τὸν υἱοθετήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀναδείξῃ, ὅπως πᾶς ξένος δύναται νὰ πράξῃ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ἀποκηρυκτόμενον τέκνον! Λέγετε ἔτι ὅτι ὁ πρᾶσφιλὴς σας Σκαλίδης ἀντὶ νὰ καταγγείλῃ κατηγγέλθη ὡς ἐνεργῶν συνομωσίας! λοιπὸν ἄλλος τις ἔγραψε τῷ Κ. Ρενιέρῃ περὶ δῆθεν συνομωσίας καὶ οὐχὶ ὁ Σκαλίδης;

λοιπόν δὲν εἶπεν ἀλήθειαν ὁ Κ. Ῥενιέρης ὅτι ἀπὸ τοῦ Σκαλίδη ἦτον ἡ ἐπιστολή, καὶ ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καθὰ ἐξεφράσθη εἰς τὸν Κ. Παρθένιον Κελαϊδῆν, ἔλεγεν ὅτι ὁ Κ. Ζυμβρακάκης μετὰ Κρητῶν ἐνεργεῖ συνωμοσίας; ἀλλ' ἴσως μὲ εἶπητε! διατί ἐφυλακίσθη ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ προσφιλῆς σας Σκαλίδης; Ἐγὼ σὰς λέγω, καὶ ἐρωτήσατε καὶ ἄλλους! Διότι ἀπεδείχθη συκοφάντης!

Μετὰ τοῦτο προσθέτετε ὅτι «ἡ ἀλληλομαχία τῶν Κρητῶν εἶνε ἀποτέλεσμα προσωπικῶν διενέξεων» καὶ ὅτι «αὐτὴ προέκυψεν, ὡς καλῶς οἱ πάντες, κατὰ τὸ λέγειν Σας, γνωρίζουν, διότι ἰδιοποιοῦντο καὶ παρέβλαπτον τὰ δικαιώματα τρίτων πάλιν πατριῶται». Ἐνταῦθα δ' ἐνοεῖτε βεβαιῶς τὸ περὶ θῦμα τῆς δολοφονίας, τὸν πληρεξούσιον Σφακίων Α. Παπαγεωργίου, καὶ τοὺς ἐτέρους δύο παθόντας Γ. Γιαννουδοβαρδάκη καὶ Ἄντ. Βερικάκη! ὥστε μὲ ταῦτα λέγετε ὅτι δὲν πταίουσι οἱ δολοφόνοι, δὲν ὑπῆρχε προμελέτη, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν καταλόγων εἶχε γίνεαι γνωστὸν καὶ οἱ δολοφόνοι εἶχον πεισθῆ ὅτι οἱ ἀνωτέρω παθόντες πράγματι τοὺς εἶχον ἀδικήσει! Εὖγε τῆς εὐφυΐας Σας! εὖγε τῆς ἀγαθότητός Σας! Ἐνοῶ τοὺς Ξάνθην, Βιβυλάκη, Κονταδάκη καὶ Νικηφοράκη, τὰ ἐνδοξα ταῦτα πρόσωπα τῆς Κρήτης νὰ θέλωσι νὰ δικαιολογήσωσι τὸν Σκαλίδην, διότι εἶναι παλαιὸς φίλος καὶ ὁπαδός των καὶ ὁμοιος τὸν ὅμοιον ἀγαπᾷ, Ἐνοῶ τὸν πατέρα τοῦ ἐνός τῶν δολοφόνων Βαρδῆν Πωλιουδάκη, τὸν ἐξάδελφον τοῦ ἰδίου Γεώργ. Κρυάρη, τοὺς ὁπαδούς των Μαρκαντωνάκη (Τοπολιανόν) Κων. Δικτάκη καὶ τοὺς λοιπούς, νὰ θέλωσι νὰ δικαιολογήσωσι αὐτὸν, καὶ νὰ θέλωσι νὰ διαστρέψωσι τὰ καθέκαστα τῆς δολοφονίας, διότι ἐκέρδισαν τὸ πρῶτον μέρος, χορτάσαντες τὸ κατὰ Σφακιανῶν πάθος των καὶ θέλωσι νὰ κερδίωσι

καὶ τὸ δεύτερον μέρος, τὴν ἀθώωσιν τῶν παρὰ τῇ κοινωνίᾳ διὰ τὴν στυγεράν πράξιν τῆς κακοήθους φατρίας τῶν! Σᾶς ὅμως τοὺς λοιποὺς δὲν ἐνωῶ κατὰ τί ἐνδιαφέρεσθε! Δὲν ἤξεύρω τί κακὸν σᾶς ἔκαμον ὁ δολοφονηθεὶς πληρεξούσιος Σφακίων καὶ οἱ ἕτεροι δύο παθόντες! Δὲν ἤξεύρω τί κακὸν σᾶς ἔκαμον τὰ Σφακία καὶ ζητεῖτε εἰς τὸ πρόσωπον τῶν παθόντων Σφακιανῶν νὰ ἐκδικηθῆτε αὐτά! Μήπως ἐλάβετε καὶ πρὸς τοῦτο ἐντολήν; Μήπως ἐκ περισσοῦ ἔχουσιν ἀληθείας τὰ διαδιδόμενα ὅτι παρὰ τινῶν, καὶ οὐχὶ ἀσήμεν, καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς ἀθώωσιν τοῦ Σκαλίδη; Ὅπως ποτ' ἂν ἦ τὰ πράγματα θὰ καταδειχθῶσιν ὅσον οὐπὼ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου! Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ δὲν περιμένουσι νὰ ἴδωσι μόνον οἱ πρόσφυγες, ἀλλὰ περιμένει καὶ αὐτὴ ἡ Πατρίς, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων, ἣτις ἀπαρηγορήτως θρηνεῖ διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τῶν προσφιλεστέρων καὶ ἐνδοξοτέρων τέκνων τῆς! Ἡ πράξις δὲν εἶναι μικρά· εἶναι ἐκ τῶν στυγεροτέρων, καὶ ἐξ ἐκείνων ἐκ περισσοῦ αἵτινες ἐν Κρήτῃ θίγουν μεγάλως τὰς ἐπαρχιακὰς φιλοτιμίας, διότι ὅτε Σκαλίδης καὶ συντροφία, ἐξέλεξαν, οὐχὶ φίλους τοῦ Ζυμβρακάκη, ὡς διατείνονται οἷτε ἀναιρεταὶ καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ Σφακιανούς, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι τὸ πεσὸν θῦμα Α. Παπαγεωργίου ἦτον ἀτομικὸς ἐχθρὸς τῶν Ζυμβρακάκιδων, ὅπερ γνωρίζουσι πάντες οἱ Κρήτες!

Ὅπως δὴποτε καὶ ὑμεῖς ἐντιμοὶ ἀναιρεταὶ, κατὰ πρῶτον σὺ πληρεξούσιε Λασιθίου Ἀντών. Μιχελιδάκη, καὶ ἀκολούθως σεῖς Βιστάκη, Στυλ. Παπαδάκη, Ἐμμ. Παπαδημητρόπουλε, Τρεβλάκη, Κοκκίνη, Ἀγγελιδάκη, Τυλλιανάκη καὶ λοιποὶ, δεικνύετε καὶ μίαν εὐγενῆ ἀγαθότητα πρὸς τὰ Σφακία, καὶ ἐγὼ δὲν δύναμαι ἢ νὰ σᾶς προσφέρω

ἐκ μέρους τῆς ἐπαρχίας μου τὰς εὐχαριστήσεις τῆς! Ἄλλὰ σεῖς τοῦλάχιστον Λουλούδη καὶ Κατσουλάκη δὲν ἐντρέπεσθε νὰ ὑβρίζετε τὰ Σφακία!

Ἄλλὰ λέγετε «ὅτι ἂν ὁ μισθός μου προεπιβάζετο εἰς 160 δραχμὰς κατὰ μῆνα, δὲν θὰ ἐσκεπτόμην περὶ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος (ὅ,τι δι' ἄλλους ὑπονοεῖτε, μεθ' ὧν οὔτε εἰργάσθην οὔτε καὶ θέλω ἐργασθῆ ὅσον ἀφορᾷ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, θεωρῶ ἀναρμόδιον ν' ἀπαντήσω, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ὑπαινιττόμενοι, ὡς εἰκάζω, δὲν εἰσὶ καὶ πρόσφυγες) ὅ,τι δ' ἤδη ἐπραξα, τὸ ἐπραξα δι' ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ πάθη μου κπλ.»

Ἄλλ' ἐγὼ ἔντιμος συμμορία ἀντὶ νὰ τρέχω εἰς ἐπιτροπὰς ἢ εἰς δυναμένους ἢ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ν' ἀναμιγνύωμαι εἰς τοὺς καταλόγους, κατεγινόμενην ἐργαζόμενος διὰ ν' ἀπολαμβάνω τὰ ἀπολύτως ἀναγκαιοῦντά μοι. Ἐδέχθην μικρὰν θέσιν παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ τοὶ πολλοὶ φίλοι μου, καὶ αὐτὸς ὁ Τμηματάρχης τοῦ ἰδίου Ὑπουργείου καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας μου Κ. Χιονιουδάκης, μοι ἔδωσαν γνώμην νὰ μὴ δεχθῶ τοιαύτην μικρὰν θέσιν! ὑπηρετήσα ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὑποστάς τὰς κρατήσεις τοῦ νεοδιοριζομένου ὑπαλλήλου, τὸ ἐν τρίτον τῆς μισθοδοσίας, ἀλλ' οὐδὲν ἐνήργησα οὔτε διὰ προβιθασμὸν, οὔτε δι' ἄλλην εὐκολίαν, καὶ τοὶ γνωρίζων ὅτι ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Κ. Α. Αὐγερινὸς ἐξαιρετικὰς τῶν ἄλλων ὑπουργῶν εἶχεν εὐνοϊκὰς διαθέσεις πρὸς τὰ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐγνώριζον ὅτι ἐκτὸς ἐμοῦ καὶ ἄλλους νέους πρόσφυγας εἶχε διορίσει εἰς θέσεις τινὰς γραφῶν· ἐγνώριζον ὅτι πρὸς ἐγκρίτους πρόσφυγας παρουσιασθέντας πρὸς αὐτὸν ἐφέρθη συμπαθητικῶς καὶ ἐλευθερίως ἐγνώριζον ὅτι πρὸς ὅσους καὶ ἂν τὸν παρεκάλεσαν

νά κάμη λόγον περὶ τῶν θυμάτων τῆς Κρήτης ἐν ὑπουργικοῖς Συμβουλίαις, καὶ νά δώσῃ ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ψῆφόν του, οὗτος ὑπεσχέθη μετὰ θετικότητος, καὶ πειθομαι, ὡς ἐκ τῆς συμπαθεστεράς πρὸς τοὺς πρόσφυγας διαγωγῆς του, ὅτι τρώντι θά ἐπραξε τοῦτο! Μολαταῦτα, οὔτε διὰ συντάξεις, οὔτε διὰ προβιδιασμόν, οὔτε δι' ἄλλην εὐκολίαν μου ἐνήργησά τι δι' οὐδενὸς μέσου· διότι οὔτε συντάξεις διελογίσθην νά ζητήσω, ὅπως κάθημαι εἰς τὸ μέλλον ἄεργος, τρεφόμενος ὡς κηφὴν ἀπὸ τοῦ ἔθνους· οὔτε τὸ τῆς ὑπαλληλίας στάδιον νά διατρέξω· ἀπλῶς ἤθελον νά ἐργάζωμαι, ἀντὶ νά αἰτῶ περιθάλψεις, μέχρις αἰσιωτέρων ἡμερῶν.

Πλὴν εὐγενῆς συμμορία δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ἐγὼ ἤλθον πρόσφυξ πολιτικός εἰς Ἑλλάδα! Ἐγὼ ἤλθον καὶ κατὰ τὸ 1859. ὅτε καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἤλθον· ἤλθον ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ 1864· ἀλλ' οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην φοράν ἤτησα περιθάλψιν ἢ σύνταξιν· ἀντὶ τούτου ἐπεδιδόμην εἰς ἐργασίαν καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπέζων· ἤμην νέος, ἤξευρον ὀλίγα γράμματα, καὶ ἐπροτίμων, ἀντὶ νά τρέχω εἰς ὑπουργεῖα καὶ εἰς ἀστυνομίας, ἢ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, νά ἐργάζωμαι. Τοῦτο ἐπραξα καὶ ἤδη καὶ φρονῶ μάλιστα ὅτι εἶναι προτιμώτερον καὶ ἠθικώτερον πάντες οἱ νέοι οἱ γνωρίζοντες γράμματα, ἀντὶ νά καθήμεθα ἄεργοι καὶ νά λαμβάνωμεν συντάξεις, νά ἐργαζώμεθα που ὡς ὑπάλληλοι καὶ οικονομώμεθα, ἀπαλλάττοντες οὕτω τὸ Δημόσιον καὶ πλειοτέρων βαρῶν! ἄλλως βεβαίως θά ἔχη τὸ πρᾶγμα ἂν εὐρίσκωνται νέοι τῶν ὁποίων ἡ ὑγεία δὲν τὸ ἐπιτρέπει· καὶ ἄλλως ἔτι ἔχει τὸ πρᾶγμα δι' ἀρχηγούς, πληρεξουσίους καὶ ἄλλους διακεκριμένους ἀγωνιστάς, τοὺς μὴ δυναμένους νά χρησιμεύσωσιν εἰς ὑπαλληλίαν τινά, καὶ εἶναι δίκαιον ἔνεκα τούτου νά περιθαλφῶσιν.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ὅτι ὑποκρύπτω ἀτομικὰ συμφέροντα εἰς τὰς πράξεις μου, τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι γελοῖον, διότι πᾶς ὁ ἐκτιθέμενος ἐναντίον τοῦ ὄγκου μιᾶς Κυβερνήσεως, πᾶν ἄλλο ἀποκτᾷ ἢ ὠφελείας. * Ἄν ἐγὼ προθέμην νὰ ἐξασκήσω ἀτομικὰ συμφέροντα ὡς πρόσφυξ, ἢ θὰ ἔκαμνον τὸ τέχνασμα ἄλλων, δίδων εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀλλεπαλλήλως ἰδιαίτερα ὑπομνήματα, δι' ὧν νὰ καταδεικνύω αὐτῇ, ὅτι ἂν δὲν μὲ κάμῃ συνταξιούχον θὰ γράφω κατ' αὐτῆς ἐπὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀντικειμένου· ἢ θὰ ἐκολάκευον αὐτήν, ὅπως τοὺς ἐλλογίμους ἀναιρετάς, καὶ διὰ τὰ πολιτικά ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος λάθη της, καὶ διὰ τὴν κακὴν πρὸς τὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος θέλησίν της! Τὸν Κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως πολὺ πρότερον ὄλων αὐτῶν ἐγνώρισα ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ οὗτος ἐπίσης ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ μὲ γνωρίσῃ, καὶ ἐκτιμῆσῃ ἴσως· εἶχον μάλιστα καὶ ἐγὼ κατ' ἀρχὰς τὸ θάρρος, ὅπως ἤδη τὸ ἔχει ὁ Κ. Βιστάκης καὶ Σαρολίδης, καὶ εἴτις ἄλλος, νὰ τῷ κάμνω συστάσεις καὶ παρακλήσεις. Ἄμα ὅμως ἀνέγνωσα τὸ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ε. ε. ἀναρμόδιον ὑπόμνημα τοῦ οὐ προτίσταται Ὑπουργείου· ἄμα εἶδον ἐκ περισσοῦ μὲ τίνα ἀναρμόδιον τρόπον ἔκαμνον αὐτοῦ χρῆσιν ὁ Κ. Ραγκαβῆς, δηλαδὴ νὰ τὸ ἐπιδώσῃ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Συνεδρίου, πλὴν μὲ τοὺς τύπους οἵτινες ἐδείκνυον αὐτὸ ὡς προορισμένον διὰ τὸ Συνέδριον· ἄμα εἶδον ὅτι ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος δὲν ἐνήργησε νὰ γίνῃ ἐκκλησις πρὸς τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ὅπως ὁ ἴδιος Κ. Ζαίμης ὑπεσχέθη καὶ εἰς ἄλλους καὶ εἰς ἐμὲ, ἐπιδείξαντά αὐτῷ μάλιστα καὶ σχεδίον τι ἐγγράφου ἐξιστοροῦν δι' ὁποίας ἀπωλείας θὰ εὑρεθοῦν οἱ ἐν τῇ Κρήτῃ κατερχόμενοι πρόσφυγες εἰς τρομακτικὴν δυστυχίαν· δὲν ἐνήργησε λέγω νὰ γίνῃ ἡ ἐκκλησις αὕτη πρὸς τὸν χριστιανικόν.

νικόν κόσμον, εἴτε καὶ ἄλλως, εἴτε διὰ τῆς τότε ὑφισταμένης ἐπιτροπῆς τῶν προσφύγων, τῆς μᾶλλον ἀρμοδίου, κατ' ἐμὲ, πρὸς τοῦτο· τὰ δὲ ἀπὸ ἕκαστον χριστιανικὸν Κράτος συλλεγόμενα τυχὸν ποσὰ διανείμονται τοῖς ἐν Κρήτῃ κατερχομένοις διὰ τῶν ἐκεῖ Προξένων· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προκαλούμενον ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ ἀποτελεσμα ἂν δὲν ἀπέφερε σπουδαῖον, οὐχ' ἦττον πολλὴν εἶχε σημασίαν ἐν τε τῇ Κρήτῃ καὶ τῇ λοιπῇ Ἀνατολῇ· ἅμα λέγω εἶδον πάντα ταῦτα, ἕκτοτε οὔτε εἶδον τὸν Κ. Ζαΐμην, ἢ ἄλλον Ἵπουργόν· οὔτε ποτὲ ἠθέλησα νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν Κ. Αὐγερινόν, καὶ τοι αἰσθανόμενος πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν, δι' οὗς ἐξέθεσα λόγους. Ἡ καρδιά μου ἔμεινεν ἀπαρηγόρητος, διότι καὶ αἱ τελευταῖαι ἐλπίδες τῆς Πατρίδος μου ἐξηφανίσθησαν πρὸς μεγάλην καὶ ἀνεπανόρθωτον ζημίαν αὐτῆς καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἦμην ὡς ἐκ τούτου ἄσπονδος τῆς πολιτικῆς τοῦ ὑπουργείου τούτου ἐχθρὸς, τὸσον μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν εὔρισκον ἐν ἐμαυτῷ δικαιολογητικούς λόγους, δι' ὧν νὰ πείσω τὴν συνείδησίν μου ὅτι αὐτὸ ὅ,τι περὶ Κρήτης παρέβλεψεν, ἔπραξε διὰ τινὰ σκοπὸν, ἢ συνέπειά περισπασμῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν, ἢ καὶ ἐξ ἀγνοίας περὶ τοῦ πῶς ὄφειλε νὰ δεῖξῃ τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἐν τῷ ὑπομνήματί του πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον. Εὔρισκον δικαιολογήσεις τινὰς διὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρωτοκόλλου, καὶ τοι πάντες οἱ λοιποὶ τῆς Ἑλλάδος πολιτικοί, οἱ παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος προσκληθέντες ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναλάβωσι τὴν βαρεῖαν εὐθύνην ταύτης πράξεως. Εὔρισκον δικαιολογήσεις τινὰς καὶ διὰ τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ, καὶ τοι εἰς ἀντίφασιν ἐρχόμενον πρὸς τὴν πράξιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Πρωτοκόλλου· δυσμενεστάτης δ' ὡς ἐκ τούτου τυχὸν ὑποδοχῆς ἐν Εὐρώπῃ,

καὶ ἀρκοῦντα ὡς ἐκ τούτου ἀρυσθεῖσα ἡ Τουρκία εὐλογα ἐπιχειρήματα, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον κατατρομάξῃ τὰ πνεύματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μυρίας ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου παρεμβάλουσα δυσχερείας. Εὕρισκον δικαιολογήσεις τινὰς καὶ διὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, καὶ τοὶ καὶ ἡ πράξις αὕτη ἐν ταῖς δυσχερείσιν ἐκείναις περιστάσεσιν, δι' ἧς εὐλόγως ὁ Σ. ἡμῶν Βασιλεὺς ἀντίστατο, δὲν ἐχαρακτηρίσθη ὡς προῖον πολιτικῆς συνέσεως ἢ πατριωτισμοῦ.

Εὕρισκον ἔτι δικαιολογήσεις καὶ διὰ τὴν ἦν τὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης Ὑπουργεῖα, τὰ κατὰ τὸ 1866, 1867 καὶ 1868 διευθύνοντα τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠκολούθησαν πορείαν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, διότι πείθομαι νὰ εἶχον ἐλπίδας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον αἰσίας, διότι πείθομαι νὰ ἐκωλύοντο ὅπως καταγίνωσι νὰ προλάβωσι τὸν ἐπικείμενον ὄλεθρον τῆς Κρήτης καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τῶν περισπασμῶν ἐκείνων τοὺς ὁποίους οἱ ἐκμεταλευταὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας παρενέβαλλον. Οὐδεμίαν ὅμως δικαιολόγησιν ἐπαναλαμβάνω εὕρισκον ἐπὶ τῆς περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος πολιτικῆς τοῦ ὑπουργείου Ζαίμη, καθόσον καὶ αἱ ἐλπίδες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶχον ἐξαφανισθῆ καὶ πάντα τὰ ἐσωτερικὰ προσκόμματα εἶχον καταστῆ ἐκποδῶν. Ἦδη ἅπαν τὸ ἔθνος ἤχετο ἀπὸ καρδίας νὰ ἴδῃ βελτίωσιν τινὰ τῆς Κρήτης καὶ μὴ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς μάτην ἀποβῶσιν οἱ ἥρωϊκοὶ ἀγῶνες καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀδελφῶν του Κρητῶν.

Ἄλλὰ μοὶ λέγουσιν, ὅπως καὶ ἂν ἦτο τὸ πρὸς τὸ Εὐ-Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον ὑπόμνημα τοῦ Ὑπουργείου Ζαίμη δὲν θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμα ὑπὲρ τῆς Κρήτης. Ἐγὼ ὅμως φρονῶ τὸ ἐναντίον, καὶ ἰδοὺ ἐξηγοῦμαι σαφέστερον.

Ἡμεῖς ἐπ'ὀνόματι καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν Ἑλλάδι

προσφύγων ἐπεδώκαμεν ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τοῦ Πρωτοκόλλου ἔγγραφόν τι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα Πρέσβεις τῶν ἕξ Μεγάλων Δυνάμεων, οὐχὶ διὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον, καθὸ γνωρίζοντες ὅτι αὐτὸ εἶχε παραδεχθῆ τὸν ὅρον τῆς Τουρκίας, τοῦ νὰ μὴ γίνῃ οὐδεὶς περὶ Κρητικοῦ ἢ Ἀνατολικοῦ ζητήματος λόγος, ἀλλὰ κατ' εὐθείαν διὰ τὰς Κυβερνήσειςτων, ὅπως αὐταὶ ἀν' ἐλάβανον ὑπ' ὄψιν τὸ ὅπερ ἐπραγματευόμεθα ζήτημα, διεξάξωσιν αὐτὸ δι' οἴου ἤθελον κρίνῃ προσφερωτέρου μέτρου. Ἴδού τὸ ἔγγραφον ἡμῶν.

«Ληξάσης καὶ τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως τῆς Πατρίδος μας κατὰ τρόπον μὴ ἱκανοποιούντα παντελῶς αὐτὴν ἀπέναντι τῶν ὄσων κέκτηται ἱερῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ ἐντεύθεν, ὅπως αἱ ἐν Ἑλλάδι προσφυγοῦσαι οἰκογένειαι δυνηθῶσι νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν Πατρίδα των μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ὑπάρχει ἐξησφαλισμένη ἡ τιμὴ, ζωὴ καὶ περιουσία των, καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ὑπόκειται ὁ τόπος εἰς τὰς τοσάκις καταστρεφάσας καὶ ἀφανισάσας αὐτὸν ἐπαναστάσεις καὶ ἀνησυχίας, εὐρισκόμεθα σήμερον εἰς ἀπόγνωσιν τοιαύτην εἰς ἣν οὐδεὶς λαὸς εὐρέθη ποτέ.

«Ἐν τῇ τοιαύτῃ δεινῇ θέσει μας ἔγνωμεν ν' ἀποτανθῶμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ (Αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων Ναπολέοντος τοῦ Γ' ἢ ἄλλων) καὶ νὰ παρακαλέσωμεν αὐτὴν νὰ λάβῃ οἶκτον καὶ συμπάθειαν καὶ διὰ τὸν δυστυχῆ λαὸν τῆς Κρήτης· καὶ, ὅπως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀπὸ φιλανθρωπίαν κινουμένη, ἔσωσε πολλὰς ταλαιπώρους Κρησῶνας οἰκογενείας, οὕτω καὶ ἤδη εὐαρεστηθῆ νὰ ἐνεργήσῃ περὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, χωρὶς νὰ ὑπόκεινται εἰς τὰς, ὡς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀντεκδικήσεις τῶν νικητῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐγγχωρίων Ὀθωμανῶν· καὶ περὶ τῆς ἐξευρέσεως πολι-

τεύματος ανταποκρινομένου πρὸς τὰς τόσας θυσίας καὶ τὰ αἵματα, τὰ ὅποια ἐξαιρετικῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαοὺς, ὁ Κρητικὸς, ὑπέστη καὶ ἔχυσε πρὸς ἀπόκτησιν εὐημερίας, καὶ ὅπερ μόνον ὑπόσχεται εἰς τὸ μέλλον τὴν κατάπαυσιν ἐπαναστάσεων καὶ ταραχῶν.

« Παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα νὰ εὐαρεστηθῆ νὰ διαβιβάσῃ τῇ Σ. Κυβερνήσει τῆς τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ταύτην αἴτησιν. »

Ἡμεῖς λοιπὸν τότε οἱ πρόσφυγες ἐθέσαμεν ζήτημα εἰς τὰς ἐξ Μεγάλας Δυνάμεις Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ῥωσσίαν, Πρωσσίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἰταλίαν, ὅτι ἂν δὲν ἐξασφαλίσωσι τὴν Πατρίδα μας καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ κατὰ τὸ μέλλον, δὲν τολμῶμεν νὰ κατέλθωμεν εἰς αὐτήν, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ θέσις μας ἐκεῖ εἶναι πάντοτε προβληματική. Ὅτι δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο παρουσίασε νέον θέμα ἄξιον ἐμβριθοῦς μελέτης εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις, ἀποδεικνύεται, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αὐταὶ ὑπέβαλον αὐτὸ εἰς τὸ Εὐρ. Συνεδρίον, καὶ τοι κατ' ἀρχὴν παρουσιαζόμενον ὡς ξένον τῶν ἐξ ἀρχῆς διαγραφεισῶν ἐργασιῶν του ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς δηλώσεως ἣν προὐκάλεσεν ὁ Πρόεδρος τοῦ Εὐρ. Συνεδρίου Κ. Λαβαλλέττ, ἐπ' ὀνόματι καὶ τῶν λοιπῶν Πληρεξουσίων, ἀπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας περὶ τῶν προσφύγων ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐγγράφου, ὅπερ μετὰ δύο ἡμέρας τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἡμετέρου, μᾶς διεβίβασε, πρὸς ἀπάντησιν, ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας, ἐν ᾧ ἔδιδε διαβεβαιώσεις ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου εἰσαχθὲν πολίτευμα δὲν θέλει καταργηθῆ, ὅτι ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ θέλει τροποποιηθῆ, ὅπως ἡ τῶν πραγμάτων πεῖρα ἤθελεν ἀποδείξει ἀναγκαῖον, καὶ ὅτι ἡ Ὑψ. Πύλη θέλει φέρεσθαι εὐνοϊκῶς, καὶ τὸ ὅποιον ἔγγραφον ἐγὼ αὐτὸς ἐπέδειξα τῷ Κ. Ζαΐμη ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀποστολῆς Αὐ-

τοκρατορικῶν Γαλλικῶν πλοίων (καὶ οὐχὶ ἰδιωτικῶν) ἐσπευσμένως μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Συνεδρίου ἐλθόντων νὰ παραλαμβάνωσι πρόσφυγας, διὰ νὰ ἐνθαρρύνωσιν αὐτοὺς ν' ἀναχωρῶσιν· ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν μεγάλων καὶ ἐπιμόνων προτροπῶν τῶν ἐνταῦθα Πρέσβειων, τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἰδίως, τὰς ὁποίας πρὸς τοὺς ἐγκρίτους τῶν προσφύγων, καὶ κατ' ἐξαιρέσιν πρὸς τὸν Κωσταρὸν Βολουδάκη, ἔκαμνον διὰ ν' ἀναχωρήσωσι καὶ γίνωσιν οὕτω παράδειγμα ν' ἀναχωρῶσι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἀποδεικνύεται ἔτι καὶ ἐκ τῶν ὑποσχέσεων τὰς ὁποίας ὁ Φωτιάδης Βέης, ἅμα, μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν σχέσεων, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, εἶδεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις του πᾶσαν θέλει καταβάλλει προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Κρήτης, ὅτι θέλει διορίσει Χριστιανὸν Διοικητὴν καὶ ἄλλα παρόμοια· καὶ τὰ ὁποῖα, καὶ πρὸς Πρέσβεις, κατ' ὅσον γνωρίζω, ἐξεφράσθη, καὶ πρὸς σπουδαίους τῶν ἐνταῦθα ἀνδρῶν, καὶ πρὸς διακεκριμένους πρόσφυγας.

Ἐξ ὅλων ὅθεν αὐτῶν εὐρίσκω ἐγὼ ὅτι τὸ ζήτημα τῶν προσφύγων δὲν ἐθεωρήθη οὔτε ἀπὸ τῆς διπλωματίας, οὔτε καὶ ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἀνάξιον ἐμβριθοῦς μελέτης.

Ἄν λοιπὸν καὶ τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη, εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ ὁποίου ἐγὼ αὐτὸς ἐπέδειξα τὸ ἔγγραφον ἡμῶν τῶν προσφύγων, καὶ ὅπως μάλιστα ἐθίγομεν ἡμεῖς τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἤρесе καὶ εἰς αὐτὸν, εἰς τὸ πρὸς τὸ Συνέδριον ὑπόμνημά του, ἀφοῦ δὲν ἐνέκρινεν ἀρμοδιώτερον ν' ἀπευθῆναι αὐτὸ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰς Κυβερνήσεις κατὰ τὴν τακτικὴν ἣν ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν, διεπραγματεύετο, κατόπιν τοῦ μέρους ἐκείνου τὸ ὁποῖον λέγει ἂ' Ἐγένετο χρεία νὰ ἐπικαλεσθῶμεν σύμπασαν τὴν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα ἀφοσίωσιν ἡμῶν, καὶ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὑπηρετοῦμεν τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, ὅπως

ἀποφασίσωμεν νὰ συμμορφώσωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν μυστικοσυμβουλιῶν»· διεπραγματεύετο λέγομεν, ἀντὶ τετελεσμένων γεγονότων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἤδη παραδεχθέντων, τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἑλλάδι προσφύγων, καθ' ὃν τρόπον ἡμεῖς διεπραγματευόμεθα αὐτὸ, διότι τοῦτο μόνον δὲν ἀνήγετο εἰς τὰ τετελεσμένα καὶ ἀποφασισθέντα, ὡς ἀπεδείχθη, κατεδείκνυε δὲ σὺν τούτοις ὅποσα, ἡ διακομιχὴ ἐν Ἑλλάδι τόσων χιλιάδων προσφύγων, θέλει ἐκάστοτε παρουσιάζει, παρὰ τὰ οἰκονομικὰ, καὶ πολιτικὰ ζητήματα καὶ γενεᾶ κλονισμοὺς δυναμένους νὰ συνταράττωσιν ἀμφοτέρω τὰ Κράτη, τὴν τε Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν· φρονῶ, ἐπαναλαμβάνω, ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη ἤθελε τότε καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπαλλάξῃ τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν δυσχερειῶν, καὶ τὴν τύχην τῆς Κρήτης κατὰ πολὺ νὰ βελτιώσῃ· ἢ τοῦλάχιστον νὰ ματαιώσῃ τὰ ὅσα ἡ Τουρκία ἔλαβε δυσμενῆ μέτρα, παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Φωτιάδου Βέη, ἅμα τὸ ζήτημα τῶν προσφύγων ἔπαυσε τοῦ νὰ ἦνε ἐπίφοβον δι' αὐτῶν. Ἦτοι νὰ ματαιώσῃ, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὅπλων, τὸ σπουδαιότερον φόβητρον ὅπερ εἶχεν ἡ Τουρκία παρὰ τοῦ λαοῦ· τὴν ἐξακολούθησιν ἀνεγέρσεως φρουρίων καὶ πύργων ἐφ' ὅλων τῶν ὀχυρωτέρων μερῶν, πρὸς μᾶλλον κατατρόμαξιν καὶ ὑποδούλωσιν τῶν πνευμάτων ἐν Κρήτῃ· τὴν μὴ ἐκδοσιν γενικῆς ἀμνηστείας ἐφ' ὅλων τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν πεπραγμένων (διότι τοιαύτην μόνον ἐνοεῖ μέχρι τοῦ 7θρίου 1867· τὸν δὲ κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως χρόνον, ἐν περίπτῳ ἔτος, ἐξαιρῆ καὶ λογίζῃ ὡς εἰρηνικόν) ὅπως ἔτι μᾶλλον καταστήσῃ ἐπαισθητὰς τὰς πληγὰς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς κατὰ ταύτην ὑπάρξαντας συστηματικοὺς ἐπαναστάτας, ἐνῶ ἡ ἴδια τοιαύτας γενικὰς ἀμνηστείας ἐφ'

ὄλων τῶν πεπραγμένων, καὶ κατὰ τὸ 1830, διὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821, καὶ κατὰ τὸ 1841, καὶ κατὰ τὸ 1858, καὶ κατὰ τὸ 1860 ἔχει ἐκδώσει τὴν παράδοσιν τῆς ἐξουσίας εἰς τοὺς ἀντεπαναστάτας καὶ κυρίως εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ὅπως διὰ τούτου ὑποθάλη καὶ ὑποκαίη ἔτι μᾶλλον τὰ μεταξὺ αὐτῶν πάθη, ἅτινα κατὰ φυσικὸν λόγον ἢ ἐπανάστασις ἐγκατέλιπεν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκ περισσοῦ προκαλεῖ καὶ ὁ ἴδιος Σουλτάνος διὰ τοῦ ἐν τῷ Συμβουλίῳ τοῦ Κράτους του λόγου του, ἐκφράζων, εἰς τὸ περὶ Κρητικῶν τεμάχιον, ἐξαιρετικᾶς εὐαρεσκείας πρὸς τοὺς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μείναντας εὐπειθεῖς καὶ εὐαγώγους ὑπηκόους του· καὶ τέλος τὴν μὴ χορήγησιν οὐδεμιᾶς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἀπεναντίας δὲ τὴν διαστροφὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1867, ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, χρηρηγομένων τινῶν χαρίτων. Οὕτως ἐν παραδείγματι τὸ πολίτευμα ἐκεῖνο ἐχορήγησε δικαίωμα τῇ Κρήτῃ νὰ κανονίζῃ τὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἀντικείμενα, ὡς καὶ πάντα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου, διὰ Συνελεύσεως συγκροτουμένης κατ' ἔτος. Εἰς τὴν χάριν ἢ τὸ προνόμιον τοῦτο, ὅπερ τοσοῦτον ἐκθειάσθη καὶ ἐχειροκροτήθη πανταχόσε, παρὰ τὸ ἐν τῷ πολιτεύματι πλημμελὲς αὐτοῦ, ἐπὶ τε τῆς ἐξίσου ἀποστολῆς Πληρεξουσίων ἐκ τε Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ ἑκατέρας φυλῆς—διὰ νὰ ἔχη οὕτω μεγάλην ἐνίσχυσιν ἡ Κυβέρνησις, καθόσον ἡ Τουρκικὴ φυλὴ ὑπέκειε πάντοτε εἰς τὰ νεύματα κτὶ τὰς θελήσεις της—καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς προθεσμίας, τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν κατ' ἔτος, τῶν ἐργασιῶν τοῦ σώματος τούτου, ὅπως μὴ προλαμβάνωται καὶ συζητῶνται ἢ ὀλιγίσται ὑποθέσεις, προσετέθη, εὐθὺς κατὰ τὴν

περὶ τὸν Μάρτιον ε. ε. πρώτην συγκρότησιν αὐτῆς ἐν Χανίοις, καὶ ἡ διὰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν πάντοτε συνεδρίασις, ἡ παρουσία καὶ ἡ προέδρευσις κατὰ τὰς συζητήσεις τοῦ Γ. Διοικητοῦ καὶ σμήνους ἄλλων ὑπαλλήλων του, καὶ ἡ σύνταξις τῶν πρακτικῶν ὑπὸ ὑπαλλήλου ἔτι αὐτοῦ. Ὅτε δ' ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ Γ. Διοικητοῦ Χουσεὴν Λύνῃ Πασσᾶ προέτεινεν εἰς τὸ σῶμα τὸν ἀφοπλισμὸν τοῦ λαοῦ, καὶ ἡγέρθησαν εὐγενεῖς τινὲς φωναί, ὁ Διοικητὴς ἠπέιλησε τοὺς τολμητίας καὶ προσέθεσεν ὅτι τοῦτο θέλει γίνεαι θελούσης καὶ μὴ τῆς Συνελεύσεως, συνάμα δ' ὁ Γ. Γραμματεὺς του Κ. Φωτιάδης, παρέστησεν ἀπειλητικῶς τῇ Συνελεύσει ὅτι δὲν εἶναι ὁμοία τοῦ Κοινοβουλίου τῶν Ἀθηνῶν. — Φρονῶ ὅθεν ὅτι τοῦλάχιστον τὰ δυσμενῆ καὶ ὀπισθοδρομικὰ ταῦτα μέτρα τῆς Τουρκίας ἦτο δυνατόν νὰ ματαιωθῶσι παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ζαΐμη, εἴποτε αὐτὸ ἐπραγματεύετο ἀρμοδίως τὸ Κρητικὸν ζήτημα, καθόσον ταῦτα ἀνήγοντο εἰς τὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην δοθείσας ἐπανειλημμένας ὑποσχέσεις ἐκ μέρους τῆς ἰδίας Πύλης, καὶ πρὸς ὅσα ὁ Φωτιάδης Βέης ἐξεφράζετο ἐπισήμως ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεώς του.

Ἀλλὰ βεβαίως τὸ Ὑπουργεῖον Ζαΐμη ὅπως ἐπραγματεύθη τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἦν ἐσύστησεν εἰς τὸ πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον ὑπόμνημά του διὰ τῆς ἐξῆς παραγράφου.

« Ἀξίον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἔσεται νὰ σκεφθῶσιν αὐθις περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ τούτου, ὅπως λέγωμεν ἐπραγματεύθη τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἧτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ μομφῶν διὰ τετελεσμένα γεγονότα, ἅτινα εἶχεν ἤδη καὶ αὐτὸ ἀποδεχθῆ διὰ τῆς υπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ ἐπὶ βάσεων ξένων τοῦ διαχαρχθέντος προγράμματος τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου,

δηλαδή τῆς προκλήσεως συζητήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, καὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας ἀντικείμενα ἅτινα ἐπραγματεύετο εἰς τὰς ἐξῆς τοῦ ὑπομνήματός του παραγράφους. » Τόσφ δὲ μᾶλλον λυπηρὸν ὅτι ἡ συνδιάσκεψις δὲν ἐνησχολήθη ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ Ζητήματος κτλ. » Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως πεποιθυῖα ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διαθέσεων τῶν τὴν συνθήκην τοῦ 1856 ὑπογραψασῶν ἕξ Μεγάλων Δυνάμεων κολακεύεται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αἱ Δυνάμεις αὗται θὰ εὐαρεστηθῶσι νὰ μετέλθωσι τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν αὐτῶν, ὅπως ἡ κατάστασις τῶν Κρητῶν καὶ πάντων τῶν ὁμοθρήσκων ἡμῶν χριστιανῶν σπουδαίως βελτιωθῇ. » — α Ἡ Ἑλλὰς ἀναμιμνησκομένη ὅτι εἶναι τὸ μόνον ἀνεξάρτητον χριστιανικὸν Κράτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ὅτι δεσμοὶ θρησκευτικοί, καταγωγῆς, παθημάτων καὶ ἀγώνων κοινῶν τὴν συνδέουσι πρὸς α πάντας τοὺς λαοὺς τοὺς προσδοκῶντας τὴν ἀπελευθερώσιν των, ἢ τοῦλάχιστον βελτίωσιν αἰσθητικῆν τῶν ἔθων τῆς ὑπάρξεώς των, πιστεύει ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ ποιήσῃται ἐκκλησίαν εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν τὴν συνθήκην τοῦ 1856 ὑπογραψασῶν Δυνάμεων. »

Ἀφ' ἐνός μὲν ταῦτα, ἀφ' ἐτέρου δὲ παντάπασι μὴ ποιῶν λόγον περὶ τοῦ Ζητήματος τῶν ἐν Ἑλλάδι προσφύγων, τὸ μόνον πρόσφορον ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν τε Εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, δι' οὓς ἐξέθεσάμεν λόγους, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Τουρκίας, ὡς συνδεόμενον μετὰ τῆς ἀποσοδήσεως εἰς τὸ μέλλον πολυειδῶν κινδύνων καὶ περιπλοκῶν, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξ ἄλλου, διὰ πολλῶν τεχνασμάτων πειθαναγκάζων τοὺς πρόσφυγας νὰ κατέρχωνται τὸ ταχύτερον, ὅπως καὶ ἂν τὰ τῆς πατρίδος

των ἔχωσιν, ὅτε μὲν ἐπιβεβαιῶν τὰ διαδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Κ. Φωτιάδου, ὅτι ἡ Τουρκία μετὰ μικρὸν δημεύει τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ ὅτι θέλει στείλει Κιρκασίους νὰ κατοικήσωσιν ἀντ' αὐτῶν, ἂν οὗτοι δὲν σπεύσωσι νὰ κατέλθωσιν ὅτε δὲ, διὰ τῆς ἐπὶ μῆνας στερήσεως ξηροῦ ἄρτου εἰς αὐτούς, καὶ διὰ τῶν ἐπανελημμένων ἀπελπιστικῶν κοινοποιήσεων, ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἐνοεῖ νὰ τοὺς περιθάλλῃ. Ἀφοῦ λέγομεν οὕτω πως ἐπραγματεύθη τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ Κρητικῆ λαοῦ τὸ Ὑπουργεῖον Ζαῦμη, ἐπόμενον ἦτο ὅτι καὶ ὑπὲρ Κρήτης κατ' ἐλάχιστον θὰ συνετέλει πρὸς τι, καὶ ἐκ περισσοῦ θὰ ἐχλευάζετο ἀπὸ τῆς διπλωματίας, ὅπως καὶ συνέβη. Ἴδου ὀλόκληρον τὸ ἔγγραφο ὄπερ πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐν λόγῳ ὑπομνήματος τοῦ Ὑπουργείου Ζαῦμη, ἐπέστειλεν ὁ Κ. Λαβαλέτ πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ τὴν 9/21 Φεβρουαρίου 1869.

«Κύριε Βαρῶνε! Ὡς βεβαιοῖ τὸ Πρωτόκολλον τῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως τῆς Συνδιασκέψεως ὁ Κ. Ῥαγκαβῆς δὲν ἔκρινε δέον νὰ μοι ἀνακοινώσῃ πρὸ τῆς ὥρας τῆς τελευταίας συνεδριάσεως, τὴν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ἐγκύκλιον τοῦ Κ. Δηλιγιάννου. Μόνον τῇ ἐπαύριον ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐλθὼν μοι ἐπέδωκεν ἀντίγραφον αὐτῆς. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο κατ' οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀλλοιωσῇ τὰς ἐκτιμήσεις τῶν Πληρεξουσίων. Καὶ ἐὰν ὁ Κ. Ῥαγκαβῆς ἀνέλαβεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν εὐθύνην τῆς ἀναβολῆς τῆς κοινοποιήσεως, ἔπραξε τοῦτο. διότι ἔκρινεν ὅτι οὐδὲν ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ προσδοκήσῃ πλεονέκτημα ἐκ τῆς καθυποβολῆς τῆς ἐγκυκλίου ταύτης εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν Δυνάμεων. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκ τοῦ ἔγγραφου τοῦτο ἀρύομαι μόνον τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐντυπώσεως, ἣν μοι ἐνεποίησεν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ προγράμματος τοῦ νέου ὑπουργείου πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν·

καὶ ὡς πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὰς σκέψεις, ἃς καθυπέβαλλον ἐνώπιον τῆς Συνδιασκέψεως α

Ἴδου ὅθεν τοὺς λόγους δι' οὓς ἐφρόνουν ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη ἠδύνατο τὴν θέσιν τῆς Κρήτης νὰ βελτιώσῃ. Ἴδου καὶ διατὶ ἐμεμφόμην αὐτοῦ πλειότερον τῶν προκατόχων του ὑπουργείων, καθόσον αὐτὸ ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι ἐκεῖνα ἐκωλύοντο, εἴτε ὑπὸ ἐξωτερικῶν φαινομένων, εἴτε ὑπὸ τῶν περισπασμῶν τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἐκρυφα ὅμως τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησίν μου, οὐχὶ χαριζόμενος πρὸς αὐτὸ διὰ τινὰ σκοπὸν καὶ προκαλῶ πάντα οἷον δῆποτε ν' ἀποδείξῃ ἂν ἐζήτησά τι δι' ἐμαυτὸν, εἴτε περίθαλψιν, εἴτε προβιβάσμον, εἴτ' ἄλλο τι, ἀλλὰ χαριζόμενος πρὸς τὸ ἐλεύθερον ἔθνος μου· οὐχὶ διὰ νὰ κολακεύσω αὐτὸ, διότι δὲν ἀρέσκωμαι νὰ μιμῶμαι πρὸς τι τοὺς κόλακας καὶ δημαγωγούς, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προκαλέσω περισπασμούς καὶ οικονομικὰς δυσχερείας ἀνωφελεῖς ἐν τῇ δυσχερεστέρᾳ ἐποχῇ ἀπ' ὧν ποτὲ ἔτυχε μετὰ τὴν ἀναγέννησίν του.

Ὅτε ὅμως εἶδον ὅτι, ἐκτὸς αὐτῶν, τὸ Ἵπουργεῖον Ζαΐμη μετήρχετο τὴν μᾶλλον ἀσυμπαθῆ καὶ σκληρὰν πρὸς τὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος διαγωγὴν, καὶ τὴν μᾶλλον ἀλλοπρόσαλλον τακτικὴν, ὠθοῦσαν τὰ πράγματα εἰς τὰ ἄκρα, ὅτε εἶδον ὅτι ἡ διαγωγὴ καὶ ἡ τακτικὴ του αὕτη ἐγένετο παρὰίτιος στυγερῶν δολοφονιῶν, ὅτε ἔμαθον ὅτι ἐνέργειαι καταβάλλονται πρὸς διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, εἰς ἃς ὑπενίττετο διαζύγιον μετὰξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Κρήτης, ἔκρινον δ' ὅτι καὶ ἡ πράξις αὕτη δὲν ἦτο δύσκολον νὰ λάβῃ χώραν, καθόσον ἡ ἀπελπισία τῶν προσφύγων εἶχε φθάσει εἰς μέγαν βαθμὸν μετὰ τὴν ἀποφατικὴν ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Βασιλέα ἀναφορᾶς των, τότε ἐθεώρησα καθήκόν μου νὰ ἐλθῶ εἰς τὸ πανελλήνιον τὴν

διαγωγὴν τοῦ Ὑπουργείου, διότι οὐδὲν ἕτερον ἔμενε πλεόν
 νὰ γίνῃ—πάντα τὰ λοιπὰ μέσα, μέχρις ἐνός, εἶχον ἐξαν-
 τληθῆ. — Ἐκτύπησα ὅσον ἠδυνήθην ἐντονώτερον αὐτοῦ εἰς τὸ
 πρῶτον φυλλάδιόν μου, ἐκθέσας ὅτι μέχρι στυγερῶν δολο-
 φονιῶν ἐγένετο παραίτιος ἢ ἐπὶ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος
 διαγωγὴ καὶ τακτικὴ του, ὅπως προλάβω τὴν ἐτέραν, τὴν
 εὐχ' ἦττον ἀποτρόπαιον πράξιν, τοῦ διαζυγίου, ἣν πρῶτος
 μετ' ἐπιμονῆς ἐνήργει ὁ Ἑμμ. Παπαδημητρόπουλος ὁ περι-
 βεβλημένος τὸν τίτλον τοῦ πληρεξουσίου Ρίζου καὶ ἀρ-
 χιατροῦ τῶν ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν, ὁ καὶ πρῶτος βρα-
 δύτερον ὑπογράψας κατ' ἐμοῦ τὴν πρώτην ἀναίρεσιν, καὶ
 ὅστις ἐζήτει νὰ πείσῃ εἰς τὴν πράξιν του ταύτην, ἐκτὸς
 ἄλλων, καὶ τοὺς πληρεξουσίους Ἰωσήφ Βουρδουμπάκη καὶ
 Καραλ. Παπαδάκη, ὑποδεικνύων καὶ ἑαυτὸν ἐκ περισσοῦ
 ὡς ἀρμόδιον διὰ νὰ σταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ
 τῶν προσφύγων καὶ ἐνεργήσῃ τι ὑπὲρ αὐτῶν.

Τὸ ἐπ' ἐμοῖ δὲν καταδικάζω οὐδένα ἐκ τῶν θελώντων
 εἴτε εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἴτε ἀλλαχοῦ, νὰ προστρέξωσι
 καὶ ἐνεργήσωσι τι ὑπὲρ αὐτῶν ἢ καὶ ὑπὲρ ἄλλων, διὰτι εἰς
 τοιαύτην, ὡς μὴ ὄφειλε, περιῆλθον θέσει τὰ τῆς Κρήτης
 καταδικάζω ὅμως καὶ βδελύττομαι τὰς πράξεις ἐκείνας αἰ-
 τινες σκοποῦσι διαζύγια ἐθνικά. Δὲν ἐννοῶ ὅτι τὰ τοιαῦτα
 καὶ γενόμενα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀποτελέσματα, διότι ἐγὼ
 φρονῶ ὅτι ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἡ Ἑλλ. φυλὴ θ' ἀποτελέσῃ ἐν
 ὅλον, ὅπως ἡ Ἰταλικὴ, καὶ κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ Γερμα-
 νικὴ, καὶ ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ τὰ παρελθόντα, οἷας δὴ-
 ποτε φύσεως καὶ ἂν ὦσι, μεταξὺ τῆς Ἑλλ. φυλῆς, θὰ γί-
 νωσιν ἐκποδῶν, καὶ οὔτε κἂν θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν. Δυνα-
 τὸν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πολιτικὸν λάθος, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ
 γεγονός, νὰ ὀπισθοδρομήσῃ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ

πολλά ἢ ὀλίγα ἔτη· ὅπως λόγου χάριν σήμερον τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ὀπισθοδρόμησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη αὐτό! διότι ἡ τύχη τῆς Κρήτης, τοῦ ἠρωϊκότερου μέρους τῆς Ἀνατολῆς, ἡ έντελής ἀποτυχία τοῦ ένδοξοτέρου καὶ ἠρωϊκότερου ἀγώνος ὧσων οἱ λαοὶ έν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπεχειρήσαν, ἐτρόμαξε καὶ ἐταπείνωσε μεγάλως τὰ πνεύματα πάντων τῶν δούλων Ἑλληνικῶν λαῶν. Οὕτως δὲ ἡ μὲν Κρήτη ἐδέθη ἤδη, διὰ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων φρουρίων τῆς Τουρκίας, μὲ βαρυτέρας ἢ πρότερον ἀλύσσοις· αἱ δὲ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χώραι, οἰαδῆποτε καὶ ἂν ὑφίστανται δεινά, δὲν θὰ τολμῶσι νὰ ἐγείρωσι κεφαλὴν, καὶ οὕτως ἡ διανοητικὴ καὶ ὑλικὴ πρόοδος των θὰ βαίνῃ πολὺ βραδέως, καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις τῆς Τουρκίας. Οὐχ' ἤττον ὅμως φρονῶ ὅτι τὸ μέλλον, ὅσον καὶ ἂν ὀπισθοδρομήσῃ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, οὐδὲν ἐπὶ τέλους δύναται νὰ ματαιώσῃ! Δὲν ἐπτοῖθην λοιπὸν τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων πράξεων τοῦ διαζυγίου, ὡς ἀπεκάλεσαν αὐτὰ οἱ ἐνεργοῦντές τα, ἀλλὰ τὰ ἐθεώρησα ὡς μίαν ὕβριν ἐθνικὴν, μίαν ὕβριν ἱστορικὴν, καὶ πράξιν δυναμένην νὰ προκαλέσῃ ἀντεγκλήσεις πολλὰς καὶ νὰ βυθύσῃ εἰς μεγάλην λύπην πάντας τοὺς έν Ἑλλάδι Κρητάς! Τίς δ' ὄλων τούτων παραίτιος; τὸ ὑπουργεῖον Ζαῦμη! Ἰδοὺ ἐπαναλαμβάνω ὁ λόγος δι' ἂν μετὰ τῆς δολοφονίας ἐποίησα ὅ,τι ἐποίησα. Ἰδοὺ καὶ ἡ σπουδὴ μου εἰς τὸ νὰ γράψω ὅ,τι ἔγραψα, καὶ οὐχὶ διὰ νὰ κάμω κατηγορητήριον κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ὀλίγον πρότερον τῆς συγκαλέσεως τῆς Βουλῆς, ἐπὶ σκοπῷ ἀντιπολιτεύσεως. Δι' ἐμὲ εἶναι ἀδιάφορον ἂν τὸ ὑπουργεῖον Ζαῦμη μένει εἰς τὰ πράγματα, ἢ ἂν ἔλθῃ ὁ Κ. Κουμουνδούρος, Βούλγαρης, Δελιγεώργης, εἴ τις ἄλλος. Οὐδένα αὐτῶν ἐγνώρισα, οὐδένα αὐτῶν ἐπλησίασα, παρ' οὐδενὸς τούτων ἤτησά τι ποτὲ, οὐδ' ὑπό τινος

αὐτῶν γνωρίζωμαι. Ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς μου δυστυχῶς δὲν ἠλευθερώθη, διὰ τὸ νὰ δύναμαι, προσκολλώμενος εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μερίδα νὰ ἐξασκήσω πολιτικὰ καὶ ἄλλα συμφέροντα. Ὅ,τι μόνον μὲ ἐνδιαφέρει ὡς Ἕλληνα εἶναι νὰ βλέπω εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ἄνδρας ἰκανοὺς καὶ ἐμπείρους πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκρίνα ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη στερεῖται τῶν προσόντων τούτων, ἔκρινα, ὡς ἤδη ἀνέπτυξα, ὅτι τῶν μεγαλητέρων κακῶν ἐγένετο παραίτιον εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα μου, καὶ ὅτι ὠθεῖ τὰ ἀγυχῆ θύματα τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰ ἄκρα, διὸ καὶ ἐκηρύχθη κατ' αὐτοῦ ἄλλως ἂν ἐπὶ σκοπῷ ἀντιπολιτευσεως ὀρμώμην, ἤμην εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσω ὅτι ὤφειλον νὰ πράξω, ὅ,τι ἔπραξα, κατὰ τὴν ἑναρξιν ἀκριβῶς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ὅπως μὴ εὖρη καιρὸν τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς δικαιολόγησίν του ὅ,τι ἐνήργησεν ἤδη διὰ προσφύγων, διότι ἐκ τῶν προτέρων ἐγνώριζον, καὶ εἰς πολλοὺς φίλους μου φρονοῦντας τὸ ἐναντίον, ἐξεφραζόμην τοῦτο, ὅτι μία Κυβέρνησις ἔχουσα ἄπειρα μέσα νὰ διαθέσῃ, ἠδύνατο νὰ εὖρη καὶ Κρήτας, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἔτι πασχόντων, δίδουσα ἢ ὑποσχομένη τι αὐταῖς, νὰ μὲ διαψεύσωσι, καθόσον εἰς ἕκαστον λαὸν ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀσθενοῦς καὶ ἰδιοτελοῦς χαρακτῆρος. Ἦμην λοιπὸν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ὅ,τι συνέβη ἤδη, τοῦτο ὅμως δὲν μὲ ἔκαμε παντάπασιν νὰ ὀπισθοδρομήσω ἐπιδίωκον ἐν ὑψηλὸν σκοπὸν, ἤθελον νὰ προλάβω αἰσχροὺς καὶ ἐπιληψίμους πράξεις, καὶ διὰ τοῦτο προσέβην εἰς τὸ ἔργον μου, μ' ὄλον τὸ θάρρος τὸ ὅποιον μοὶ ἔδιδεν ἡ συναίσθησις τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ σκοποῦ μου. Δὲν ἐδίστασα νὰ ἐκτεθῶ ἐναντίον τοῦ ὄγκου μιᾶς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς, δὲν ἐδίστασα νὰ θυσιάσω τὰ μικρὰ μου ὑλικά συμφέροντα, δὲν ἐπτοήθη ἀπὸ

τάς ὕβρεις τῶν ὑπουργικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ ἀργυρωνήτου τύπου. Τὰ πάντα ἐθεώρησα καὶ θεωρῶ μηδὲν ἀπέναντι τῆς τιμῆς καὶ τοῦ πραγματικοῦ συμφέροντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' οἱ κατήγοροί μου εὐρίσκουσιν ἀρμοδιωτέραν τὴν ἐναντίαν τακτικὴν εὐρίσκουσιν ὅτι ὅπως καὶ ἂν ἤθελε πολιτευθῆται, ἐπὶ οἰουδήποτε ἀντικειμένου, μία Κυβέρνησις, πρέπει αὕτη νὰ κολακεύηται, ἰδίως δ' ἐκ τῶν προσφύγων, διὰ τε ἄλλα, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐνεργήσῃ, ὅπως διατείνονται, τὴν ἀποπομπὴν αὐτῶν. Τὴν τακτικὴν ὅμως ταύτην ἐγὼ δὲν ἀσπάζομαι, τὴν θεωρῶ χαμερπῆ, ἀναξίαν ἀνδρὸς ἐλευθέρου, τὴν θεωρῶ ἰδίαν εἰς ἀνδρας ψοφοδεεῖς καὶ διατελοῦντας ἔτι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου τῶν Τούρκων. Ἄλλως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἂν τοῦ κ. Ζαΐμη εἶναι κτῆμα ἢ Ἐλευθέρα Ἑλλάς, καὶ δὲν ἦτο δημιουργημα συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, διὰ νὰ ἦνε κύριος νὰ ἐξώνῃ τὰ θύματα τῆς Κρήτης ὡς ἐκ τῆς οἰκίας του ἢ τοῦλάχιστον, ἂν ὁ κ. Ζαΐμης, διότι εὐρέθη πρόθυμος ἐξ ὄλων τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ ὑπογράψῃ τὸ Πρωτόκολλον, ἐκηρύσσετε σωτῆρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἔλεγε δι' αὐτὸν, ὅτι ἡ Πρωσσία διὰ τὸν Βίσμαρ, «Ἡ Ἑλλάς εἶναι ὁ Ζαΐμης.» Ἄλλὰ τὸν τίτλον τοῦτον δὲν περιεβλήθη, καθ' ὅσον γνωρίζω, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐννοῶ τίνος ἐνεκεν ὀφείλομεν ἡμεῖς, ἐν μέρος Κρητῶν, νὰ χρεωστώμεν χάριτας αὐτῷ, διότι, ὅπως οἱ ἔντιμοι ἀναιρεταὶ λέγουσιν, «ἔλαβε τὴν εὐγενῆ πρωτοβουλίαν νὰ ἄρῃ τὰς ἀμαρτίας μας.» Ὅποια δουλικότης! ὅποια χαμέρπεια! Ἄλλὰ μοὶ λέγετε ἔντιμοι ἀναιρεταὶ ὅτι ἐξεφράσθη πολλὴ ἐγωϊστικῶς εἰπὼν εἰς τὴν ἀπάντησίν μου, ὅτι ἂν προσθέμην νὰ προκαλέσω ἀμνηχανίας καὶ δυσχερείας ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει, θὰ ἔπραττον τοῦτο ὅτε χιλιάδες ἦσαν οἱ πρόσφυγες ἐνταῦθα καὶ ὅτι συνάμα ἠδυνάμην νὰ ἐξαναγκάσω τὴν Κυ-

Εβέρνησιν εἰς τὴν ἀπότισιν ἰκανῶν ἑκατοστύων χιλιάδων δρ. ἐπὶ μιᾶς ἐτέρας ὑποθέσεως, ἐμμέσως ἐπιβαρυνούσης αὐτήν. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ κάμῃ πᾶς Κρῆς γνωρίζων ὅπως δῆποτε νὰ γράφῃ, διότι ἀρκετὴν ὕλην εὑρίσκειν ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου, καὶ οὕτω νὰ προκαλέσῃ ἀμικχανίας καὶ δυσχερείας οὐ μικράς. Ἐπίσης δὲ καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὰς ἐπιτροπὰς, καὶ αὗται ἄλλους, καὶ βεβαίως τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἀποτίσωσιν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἀρχὰς, τὰ ἅπερ κατ' ἐντολήν των ἐκεῖναι ἐξώδευον διὰ δανείων καὶ ἐπὶ πιστώσει ὑπὸ ἀτομικὴν ἐγγυήσιν των, κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας τῆς ἐπαναστάσεως μῆνας, καθ' οὓς δὲν τοῖς ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν τὰ συνθήθη χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πολεμιστῶν, ἐντοπιῶν καὶ ἐβελοντῶν. Προκαλῶ δὲ τοὺς σωματάρχας Ζίκον, Μήτσαν καὶ λοιποὺς, νὰ εἴπωσι πῶς διετηρήθησαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ πόσα γνωρίζουν νὰ ἐπρομηθεύθησαν ὑπὸ ἀτομικὴν ἐγγυήσιν τοῦ ἀρχηγοῦ Μιχ. Σκουλά καὶ ἄλλων.

Ἄρ' ἐτέρου δ' ἐκεῖνο τὸ ὄπριον ἐξεπράσθην, ἔχει καὶ ἐπέραν βάρτιν. Ἰδοὺ δὲ ὅποιαν! Ὅτε διάφοροι Ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, ὡς ἡ «Ἐθνικὴ Σημαία», ἡ «Μεριμνα» καὶ εἰς τις ἄλλη, ἔγραφον κατὰ τὰς πρώτας τῆς πτώσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἡμέρας, ὅτι τὸ ζήτημα τῶν προσφύγων εἶναι λίαν δεινόν, ὅτι οἱ πρόσφυγες πρέπει νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν Πατρίδα των, ὅτι ὅπως τὰ πράγματα ἔλκῃαν πρέπει δι' ἄλλους καιροῦς οἱ ἀγωνισταὶ Κρῆτες ν' ἀφήσωσι τὰς ἀξιώσεις των καὶ τὰ παρόμοια, οἱ Κρῆτες ἐρεθίζοντο φρικωδῶς δι' ὅλα ταῦτα, καὶ ἡμέραν τινὰ πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων προσκαλέσαντές με, ὅπως μὲ εἶχον προσκαλέσει ὀλίγας ἡμέρας πρότερον διὰ νὰ τοῖς συντάξω τὸ μνημονευθὲν πρὸς τὰς Ἑυρωπαϊκάς Κυβερνήσεις ἔγγραφόν των, μοὶ εἶπον. Καὶ ὁ

Ἑλληνικός τύπος μᾶς πωλεῖ διὰ πρᾶτινο χιβιάρι, κατὰ τὴ δὴ λεγόμενον. Ὅταν ἠθέλαμεν νὰ βελτιώσωμεν τὴν τῆν τῆς Πατρίδος μας διὰ νὰ μὴ πάθωμεν ὅσα ἐπάθαμεν ἤδη, καὶ ὅσα ἔπαθε τὸ ἔθνος, αὐτὸς ἐκηρύχθη πολέμιός μας, καὶ οὐδενία ἴσως ἐφημερίς ὑπῆρξεν ἡ ὁποία νὰ μὴν ἔγραψεν, ἢ νὰ μὴν ἐδέχθη νὰ καταχωρίσῃ ὕβρεις καὶ λιβελλοὺς ἐναντίον μας· σήμερον μόλις ἤλθομεν διὰ ν' ἀναπαυθῶμεν ἐκ τῶν τριετῶν δεινῶν καὶ κακουχιῶν μας, καὶ μᾶς λέγει ὁ αὐτὸς τύπος, φύγετε τὸ ταχύτερον ἀπ' ἐδῶ, λογίζων τοὺς Κρήτας κτήνη. Ἡ διαγωγή του εἶναι σκληρὰ, δὲν εἶναι εὐγενής· Τούτο μᾶς συγχίζει περισσότερον διότι ἡ ἑθνικὴ Σημαία εἶναι ἐφημερίς τοῦ ὑπουργείου. Ποίησόν μας μίαν ἀρμοδίαν ἀπάντησιν, παράστησον ὅτι ὁ τύπος καὶ ὅτοι ἄλλοι μᾶς ἐνοχλοῦσι διὰ τῆς διαγωγῆς των, ὀφείλουσι νὰ φέρονται μὲ σεβασμὸν πρὸς ἃ ἄρας θυσιάσαντας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους· αἱματὰ καὶ περιουσίας, ὅπως καταστῶσι μετριώτεροι. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ διὰ τὴν ἐτέραν ὑπόθεσιν, ἀφοῦ πάντα τὰ ἀρομήθια μέσα εἶχον ἐξαντληθῆ ἐπὶ ματαίῳ, εἶχε δὲ γίνῃ γνωστὸν ὅτι αἱ ἐπιτροπαὶ εἶχον λάβει ἀπέναντι ἐπιβαρυνουστῶν αὐτὰς χρεῶν διὰ τὴν ἐπανάστασιν πλέον τῶν 500 χιλιάδων δραχμῶν ἐπροτιμῶντο δ' οὕτω ἕτεροι δικαιοῦχοι, καθήμενοι ἐν ταῖς οἰκίαις των καὶ κερδοσκοποῦντες ἀπὸ ἐκείνους τοὺς θυσιαζομένους ἐπὶ τριετίαν, καὶ ὧν ἡ ἀμοιβὴ κατέληγεν εἰς τὸ νὰ πωλήσωσι καὶ τὰ ἐλάχιστα λείψανα τῶν περιουσιῶν των, πρὸς ἀπότισιν τῶν ὧν εἶχον ἀναδεχθῆ χρεῶν. Ὅτε δ' ἐπρόκειτο τινες αὐτῶν ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Κρήτην, μὲ προσεκάλεσαν καὶ οὗτοι νὰ συντάξω αὐτοῖς μίαν ἀρμοδίαν διατριβὴν πρὸς δημοσίευσιν, καὶ εἰ μὲν δι' αὐτοῦ τοῦ μέτου ἐλάμβανε πέρασ ἡ ὑπόθεσις των εἶχε καλῶς· εἰ δ' ἄλλως θὰ εἶχον τοῦλάχιστον δαίγμα

πασιφανές νὰ δεικνύωσιν, ὅτι οὐδὲν ἔλαβον, πρὸς τοὺς δικαιοῦχοις, ἐτέρους δυστυχεῖς συμπατριώτας των, ὅπως ἐκείνοι μὴ τοῖς παραπονῶνται, ἢ τουλάχιστον νὰ ὤσι ἐπεικέστεροι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των. Πλὴν πάντα ταῦτα καὶ ἀπεποιήθη καὶ κατεπολέμησα, δι' οὗ ἐξεθεσα λόγους, καίτοι συμμεριζόμενος ὡς δίκαια καὶ εὐλογοφανῆ τὰ παράπονα τῶν συμπατριωτῶν μου. Ταῦτα ὅμως πάντα ὑμεῖς οἱ ἐλλόγμοι ἐκ τῶν ἀναιρετῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίζετε διόλου, διότι καὶ τότε ὡς ἐκ τῆς προηγουμένης μοχθηρᾶς διαγωγῆς σας περιεφρονεῖσθε μεγάλως παρ' ὄλων τῶν διακεκριμένων προσφύγων, καὶ οὔτε κὰν ἐτολμάτε νὰ παρουσιασθῆτε ἔμπροσθεν αὐτῶν.

Μοὶ λέγετε ἔτι ὡς ἔντιμοι ἀναιρεταὶ ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔπραξα τὸ ἔπραξα πρὸς τὸ συμφέρον μιᾶς φατρίας, καὶ ὅτι ἡ, καθ' ἑμᾶς, φατρία αὕτη, μὲ ὤθησεν εἰς τοῦτο καὶ ἄλλα παρόμοια. Ταῦτα λέγοντες δὲν ἐννοεῖτε βεβαίως οὐδεμίαν πολιτικὴν ἀπόχρωσιν τῆς Ἑλλάδος, διότι ὑμεῖς αὐτοὶ λέγετε, ὅτι εἶμαι τόσον μικρὸς, ὥστε οὐδὲν ὡς περὶ ἐμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ σκεφθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν. Ἄρα ἀνήκω ἀλλαχοῦ, εἰς φατρίαν τινὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Κρητῶν! Πλὴν ἐγὼ ἐμυφόμεν πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι σημαίνοντας Κρητας, διότι ἔτταντο ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι εἰς τὰ παθήματα τῶν συμπατριωτῶν των! Ἀλλὰ τοῦτο εἰς ὑμᾶς δὲν ἀρκεῖ! Προορίσθητε νὰ καταδικάσητε μίαν πρᾶξιν ὅσον καὶ ἂν ὑπῆρχε δίκαια, ὅσον καὶ ἂν προῆλθεν ἐξ εἰλικρινοῦς καὶ ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχητε τοῦτο, ἔπρεπεν, ἐκτὸς ἄλλων, ν' ἀποδώσητε εἰς ταύτην καὶ χρωματισμὸν κομματικόν ἢ ζεύρατε ὅτι ἐν τῇ Κρήτῃ εἰργάσθη μετὰ τοῦ Κ. Ζυμβρακάκη, διὸ καὶ ἀνεκατεύσατε αὐτὸν, καὶ ἀπεδώσατε καὶ εἰς αὐτὸν συμμετοχὴν, ἢ καὶ τὴν πρωτοβουλίαν!

Εἶναι ἀληθές, ὅτι παρὰ πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι σημαίνον-
τας Κρήτας ἐκτιμῶ πλειότερον τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμπραπά-
κιδας, καὶ τὸν Κ. Σταμ. Χιονουδάκη. Ἐκτιμῶ τοὺς ἀδελ-
φοὺς Ζυμβρακάκιδας διότι εἰς πάντας τὰς κρίσεις τοῦ
ἔθνους ἐποχὰς ἐτάχθησαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν μερίδα, κατὰ τε
τὸ 1843 καὶ 1862, προσενεγκόντες εἰς τὸ ἔθνος τὰς ὑπη-
ρεσίας των μὲ πᾶσαν θυσίαν των· ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι ὁ
εἶς, τούτων, ὁ Κ. Ἰωάννης (καθόσον καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ καὶ
δι' οἰκογενειακοὺς καὶ δι' ἄλλους λόγους δὲν ἠδύναντο τὸ
αὐτὸ νὰ πράξωσι) κατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ προσέφερε τὰς
σπουδαιότερας ὑπηρεσίας· ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι συνεμερί-
σθησαν τὸν σκοπὸν τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβημάτων τῆς
ιδιαιτέρας Πατρίδος των, ὡς τὸ πρακτικώτερον καὶ συμ-
φερώτερον, ὅπως εἶχον τὰ πράγματα, διὰ τὸν Ἑλληνισμόν
μέτρον, καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποστηρίξωσιν ἀνδρικῶς τὰ
φρονήματά των ταῦτα, ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰς πολλὰς καὶ
μεγάλας ὕβρεις καὶ βλαβουργίας τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Με-
γάλης ἰδέας, τῶν ἐχθρῶν των· ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι εἶναι οἱ
μόνοι ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισήμων Κρητῶν οἵτινες ἔχουσιν
ἀνοιχτὰς τὰς οἰκίας των εἰς τοὺς δυστυχεῖς συμπατριώτας
των, μικροὺς καὶ μεγάλους, τοὺς ὑποδέχονται συμπαθῶς καὶ
τοὺς παρηγοροῦσι τούλάχιστον, ἐφ' οἷς ἄλλοι σημαίνοντες
Κρήτες καὶ τὰς οἰκίας των πρὸς αὐτοὺς κλείουσι καὶ τοὺς
περιφρονοῦσιν. Ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι πρὸς μικρὰν ἀνακούρι-
σιν τῶν ταλαιπωριῶν τῶν θυμάτων τῆς Πατρίδος των κα-
ταβάλλουσι πλειότερας σχετικῶς τῶν ἄλλων Κρητῶν προσ-
παθείας, καὶ παρ' ὑπουργοῖς, καὶ παρ' ἄλλους δυναμένους.
Ἐκτιμῶ τὸν Κ. Χιονουδάκην διότι προθύμως κατῆλθεν
εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841· καὶ διότι τὸ αὐτὸ ἔπραξε
νὰ πράξῃ καὶ κατὰ τὴν τοῦ 1866· παλλὰ καὶ μέγαρα κατὰ

ταύτων ὑποστάς δεινά, καὶ εἶπερ' τις καὶ ἄλλος σπουδίας εἰς τὴν Πατριδα προπενεγκῶν ὑπηρεσίας. Ἐκτιμῶ ἔτι αὐτὸν διότι καὶ ἤδη ὅσον ἠδύνατο ἐπροῦθ μοποιεῖτο ν' ἀνακουφίξῃ τὰς ταλαιπωρίας τῶν δυστυχῶν συμπατριωτῶν του.

Ἰδοὺ ποίους ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Κρητῶν ἐγὼ ἐκτιμῶ καὶ δι' ὁποίους λόγους. Ὑμεῖς οἱ ἄλλους ἐκτιμῶντες δείξατέ μας τὰς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν πραγματικὰς ὑπηρεσίας των διὰ νὰ κλίνωμεν καὶ ἡμεῖς γόνυ ἐνώπιόν των!

Ἄλλ' ἡμεῖς βεβαίως ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ἐνοεῖτε μόνον τοὺς ἀδελφούς Ζυμπρακάκιδας, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι γνωρίζετε ὅτι μετὰ τοῦ Κ. Ἰωάννου συνεργάσθη ἐν τὴν ἐπανάστασιν, γνωρίζετε ἔτι ὅτι ἐτύχουμεν τῶν αὐτῶν πολιτικῶν φρονημάτων ὡς πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Κρήτης; οὐχὶ δὲ καὶ τὸν Κ. Χιονουδάκην, διότι ὡς πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ πολιτικὰ, ἐτύχουμεν πολὺ ἀντιθέτων ἰδεῶν.

Λοιπὸν! ἐκτιμῶ τοὺς Κ. Ζυμπρακάκιδας διὰ τὴν ἀνωτέρω διαγωγὴν των, οὐχὶ δὲ δότι ἔχω ὡς ἄτομην καὶ ὑποχρεώσεις, καὶ τοῦτο τὸ ἡξέουρον πάντες οἱ τῶν Κρητῶν φίλοι καὶ σχετικοί μοι, οἱ τὰ κατ' ἐμὲ γνωρίζοντες. Δὲν ἐθεώρησα ὅμως καὶ καθήκόν μου συνεπιεῖα τούτου νὰ τοὺς ἐρωτῶ, πολλῶν δὲ μᾶλλον νὰ τοὺς ἀναμιγνύω, εἰς τοιοῦτου εἶδους ὑποθέσεις; αὐταὶ εἰσὶ ξέναὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων των, καὶ ὡς ἀποκαταστημένων ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὡς ὄντων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου! ἄρα αἱ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτῶν ἐργασίαι ἐπὶ οἰουδήποτε ἀντικειμένου τῆς Κρήτης; ἔληξαν, ἅμα τῇ λήξει τῆς ἐπαναστάσεως. Διότι καὶ αὐτοὶ, ὅπως καὶ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀποκαταστημένοι Κρητῆς, πολὺ πλειότερον οἱ τῆς τάξεώς των, οὐδὲν ἔχουν συμφέρον διὰ νὰ ζητοῦν νὰ ἐξασκήσουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν δυστυχῶν θυμάτων τῆς ἐπαναστάσεως; ἅτινα

δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ὡς ὄν-α τεθυμένα ἐν τῇ ζωῇ! Ὅ,τι λοιπὸν καὶ οἱ Ζυμπρακάκιδες καὶ ὁ Χιονουδάκης πράτ-
τουν προέρχεται καθαρῶς ἐκ φιλανθρωπίαις καὶ καλωσύνης
των, καὶ οὐδὲν πλέον, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μαλιστα οὔτε
οἱ μὲν, οὔτε ὁ δὲ, παρεκίνησαν συγγενεῖς ἢ φίλους των νὰ
μείνωσιν ἐνταῦθα.

Περιπλέον δὲ ὡς πρὸς τοὺς Ζυμπρακάκιδας ἡ κακολο-
γία, ἡ ῥηθιουργία καὶ ἡ κακεντρέγεια, ἀρκετὰ τοὺς διέσυρεν,
ἀρκετὰ τοὺς ἔβλαψεν, ὥστε οὐδεὶς εἰλικρινῶς ἀγαπῶν αὐ-
τοὺς δύναται νὰ τοὺς ἀναμιγνύῃ πλέον εἰς πράγματα δυ-
νάμενα νὰ διδῶσι λαβὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς των. Παρατηρή-
σατε τὸν Κ. Ἰωάννην Ζυμβρακάκην, ὃν κατ' ἐξοχὴν ὄλοι
ὑπαινίττονται, ὅποια κατ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροὶ τοῦ διεπράξαντο.
Κατώρθωσαν νὰ σμικρύνωσι τὰς ἐν Κρήτῃ προάξεις του, καὶ
ν' ἀναδειξῶσιν ἄλλους ἥρωας! κατώρθωσαν νὰ καταπατηθῇ
εἰς προδικασμοὺς ἡ ἀρχὴ ὅτις καὶ ἱκανότης του! κατώρθω-
σαν νὰ μὴ λάβῃ τὰς ἀποδοχὰς του, δι' ὅσον χρόνον ἠγωνί-
ζετο ἐν Κρήτῃ! κατώρθωσαν νὰ τὸν κρατοῦν εἰς διαθεσιμό-
τητα, περιπλέον ἠθέλησαν καὶ νὰ τὸν ἐξοντώσουν σκευω-
ροῦντες ὅτι ἐνεργεῖ συνωμοσίας! Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τοιοῦτον
σημεῖον ἤγαγον ἄνδρα τοιαύτου εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἐθνικὴν
προσενεγκόντα ὑπηρεσίας, ἄνδρα οὐδέποτε ἀναμιγνυόμενον
εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῶν ἐν Ἑλλάδι κομμμάτων ἔριδας, ἄνδρα
μικρὰν ἔχοντα περιουσίαν καὶ πολυμελῆ οἰκογένειαν, ἡμεῖς
οἱ φίλοι του, οἵτινες μεγάλως θλιβόμεθα διὰ πάντα ταῦτα,
καὶ δὲν ἀμφισβῆλω ὅτι καὶ ἅπαντες οἱ καλοὶ πατριῶται,
κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐν αἷι ἠγωνίζετο πρὸ
μικροῦ, θὰ τῷ καθιστῶμεν ὀσχερῆ τὴν θέσιν του ἐπὶ
πλέον; Βεβαίως ὅχι! Δὲν δύναμαι ὅμως καὶ διότι θὰ ὑ-
παινίττωνται τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν φίλον μου οἱ ἐχθροὶ του,

νά κωλύωμαι ἀπὸ τοῦ νά ἐκπληρῶ τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκόν μου. Δι' ἑμαυτὸν, διὰ τὴν συνείδησίν μου θεωρῶ ἀρκετὸν τὴν συναίσθησιν ὅτι δὲν τοὺς ἀναμιγνύω εἰς τὰς πράξεις μου

Ἄλλὰ διατι μόνος νά προβαίνω εἰς τοιαύτας πράξεις, διατι νά μὴν ἐρωτῶ τινά, διατι νά μὴ συνεννοῶμαι μετ' ἄλλων, ἤκουσα διαφόρων ἐρωτήσεις. Τοῦτο εἶναι σύστημά μου. Ἐν τῷ εἰς Κρήτην πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικῆ βίω μου συνεβησαν οὐκ ὀλίγα τοιαύτης φύσεως γεγονότα. Ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀναφέρω τὸ ἐξῆς. Κατὰ τὸ 1862 ἡ Δημογεροντία Χανίων εἶχεν ἐκπέσει πολὺ τοῦ προουρεσμοῦ της, πρὸς δὲ τὰς ὀργανικὰς καὶ κληρονομικὰς ὑποθέσεις δὲν διεξήγαγε μετὰ πλειοτέρας ἰκανότητος καὶ δικαιοσύνης τοῦ Καδδῆ. Ὁ διοικητὴς Ἰσμαήλ Πασᾶς, καὶ ἂν ἤθελε τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, δὲν ἐτόλμα οὐδὲν νά ἐνεργήσῃ, ὅπως μὴ παρεξηγηθῇ· οἱ ἔγκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν δὲν ἤρχοντο εἰς γενικὴν συνενόησιν διότι οἱ μὲν ἀδιαφόρου, οἱ δὲ ἐχαρίζοντο, καὶ ἕτεροι ἐκωλύοντο τὶς οἶδε δι' ὁποίους λόγους. Ἐν τούτοις ὁ λαὸς ἐπιέζετο, τὰ ὄρφανὰ καὶ αἱ χῆραι ἔπασχον, ἕλαπτος δὲ ἐδυσφόρει μεγάλως διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἐγὼ δὲν ἔπασχον, οὔτε καὶ οἱ συγγενεῖς μου, διότι τὰ Σρακίκα δὲν ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν Δημογεροντιῶν, ἐστ' ὅτε καὶ ἐξετιμώμην καὶ φίλους εἶχον τινὰς τῶν Δημογερόντων· οὐχ ἤττον συνεμερίσθην τὰ παθήματα τοῦ λαοῦ. Εἶδον πράξεις σκληρὰς καὶ ἀδίκους καὶ συνεκινήθην βαθέως! Ἡθέλησα νά συντελέσω ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ διὰ νά ἐπιτύχω τοῦτο ἐξέδωκα ἐν φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον εὐλαὸς καὶ ἡ Δημογεροντία» ἐκτύπησα ὅσον ἡδυνήθην ἐντονώτερον τῶν Δημογερόντων, ἐξέθετα λεπτομερῶς πολλὰς πράξεις τῶν, ὑπεδείκνυα τὴν ἀνάγκην τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ καταστή-

ματος, καὶ ἐσύστημα εἰς τε τὸν Διοικητὴν καὶ τοὺς ἐγκρί-
τους τοῦ λαοῦ, νὰ μὴ μένωσι πλέον ἀπαθείς καὶ ἀδιαφοροῦσι
χάριν τῶν συμφερόντων τοῦλάχιστον τῶν ὄρφανῶν καὶ χη-
ρῶν. Τὸ φυλλάδιόν μου ἐκείνο ὡς στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ δι-
καίου, εὗρεν ἀρίστην ὑποδοχὴν παρ' ἅπασι, καὶ προεκάλεσε
γενικὴν τῶν ἐγκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν σύσκεψιν ἐν Χανίοις
ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Ἐπισκόπων Κυθωνίας, τοῦ ἀειμνή-
στου Μισαήλ, καὶ Κισσάμου, τοῦ νῦν ἤδη πρόσφυγος, Κ.
Γερασίμου. Οὕτω δὲ ἐτακτοποιήθησαν τὰ τῆς Διμογεραντίας,
γενομένου νέου διοργανισμοῦ, γενομένων ἐξελέγξεων ἐπὶ τῆς
διαχειρήσεως, καὶ γενόμενης ἀλλαγῆς τοῦ προσωπικοῦ. Ὁ-
φελήθη λοιπὸν ὁ λαὸς τότε ! ἐγὼ δὲ μ' ὄλας τὰς ἄς τοῦτο
μοὶ παρεσκεύασε μεγάλας ζημίας, διότι ὁ Ἰσμαήλ Πασχῆς
καὶ εἰς πράγματα ἅτινα δὲν ἀνემιγνύομην μὲ ὑπέβλεπε
πλέον καὶ μοὶ ἀπέδιδε ταῦτα, μ' ὄλας λέγω τὰς ὁποίας
τοῦτο μοὶ παρεσκεύασε μεγάλας ζημίας, οὐχ ἥτιον αἰσθα-
νόμην ἐμαυτὸν διὰ τοῦτο ἀρκούντως ἰκανοποιημένον.

Ἄς παύσωσι λοιπὸν οἱ πάντες ἀναμιγνύοντες εἰς τὰς ἐν-
ταῦθα καὶ ἤδη ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος τῆς Πατρίδος
πράξεις μου. Ἐγὼ ὅ,τι ἐπραξά τὸ ἕκαστα δι' οὐκ ἐξεθεσα
λόγους. Οὐδενὸς αὖτε τὴν συμβουλὴν ἐζήτησα, οὐτε τὴν
ὑπεράσπισιν· μοὶ εἶναι ἀρκετὸν τὸ δίκαιον !

Πλὴν δὲν μᾶς λέγουσιν οἱ λοιδοροῦντες τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμ-
πρακάκιδας Κρήτες, διατί πράττουν τοῦτο, ἀφοῦ μάλιστα
εἶναι μικροὶ ἀπέναντι αὐτῶν ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς πρὸς
τὸ ἔθνος καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ὑπηρεσίας των ! Ἄ ! οἱ Ζυμ-
πρακάκιδες εἶναι κακοὶ διότι δὲν ἦσαν καὶ δὲν εἶναι ὀπα-
δοὶ τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας ! καὶ κατ' αὐ-
τοὺς πᾶς ὁ μὴ ὢν τοιοῦτος εἶναι ἀντιπατρῶτης, εἶναι προ-
δότης, εἶναι ἄξιος ἀγχόνῃς ! Ἴδου τὸ πᾶν !

Ἄλλὰ δὲν γνωρίζετε ἔμφρονες Μεγαλοῦδεάται ὅτι τὸ φοβήτρον τοῦτο, τὸ ἄλλοτε κρημνίζον καὶ ἀναβιβάζον Κυβερνήσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέπεσε, καὶ ἤδη ἡ Μεγάλη ἰδέα, ὅπως ὑμεῖς ἐνοεῖτε αὐτὴν, ὅπως τὴν ἐκμεταλεύσθε διὰ ν' ἀποκτήσῃτε δόξαν, ἢ διὰ νὰ ἐξασκῆσθε ὑλικά συμφέροντα, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ βελτιώσῃτε πράγματι τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ δούλου ἡ Μεγάλη λέγω ἰδέα εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὰ ἀρχαῖα μόνον τῆς ἱστορίας μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα περιγραφομένη; Διότι τὴν κατεδίκασαν τὰ ἐπιματὰ ἡ χυθέντα αἵματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ σύμπαντος καὶ τῶσων φιλελλήλων ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ 1841, ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἰπείρῳ κατὰ τὸ 1854 καὶ ἐν Κρήτῃ ἐκ δευτέρου κατὰ τὸ 1866! Διότι τὴν κατεδίκασαν τὰ πρὸ μικροῦ ἀπαίσιμα γεγονότα δι' ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν! Διότι τὴν κατεδίκασε σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος! Λοιπὸν ὕπερον τοιαύτης καταδίκης πανδήμου, καὶ συνεπείᾳ τοιούτων γεγονότων προκληθείσης, ἔρχεσθε ὑμεῖς οἱ μικροὶ ὀπαδίσκοι τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλης ἰδέας νὰ κάμνητε παταγῶδῶς μνεῖν τοῦ φοβήτρου αὐτῆς; Ἰ! εἴθε λίαν εὐγυεῖ καὶ ὑμεῖς καὶ πάντες οἱ πάτριές σας!

Ἐπὶ τούτῳ ὅθεν ἐπισείεται τὸ αὐτὸ φοβήτρον καὶ κατὰ πάντων τῶν Κρητῶν τῶν ἀποσχισθησάντων κατὰ τὸ 1868 τῶν σχεδίων τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλης ἰδέας! Ἄλλὰ τί ἐζητήσαμεν ἡμεῖς τότε διὰ τῶν πρὸς Ἀγγλίαν διαθημάτων ἡμῶν; Ἰδού!

Ἐζητήσαμεν ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον Ζαῆμη μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρωτοκόλλου ἐζήτησε, καὶ τοὶ ἀναρμοδίως, ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὸ ἐζήτησεν, ἐκ τῆς Εὐρώπης διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ε. ε. ὑπομνήματός του, τὴν βελτίωσιν δηλονότι τῆς τύχης τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Τὸ ἐξαιρετικὸν μόνον ἄπαν;

τάται ἐπὶ τοῦ ὅτι ὅτε ἡμεῖς εἰργαζώμεθα πρὸς κατόρθωσιν ἐπεμβάσεως ἐπὶ βελτιώσεως τινὸς τῆς Κρήτης, ἦτον ἀρμοδιωτέρα ἐποχὴ, ὡς διαρκούτης τῆς ἐπαναστάσεως Ἐπομένως δὲ ἂν τότε ἤ-χιζαν διαπραγματεύσεις, ἔτιω καὶ κατ' ἀρχὴν περὶ προνομίων, ὑπῆρχον ἐλπίδες, νὰ περιστραφῶσιν οὗται, ὅσον ὡὰ ἐξετάζετο λεπτομερέστερον τὸ Κρητικὸν ζήτημα, εἰς σημεῖον ὑψηλότερον, καὶ ἴτως εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης, ὅπως συνέβη καὶ ἐν τῇ λύσει τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 διὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

Διατί δὲ οὐδεὶς κατηγόρισε τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη, διότι συνίστα τὴν βελτιώσιν τῆς Κρήτης, ἐνῶ ἂν προηγουμένη τις Κυβέρνησις ἔλεγε καὶ ἐνήργει τὸ τοιοῦτον θὰ κατεπαράσσετο ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐπιτροπῶν; Μήπως διότι κατέπεσεν ἡ ἀξία τῶν σχεδίων τῶν ἐκμεταλευτῶν τῆς Μεγάλης ἰδέας, καὶ τὸ ὅποῖον οὗτοι εἶχον θέσει ἀξίωμα ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος τὴν κατ' ἀρχὴν μὴ παραδοχὴν οὐδεμιᾶς λύσεως τεινούσης εἰς ἰδρυσιν Ἡγεμονίας, ἢ ἄλλης βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Κρητῶν! καὶ διότι ἡ ἀξία τῶν σχεδίων των, ὡς ἀναρμοδίων σήμερον, κατέπεσε, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη δὲν ἐπτοήθη αὐτοὺς καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀγόμενα, ἐξ εὐγενῶν αἰσθημάτων, πολιτικὰ πλῆθη; Μήπως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ Κ. Ρενιέρης, ὁ Πρόεδρος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκμεταλευθέντων τὴν Μεγάλην ἰδέαν Κρητῶν, ἐθεώρησε καλὸν τὸ προμνημονεθὲν ἡμῶν τῶν προσφύγων ἔγγραφον πρὸς τὰς Ἑυρωπαϊκὰς Μεγάλας Δυναμείας, τὸ ὅποῖον ἅμα συνέταξα καὶ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς του, ἀφήκαμεν αὐτῷ μίαν ὀλόκληρον ἐσπέραν νὰ τὸ ἴδῃ καὶ φέρῃ τὰς κρίσεις του, καὶ τὸ ὅποῖον τὴν ἐπομένην ἐπέδωκεν ἐμοὶ καὶ ἐτέρῳ τινὶ σεβαστῷ φίλῳ μου, ἀπελθούσοις ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ὅπως εἶπε. καὶ μὲ τὴν οὐστάσιν νὰ τὸ ἐπισπεύσωμεν ἐνῶ ἂν

πρότερον ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα τῷ εἶδιδετο ἔγγραφόν τι ἐδήλου τὴν ἀπαρέσκειάν του ; Μήπως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ οἱ ἴδιοι ἐκμεταλευταὶ τῆς Μεγάλης ἰδέας κατενόησαν ἤδη τὸ ἀναρμόδιον τῶν πρώην σχεδίων των, καὶ διὰ τοῦτο ἐτρέπησαν ἤδη εἰς σχέδια πρακτικώτερα, ἰδρύοντες συλλόγους πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον τοῦτο δικαιοῦμεθα νὰ πιστεύωμεν μέχρι οὗτου μᾶς δοθῶσιν ἐξηγήσεις.

Μετὰ τοῦτο ἐρωτῶ ὑμᾶς, ὦ μεγαλόσχημος κεντρικὴ ἐπιτροπὴ, διατί νὰ μὴν ἐπιτρέψητε ἡμῖν, οὐδὲν νὰ ἐνεργήσωμεν πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος μας, κηρυχθέντες κατ' ἀρχὴν, καὶ πειθναγκάζοντες καὶ τὰς Ἑλληνικὰς Κυβερνήσεις τὸ αὐτὸ νὰ πράττωσιν, ἐναντίον παντὸς συμβιβασμοῦ, ἐσομένου πάντοτε ἐπωφελεστεροῦ καὶ τῇ Κρήτῃ, ἀπὸ τῆς ἤδη καταστάσεως εἰς ἣν περιήλθε, καὶ τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ, διότι δὲν θὰ ἐλάμβανον τότε γώραν τὰ ἀπαίσιμα ἐκεῖνα γεγονότα, καὶ σύμπαντι τῷ δούλῳ Ἑλληνισμῷ, διότι τοῦλάχιστον τὰ πνεύματα αὐτοῦ, ἂν ὄχι ἄλλο, δὲν θὰ κατετρόμαζον ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἤδη, ὡς ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἀποτυχίας τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης, καὶ τῶν συμβάντων εἰς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Κράτος· γεγονότα ἅτινα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὀπισθοδρόμηταν τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει ; Διατί ἀντὶ νὰ ὑποκινήτε ἐπαναστάσεις καὶ ταραχὰς ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ νὰ μὴ συμβουλευσῆτε τοὺς δούλους αὐτοὺς ἀδελφούς σας τότε, ὅτε ἀρμόδια ὑπῆρχεν ἐποχῇ, νὰ ζητήσωσιν αἰσθητικὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ὑπάρξεώς των καὶ τὴν μετρίασιν τῶν βαρέων φορολογιῶν των ; Διατί νὰ κατέλθωσι τινὲς ὑμῶν εἰς Κρήτην κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1867, καὶ ἐνεργήσωσιν ὥστε ἡ Κρήτη ν' ἀπωθήσῃ ἐν τῇ εὐνοϊκωτάτῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ πάντα μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύ-

ρου συμβιβασμὸν καὶ πᾶσαν διαπραγματεύειν ; Διὰ τὴν ἄμει-
ἐμάθετε ὅτι ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ γέροντος Κωσταροῦ
Βολουδάκη ἐγένοντο διαβήματα τινὰ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον
1868 ἐκ τῶν δυτικῶν Ἐπαρχιῶν πρὸς τὴν Μ. Βρεττανίαν,
σκοποῦντα τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος, ὑμεῖς ἐσυστήσατε
καὶ παρεπίσατε τὴν Πρ. Κυβέρνησιν τῆς ἐπαναστάσεως νὰ
ἐπιδώσῃ ἔγγραφόν τι πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀντιπροσώπους
τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἐπιτιμοῦν καὶ
λοιδωροῦν τὴν Μ. Βρεττανίαν διὰ τὰς δῆθεν ἐνεργείας της,
καὶ τὸ ὅποιον ἐδημοσιεύσατε καὶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν τύπον ;
Διὰ τὸ ὅτι εἶδατε ὅτι τὸ διάβημα τοῦτο ἐγένετο γενικώτερον
κατὰ τὴν 2 Ἰουλίου 1868, ὅτε πάντες οἱ συνελθόντες πο-
λιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ μετὰ τῆς Γ. Συνελεύσεως καὶ Πρ.
Κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστάσεως, παρεδέχθησαν αὐτὸ καὶ
ἐποίησαντο ψήφισμα γενικὸν πρὸς τὴν Μ. Βρεττανίαν, ὑμεῖς
τὰς μεγαλητέρας κατεβάλατε προσπαθείας πρὸς ματαίωσιν
τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ; πρῶτον μὲν διακηρύξαντες διὰ τῶν
δελτίων σας ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβημά-
των εἶναι μόνον διὰ νὰ ἐξευμενίσωμεν τὴν Δύναμιν ταύτην
(δηλαδὴ νὰ τὴν ἐμπαίξωμεν). δεύτερον δὲ πείσαντες τὸ
τμήμα τοῦ Πρακλείου νὰ κηρυχθῇ κατ' ἀρχὴν κατ' αὐτῶν,
καὶ νὰ ποιήσῃ σχετικὰς πρὸς τοῦτο διαμαρτυρήσεις καὶ πρὸς
τοὺς ἐν Κρήτῃ Προξένους καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ τέλος
ποιήσαντες ὄργανα τινὰ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τμήματος Βουλευτὰς,
ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐνηργήσατε νὰ στείλῃ ἡ Γ. Συνέ-
λευσις τῶν Κρητῶν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἄλλους Πληρεξουσίους
τοῦ ἰδίου τμήματος, διὰ νὰ γράψωσι καὶ ὑβρίζωσιν εἰς τὸν
Ἑλλ. τύπον τὸν σκοπὸν τῶν διαβημάτων καὶ τὰ συμμετα-
σχόντα πρόσωπα καὶ τμήματα ! Διὰ τὴν μετὰ τὸ ἕτερον διά-
βημα τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1868, ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ τῶν

τμημάτων Χανίων και Ρεθύμνης μετὰ τῆς Γ. Συνελεύσεως και Πρ. Κυβερνήσεως ἐποιήσαντο διαβήματα ὑπὲρ Ἡγεμονίας, ὑμεῖς ἐδιπλασιάσατε τὰς ἐνεργείας σας πρὸς ματαίωσιν και αὐτῶν; πρῶτον κατωρθώσαντες τὴν ματαίωσιν τῆς ἐπανόδου τοῦ Κ. Ι. Ζυμβρακάκη παρὰ ταῖς Δυτικαῖς Ἐπαρχίαις, ὃν ἐπανειλημμένως ἀπήτουν αὐται, ὧς μὴ εὐρίσκοντες αὐτὸν νεκρόσπαστόν σας, ἐνεργήσαντες συνάμα νὰ σταλῶσι διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς ἐπανόδου του και ἀπὸ τὸ τμήμα τοῦ Ἡρακλείου! δευτέρον ἐνεργήσαντες τὴν ἀποστολὴν τοῦ Πετροπουλάκη, ὃν οὐδὲν μέρος τῆς Κρήτης εἶχε ζητήσει, παρὰ τῷ τμήματι Ρεθύμνης, διὰ νὰ ἐνεργείσῃ αὐτὸς τὴν ματαίωσιν τῶν διαβημάτων τούτων, παραπειθῶν τοὺς ἐγκρίτους αὐτοῦ νὰ κηρυχθῶσι και οὗτοι κατ' ἀρχὴν τότε κατ' αὐτῶν! και τέλος ἐνεργήσαντες διὰ διαφορῶν μέσων νὰ ἐκλεχθῆ ἀπὸ τῆς Πρ. Κυβερνήσεως Γεν. ἀρχηγός ὁ Κ. Π. Κορωναῖος, ὅπως διὰ τούτου ἐξουδετερώσητε και τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν τὴν ἐπιμονήν!

Ἀλλὰ γνωρίζετε διατί μ' ὅλας ταύτας τὰς ἐνεργείας σας, οἱ ὑβριζόμενοι ὑφ' ὑμῶν και τῶν ὀργάνων σας ἐγκριτοὶ και λοιποὶ πολεμισταί, οἵτινες ἠσπάζοντο τὸν σκοπὸν τῶν ἐν λόγῳ διαβημάτων, ἐξηκολούθουν, νὰ μάχωνται καρτερικῶς και γενναίως μέχρι ἐσχάτων, και μετὰ τοῦτο νὰ προσφύγωσιν εἰς Ἑλλάδα; Γνωρίζετε διατί τὸ τμήμα Ρεθύμνης ἐξέλεξατο γενικὸν ἀρχηγόν του, τὸν Κ. Πετροπουλάκη και τὸν περιστοίχησεν εὐθύς, συμμετέχον πάντων τῶν κινδύνων του, ἂν και πρότερον δὲν ἐζήτησεν αὐτὸν νὰ κατέλθῃ; Γνωρίζετε διατί παρεδέχθη τὸ τμήμα τοῦτο τὰς προτάσεις του κηρυχθῆν κατὰ τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβημάτων τότε; Γνωρίζετε διατί και ἀπὸ τὰς Δυτικὰς Ἐπαρχίας ἔτρεξαν μετὰ προθυμίας και παρέσχον μετὰ πολλῶν αὐτῶν κινδύνων και

Θυσιῶν τὴν συνδρομὴν των πρὸς τὸν Κ. Πετροπουλάκη, καὶ τοὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ γενομένης πρὸς τὸ πείσμά των; Γνωρίζετε διατί ἢ τε Γ. Συνέλευσις καὶ Πρ. Κυβέρνησις ἐξέλεξαν τότε γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν Κ. Πάνον Κορωναῖον, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις Σας, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ τῶν τμημάτων, Ῥεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Χανίων δὲν διεμαρτυρήθησαν, ἐνῶ πρότερον ὅτε αὐτὸς ἦτον εἰς τὴν Κρήτην δὲν ἐγένετο τοιαύτη πρὸς αὐτὸν ἐκλογή, καὶ οὔτε ἡ Συνέλευσις καὶ Κυβέρνησις ἤθελον τότε ν' ἀκούσωσι τοιοῦτόν τι δι' οὐδένα, οὔτε τὰ τμήματα Χανίων, Ῥεθύμνης καὶ Ἡρακλείου καὶ τὰ Σφακία νὰ παραδεχθῶσι τοιοῦτον. Γνωρίζετε λέγω διατί ὅλα ταῦτα ἐγένοντο τότε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν τῆς Κρήτης; Ἐγὼ σὴς λέγω! Δὲν ἤθελον οἱ ἔγκριτοι οὔτοι οὔτε μεμακρυσμένως κἀν ν' ἀποδοθῇ αὐτοῖς αἰτίας τις, δι' ὅσα τυχὸν ἤθελον λάβει εἰς τὸ μέλλον χώραν ἕνεκα τῆς πορείας Σας! Διὰ νὰ μὴν ἔχητε νὰ εἴπητε αὐτοῖς δὲν ἐκάματε τοῦτο καὶ δὲν ἐπράξατε ἐκεῖνο, καὶ δι' αὐτὸ συνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο, καὶ ἀποδίδητε αὐτοῖς εὐθύνας, ἃς ὑμεῖς καὶ μόνον ἔχετε!

Ἀλλὰ διατί ὑμεῖς τοιαύτην τινὰ τακτικὴν ν' ἀκολουθήσητε τότε, καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς, πρὸς ματαίωσιν καὶ τῆς ἐλαχίστης ἱκανοποιήσεως τῆς ἠρωϊκότερας ἐπαναστάσεως; Ἰδοὺ ὁποίας ἐξηγήσεις ἀπαιτῶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Πατριδος μου ὡς ἀπλοῦς πρόσφυξ Κρής!

Ἐγὼ δὲν καταδικάζω, ἐξαιρέσει τῶν ἐν Ἀθήναις γενομένων ὀργάνων Σας καὶ προτρεζάντων εἰς τὸν τύπον, οὐδένα ἕτερον ἐκ τοῦ τμήματος Ἡρακλείου, διότι ἤκουσαν τῶν συμβουλῶν καὶ ὀδηγῶν Σας; γνωρίζω ὅτι ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρξαν καὶ ἕτεροι παρὰ τοῖς λοιποῖς τμήμασι οἵτινες ἐπίσης παρεπείσθησαν ἐκ τῶν ἐπιμόνων ἐνεργειῶν Σας νὰ μὴ συμμερί-

ζωνται τὰ ἐν λόγῳ διαβήματα, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμωσι διαμαρτυρήσεις κατ' αὐτῶν, διότι ἡ κοινὴ γνώμη τῶν μερῶν τῶν ἐπίζεν αὐτοὺς καὶ ἐφοβοῦντο. Βεβαίως δὲ δὲν ἦτο δύσκολον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν παλλοὶ τὰ γραφόμενα καὶ τὰς παραστάσεις σας, διότι καὶ ὄγκον μεγάλον εἶχον τὰ ὀνόματά σας, καὶ σποῦδαῖοι ἐπὶ πολιτικῇ ἱκανότητι θεωρεῖσθε, καὶ ἐκ περισσοῦ οἱ πλειότεροι ὑμῶν εἴλκετε τὴν καταγωγὴν ἐκ Κρητῶν· ἕκαστος δὲ Κρῆς εὐλόγως ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι καὶ ὑμεῖς καθὼ Κρῆτες ἐνδιαφέρεσθε ὅπως δῆποτε περὶ τῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδος σας, καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐγνωρίζετέ τι θετικόν, τίποτε μυστήριον καὶ δι' αὐτὸ ἐνηργεῖτε οὕτω! Λοιπὸν! ἐπ' ὀνόματι τῆς Πατρίδος μου ὡς ἀπλοῦς Κρῆς ἀπαιτῶ ἀπὸ ὑμᾶς ἐξηγήσεις διὰ τὴν τοιαύτην ἐν ἐκείναις ταῖς ἐποχαῖς πολιτικὴν διαγωγὴν σας, διότι ἡ Πατρίς σήμερον ἀπὸ τοῦ ἐνός ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου πάσχει ἐξίσου, ὅπως ἐπίσης θ' ἀπελάμβανεν ἐξίσου τὰ καλὰ πάσης βελτιώσεως!

Πρὶν δ' ὑμεῖς ἢ τὰ ὄργανά σας δόσωσι τοιαύτας ἐξηγήσεις, ἐγὼ σπεύδω νὰ δόσω τὰς ἀντιθέτους, τὰς διατί δηλονότι ἐποίησαμεν τὰ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβήματα! Συνετέλεσα, ἀν ὄχι ἄλλο, τοῦλάχιστον ὡς γραμματεὺς τῆς παρὰ ταῖς Δυτικαῖς Ἐπαρχίαις συλλαβούσης πρώτης τὴν τοιαύτην ἰδέαν μερίδος, ἐποίησα τὸ ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1868 πρῶτον ἐγγραφον πρὸς τὸν ἐν Χανίοις Πρόξενον τῆς Μ. Βρετανίας, ὅπερ ὑπέγραψεν ὁ ἀναλαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν Κωσταρὸς Βιλουδάκης, ἐποίησα ἀνταπαντήσεις πρὸς ἐπίσημα ἐγγραφα ἀντιπροσώπων τῆς Μ. Βρετανίας, ἐποίησα ὑπομνήματα ἐκτεταμένα καὶ οὕτως εἶμαι εἰς θέσιν νὰ δόσω τὰς αἰτουμένας ἐξηγήσεις.

Ἐξηγοῦμαι λοιπὸν!

Ἄφου ἐβλέπομεν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἡ Διπλωματία εἶχε παύσει τοῦ νὰ κάμῃ περὶ Κρητικοῦ ζητήματος λόγον ἀφῶ εἶδομεν ὅτι ἡ ἀνοιξις παρήρχετο ἐν ἄκρῃ εἰρήνῃ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν, καὶ ἡμεῖς οἱ Κρήτες ἐμένομεν καὶ πάλιν μεμονωμένοι εἰς ἄνισον ἀγῶνα· ἀφῶ ἐγνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἡ μᾶλλον ἐνδιαφερομένη Δύναμις, δὲν ἦτον, οὐ μόνον παντάπασι παρασκευασμένη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν διὰ νὰ διεκδικήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ εἰς κατάστασιν οἰκονομικὴν διὰ νὰ παρέχῃ τὰ ὑλικά μέσα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διατροφὴν τῶν προσφύγων οἰκογενειῶν· ἀφῶ ἐβουλοδοσκοπήσαμεν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰς διαθέσεις τῆς Ῥωσσίας, τῆς ὑποτιθεμένης ὡς μᾶλλον μεριμνώσης περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, προκαλέσαντες δι' ἐγγράφων μας τὴν ἀποστολὴν ὑπαλλήλου της ἐκ Κρήτης πρὸς τὰς προϊστάμενας του ἀρχὰς διὰ νὰ ὑποβάλῃ ταῦτα καὶ λάβῃ ἀπάντησιν, κατενόησαμεν δ' ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ὅτι οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν τρέπει νὰ ἐλπίζομεν· ἀφῶ ἐβλέπομεν ὅτι ἡ παράτασις τῆς ἐπαναστάσεως καθίτητο ἀδύνατος, διὰ τε ἄλλα, καὶ διὰ τὴν ἐναρμογὴν ὑπὸ τῆς Τουρκίας τοῦ συστήματος τῆς πυργωποιίας εἰς τὰ ὄχυρά καὶ τὰ τῆς συγκοινωνίας μέρη. Ἄφου ἐξ ὅλων τούτων εὐρίσκομεν ὅτι ὁ λαὸς τάχιον ἢ β-άδιον θὰ ἠναγκάζετο νὰ παραδίδηται, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ ἄνευ ὄρων, τότε ἐσκέφθημεν νὰ ἐνεργήσωμέν τι γενικὸν πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος μας. Τοῦτο ἡμεῖς ἐθεωροῦμεν ἔργον φρονήσεως, δὲν τὸ ἐθεωροῦμεν προδοτικὸν καὶ ἄτιμον, καθόσον ἡ ἱστορία μας διδάσκει ὅτι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἅπαντες οἱ λαοὶ ὅταν εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ἐνδύσωσιν εἰς τὰς ἀξιώσεις ἰσχυροτέρου ἀντιπά-

λου των πράττουσι τοῦτο ἐνόσω ἔχουσιν ἔτι δυνάμεις καὶ πρὸ τῆς ἐντελοῦς περιελεύσεως των εἰς τὴν διάκρισιν ἐκείνου, μὲ οἷους δύνανται ἐπωφελεστέρους ὄρους. Ἡμεῖς εὐρίσκομεν ὅτι εἶχομεν τότε δυνάμεις, καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων τοῦτο ἀπεδείχθη, διότι καὶ ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακιῶν καὶ τὰ τμήματα Ῥεθύμνης καὶ Ἡρακλείου δὲν εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ· ἐπομένως δ' ὅτι εἶχομεν ἱκανὸν χρόνον μεσολαβοῦντα μέχρι τῆς κατ' ἀνάγκην πτώσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Τουρκίας, τῇ μεσολαβῆσει εὐρωπαϊκῆς τινὸς Δυνάμεως φίλης αὐτῇ, καὶ τοιαύτην ἐνεκρίνομεν τὴν Μ. Βρετανίαν. Ταύτην δὲ εὐρίσκομεν ἀρμοδιωτέραν πάσης ἄλλης· διότι κατενοήσαμεν ὅτι αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις ἐσταμάτησαν εἰς τὰς ἀνεξαρτήτους ἀπὸ αὐτὴν πρὸς λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἐνεργείας των, καὶ ἐσταμάτησαν ὅπως μὴ ἐπαναλάβωσιν αὐτὰς πλέον ἄνευ ἐκτάκτων καὶ ἀπροσδοκῆτων σπουδαίων Εὐρωπαϊκῶν γεγονότων, ἅτινα ὅμως ὁ χρόνος δὲν ἐπέτρεπεν ἡμῖν νὰ περιμείνωμεν· διότι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ἐπιδιώξωμεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς Πατρίδος μας τὴν λύσιν ἣν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐν λόγῳ δύναμις διεχάραξεν, ἥτις ὡς γνωστὸν δὲν εἶχε κηρυχθῆ ἀπολύτως ὑπέρμαχος τῶν ἐν Κρήτῃ καθεστῶτων, ἀλλ' ἐθεώρει ταύτην ὡς δικαιουμένην νὰ καθέξῃ ἐξαιρετικὴν θέσιν μετὰ τῶν πασῶν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικῶν χωρῶν· διότι ἡ Δύναμις αὕτη πάντοτε ἀπέδειξε τὴν σταθερωτέραν καὶ πρακτικωτέραν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν· διότι αὕτη ὡς ἔχουσα φιλελευθερώτερον τῶν ἄλλων πολιτευμα ἀποκλίνει κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ πλειότερον τῶν ἄλλων πρὸς τὰς πραγματικὰς ἐλευθερίας· διότι εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ὀφείλει ἡ Ἑλλάς τὸ ἐνδοξον κατόρθωμα τοῦ Ναυαρίνου· καὶ τέλος διότι εἰς αὐτὴν ἔτι πλειότερα ὀ-

φέρει κατά τὰς τοῦ 1862 κρίσεις καὶ ἐκτάκτους περι-
στάσεις τῆς πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Δὲν
ἠθέλαμεν δὲ ν' ἀναμιξώμεν ἄλλας Δυνάμεις δι' ὃν λόγον καὶ
ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1862 πρὸς ταύτην καὶ μόνην ἀπετάθη,
διὰ ν' ἀποφύγωμεν δηλονύτι τὰς τυχὸν περὶ οἰουδήποτε συμ-
βιβασμοῦ ἐνστάσεις Δυνάμεως τινός, ἢν ἄλλως, ἐν γενικω-
τέρᾳ καὶ πρὸς ἄλλας Δυνάμεις ἐπικλήσει, δὲν ἠδυνάμεθα ν'
ἀποκλίσωμεν, καὶ ἦτις διὰ νὰ φανῆ συνεπῆς εἰς τοὺς ἄνευ
ἔργων λόγους τῆς, προεβλέπομεν ὅτι θὰ ἐνήργει πρὸς μα-
ταίωσιν τῶν τοιούτων διαβημάτων ἡμῶν! κρίναντες τοῦτο,
καὶ ἐξ ἄλλων, καὶ ἐκ τῶν τότε ἐνεργειῶν τῶν ἐν Κρήτῃ ὑ-
παλλήλων τῆς! Ἐξ ἄλλου δ' εὐχόμεθα ὅπως ὅ,τι κατορ-
θωθῆ προέλθῃ ἐκ μόνης τῆς Μ. Βρεττανίας, διὰ νὰ μὴ δια-
γράφηται οὕτω τὸ δικαίωμα ἐν τῷ μέλλοντι τῆς τε Ἑλ-
λάδος καὶ τῆς Κρήτης, ὅπερ ἐκτήσαντο ἐκ τῆς ἀνακηρυχθεί-
σης ἀρχῆς τῶν πέντε ἐτέρων Μεγάλων Δυνάμεων περὶ τῆς
ἐρένης τῶν εὐχῶν τῶν Κρητῶν, ὅπερ ἦγεν εἰς τὴν ἔνωσιν,
ἀφοῦ τοιοῦτον πρόγραμμα εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπανάστασις!
Ἴδου ὑπὸ ποίων σκέψεων ἐμπορούμενοι ἀπετάθημεν πρὸς
μόνην τὴν Μ. Βρεττανίαν!

Οὕτω δὲ σκεφθέντες καὶ πράξαντες ἐπιστεύομεν ἀδιστά-
κτως ὅτι καὶ οἱ ἐν τοῖς πράγμασι ἐν Ἑλλάδι θὰ ἐπεβοή-
θουν ἡμῖν εἰς τὸ νὰ ἰκανοποιηθῆ ἐν μέρει ὁ ἀγὼν ἡμῶν, ἀφοῦ
ἐξ ὀλοκλήρου, ὅπως εἶχον τὰ πράγματα, ὑπῆρχεν ἀδύνατον,
καὶ ὅπερ βεβαίως κάλλιον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωσιν οὗτοι,
πρὸ πάντων δὲ αἱ ἐπιτροπαί, αἱ εἰδικῶς εἰς τὰ ἀφορῶντα
τὰ τῆς Κρήτης καταγινομένη, καὶ αἱ πλειότεραι παντὸς
ἄλλου καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἐπανάστασεως κατάστασιν,
οὔσαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωσιν. Ἴδου δὲ τί ἔγραφε κατὰ
τὴν 29 Ὀβρίου 1868 ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν

πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος, συνεπεία τοῦ λόγου ἐκείνου ὃν ἐξεφώνησεν ἐν τῇ Βουλῇ περὶ τοῦ ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις δὲν θέλει λάβει μέρος εἰς καμμίαν διαπραγματεύσιν μὴ ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης καὶ εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλπίς αὕτη δὲν πλησιάζει νὰ πραγματοποιηθῇ, καὶ φαίνεται, σήμερον ἰδίως, ὡς ὄνειρον, ἀλλὰ τὰ πλήθη δὲν δύνανται νὰ ἐνοησώσι τὰς ἀνάγκας ἢ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς πολιτικῆς». Θὰ ἐπεβοήθουν λέγων ἡμῖν καὶ οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν ἐν Ἑλλάδι διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους· καὶ θὰ ἐδικαιολόγουν ἡμᾶς εἰς τὰς πράξεις μας ταύτας, ἀναγνωρίζοντες ὅτι αὗται προέρχονται ἐκ τῆς μᾶλλον δικαιολογημένης ἀνάγκης, καὶ οὐχὶ ἐξ ἄλλου πλαγίου σκοποῦ, καθόσον, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλαχίστη περὶ ἐνώσεως ὑπῆρχεν ἐλπίς, τὰ μεγαλύτερα τῆς αὐταπαρνήσεως εἶχομεν προσενέγκῃ δείγματα καὶ τὰς μᾶλλον ἐπωφελεστάτας δι' ἡμᾶς εἶχομεν ἀπωθέσει εὐκαιρίας, Ἐκ περισσοῦ δ' ἐφρονοῦμεν ὅτι καὶ οὗτοι οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν ἐν Ἑλλάδι, θὰ εὕρισκον, ὅπως ἡμᾶς, ὅτι καὶ διὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πλείοτερον ὑπῆρχε συμφέρον πραγματικόν νὰ ικανοποιηθῇ ἐν μέρει τοῦλάχιστον ἡ ἐπανάστασις ἡμῶν, καθόσον πᾶν ὅ,τι ἠθέλομεν ἀποκτήσει θὰ ἐχρεωστοῦμεν αὐτῇ, ὡς ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς συντρέξασάν μας· ἡ δὲ ἠθικὴ αὕτη ὑποχρέωσις ἦτον ἀρκετὴ ὅπως ἡ Κρήτη ὑπεῖκη πάντοτε εἰς τὰ νεύματά της καὶ γίνωνται ἐκποδῶν πᾶσαι τυχόν ἀντενέργειαι ξένων. Ἐφρονοῦμεν ἔτι ὅτι ὁ ἐθνισμὸς τῶν Ἰταλῶν δὲν εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ, καὶ ἐπομένως ὅπως ἐν ἀρμοδίᾳ ἐποχῇ ἅπαντα τὰ πολυειδῆ μικρὰ καὶ μεγάλα Κράτη τῆς Ἰταλίας συνεχωνεύθησαν καὶ ἀπετέλεσαν ἐν Κράτος, οὕτω καὶ αἱ δοῦλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι, εἴτε Ἡγεμονίας πολίτευμα, εἴτε προνόμια ἀ-

ποκτώσαι, δὲν θὰ δυσκολευθῶσι τὸ παράπαν νὰ πράξωσι τὸ αὐτό. Ἐφρονοῦμεν ἔτι ὅτι τὰ πολιτεύματα Ἡγεμονιῶν ἢ προνομίων, προάγουσι ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τοὺς λαοὺς, καὶ τοῦτο, ἐκτὸς ἀλλοῦ, εἶδομεν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ Πατρίδι μας μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν προνομίων τοῦ 1858· ἐπομένως ἐκρίνομεν ὅτι ὅπως τὰ ἀνεπτυγμένα ἄτομα διανοητικῶς καὶ ὑλικῶς περισσότερον εὐδοκίμοῦν εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησίν των, οὕτω καὶ οἱ λαοί. Ἐπειθόμεθα δ' ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἰδέαν μας ταύτην γνωρίζοντες ὅτι μέρη τινὰ χαίροντα πρὸ τοῦ 1821 ἐλευθερίας τινὰς ἀπέναντι ἄλλων μερῶν, οἷον ἡ Μάνη, ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Σφακία, συνετέλεσαν πλείοτερον ἄλλων εἰς τὸν ἰσρὸν ἐκεῖνον τοῦ 1821 ἀγῶνα, συνεπείᾳ τῶν φιλελευθερωτέρων φρονημάτων, ἅτινα τὰ προνόμια τοῖς εἶχον παρασκευάσει.

Διὰ ταῦτα ὅθεν ἡμεῖς δὲν ἠθέλομεν νὰ μιμηθῶμεν τὴν τακτικὴν τῶν πολιτικῶν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, οἷτινες ἀντὶ νὰ ἐνεργήσωσι τι πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῆς Πατρίδος των, ἠρκέθησαν νὰ ποιήσωσι διαμαρτυρήσεις ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διὰ τὴν ὑπὸ τῆς διπλωματίας γενομένην εἰς αὐτὴν ἀδικίαν καὶ νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα! διότι εἶδομεν ὅτι οὐδέποτε κατὰ τὸ μέλλον ὠφέλησε τὴν Κρήτην ἡ τακτικὴ αὕτη καὶ αἱ διαμαρτυρήσεις ἐκεῖναι, τούναντίον δὲ, ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη, κατὰ τὸ 1833 οἱ ἐναπομείναντες εἰς Κρήτην εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνεργήσωσιν ὅ,τι ἐκεῖνοι δὲν ἔπραξαν· ἐν δὲ τῷ κατόπιν χρόνῳ, μέχρι τοῦ 1858, μύρια ὅσα δεινὰ καὶ μαρτύρια νὰ ὑποστῇ ἡ Κρήτη διὰ τὸ ἐκεῖνων πολιτικὸν λάθος. Ἠκολοθήσαμεν ὅθεν ἡμεῖς τὴν ἀντίθετον ἐκεῖνων τακτικὴν διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ ἐν μέρει ὁ ἀγὼν ἡμῶν καὶ ἡ Πατρίς μας ἀποκτήσῃ πολιτικὰς τινὰς ἐλευθερίας, ἐξαιρούσας αὐτὴν τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου

διοικήσεως τῶν Πασσάδων. Ἡθέλομεν νὰ μὴν ἴδωμεν τοὺς ἐγκρίτους τῆς Πατρίδος μας, εἰ μὴν μένωσιν εἰς Κρήτην νὰ ᾧσι ταπεινοὶ καὶ νὰ περιφρονῶνται ὑπὸ τοῦ εὐθήους ὄχλου αἰτιωμένου αὐτοὺς ἐπὶ τῆ ἐπαναστάσει καὶ τῶν εἰς τὸν τόπον προξενηθειῶν ἐκ ταύτης μεγάλων ζημιῶν, ὅπερ ἤδη συμβαίνει ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς ἀποτυχίας τοῦ ἀγῶνος· εἰ δὲ προσφύγωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ περιφέρονται βρακενδύται καὶ ταπεινοὶ χλευαζόμενοι καὶ λοιδωρούμενοι, ἔσθ' ὅτε καὶ ἀπὸ σπουδαιοτέρων τῆς κοινωνίας ἀνδρῶν. Πλὴν δὲν μᾶς λέγουσιν ἐκεῖνοι οἱ τοσοῦτον ἀγεννῶς περιφρονοῦντες τὰ ἀτυχῆ θύματα τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ ποίων λόγων καὶ ἀφορμῶν ὀρμῶνται; Δὲν ἐξεπλήρωσαν ταῦτα κάλλιον αὐτῶν τὸ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν καθήκον των; δὲν ἐθυσίασαν αἵματα καὶ περιουσίας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους; Ἐνοχλοῦν τινὰ ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται; Πόσους εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἔχουν διὰ καταχρήσεις κλοπὰς καὶ τὰ παρόμοια, καὶ τοι ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὰς φρικωδεστέρας διερχομένους δυστυχίας; Εὖγε τῆς ἀγαθότητός Σας μεγαλοουργοὶ ἄνδρες!

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ἡθέλομεν νὰ προλάβωμεν τὰς περαιτέρω ἐπὶ ματαίῳ καταστrophῆς, οἷας λόγου χάριν ὑπέστη πρὸς τὰ τέλη τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τρίμημα Ῥεθύμνης. Καὶ τέλος ἠθέλομεν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μεγάλης ἐσοδείας τοῦ ἐλαίου αἱ δυστυχεῖς πρόσφυγες οἰκογένειαι, καὶ ἀνακουφίσωσιν ἐκ ταύτης μικρὸν τὰς ταλαιπωρίας των, μὴ ἀποθνήσκωσι δὲ, ὅπως ἐφέτος, τῆς πείνης, ἀφοῦ τὰ πάντα ἦσαν εἰς μάτην.

Ἄλλ' ἴσως πρὸς ταῦτα μᾶς ἀντιτάξωσιν ὡς ἐκμεταλευτὰς τῆς μεγάλης ιδέας, ὅτι ἐνήργησαν τὴν ματαίωσιν τῶν ἐν λόγῳ διαβημάτων διότι δὲν ὑπῆρχον ἐλπίδες πρὸς τι. Τοῦτο

ἐκ πρώτης ὄψεως εἶναι γελοῖον διότι οὗτοι ἐκκρύχθησαν κατ' ἀρχήν, ἐναντίον ἡγεμονίας ἢ συμβιβασμοῦ τινός· καὶ συνεπῶς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ταύτην ἐνήργουν· δημοκοποῦντες δὲ εἰς τὰ πολιτικά πλῆθη ἠνάγκαζον δι' ἐκείνων καὶ Βουλὴν καὶ Κυβερνήσεις, ὅπως κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν συμμορφῶνται ἐκάστοτε. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων οὐδεμία βεβαίως Κυβέρνησις, οὔτε ἡ Ἀγγλία, οὔτε ἄλλη τις, ἠδύνατο νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ διαβήματά μας ἐκεῖνα, βλέπουσα, ἀφ' ἐνός μὲν ἀντιθέτους τοὺς διευθύνοντας τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ τοσαύτην, ὡς γνωστὸν, ἐξασκοῦν ἠθικὴν ἐπιφρόνην ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀσύμφωνον καὶ τὴν Κρήτην, διότι πρόδηλον ἦτο τότε ὅτι αἱ ἐνέργειαι τῆς θὰ ἐναυάγουν καὶ ἡ εἰρήνη ἐν τῇ νήσῳ δὲν θὰ ἐπήρχετο.

Ἄλλως ὅμως θὰ συνέβαινεν ἂν οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐκηρύσσοντο ἐναντίοι, καὶ ἡ Κρήτη ἐφαίνετο σύμφωνος· ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει φρονῶ ἀδιστακτικῶς ὅτι ἐν οἰαδήποτε ἐποχῇ, καὶ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἔτι τοῦ 1868, ἐζητοῦμεν τῇ μεσολαβήσει μιᾶς ἢ καὶ πλειοτέρων Δυνάμεων συμβιβασμὸν μετὰ τῆς Τουρκίας θὰ ἐπετυγχάναμεν πάντοτε καλλήτερόν τι σχετικῶς τῆς ἐντελοῦς καὶ ἄνευ ὄρων παραδόσεώς μας εἰς τὴν Τουρκίαν. Τὸ Κρητικὸν ζήτημα πολλάκις εἶχεν ἤδη τεθῆ ὑπὸ διπλωματικὴν βάσανον καὶ δὲν ἦτο νέον ἢ πρωτοφανές δι' οὐδεμίαν εὐρωπαϊκὴν Δύνημιν. Ὁ Κρητικὸς ἀγὼν πάντοτε διετῆρει μεγάλας συμπαθείας διὰ τὸ ἥρωϊκὸν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμία Χρ. Κυβέρνησις θὰ ἠρνεῖτο τὴν συνδρομὴν τῆς ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι ἔχουν βάσιν τῆς πολιτικῆς τῶν, ἀφ' ἐνός μὲν τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὸν μὴ διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διανοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφορῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ φυλῶν. Δείγματα τρανώτατα τῆς πο-

λιτικῆς τῶν ταύτης εἶδομεν μετὰ τὸ 1856, ἐκτὸς εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἀνατολῆς καὶ εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα μας κατὰ τὸ 1858· ἐζητήσαμεν τότε βελτιώσεις ἢ προνόμια πολὺ σπουδαιότερα τῶν χαρίτων τοῦ Χάττ Χουμαγιούν καὶ αἱ ἐν λόγῳ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας, ὡς δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐν Κρήτῃ τότε Προξένου αὐτῆς, συνηγόρησαν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ μᾶς ἐχορηγήθησαν. Ἐν τῇ προκειμένη δὲ περιπτώσει, ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω, μεγάλως θὰ συνετέλει καὶ ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα διαμονὴ πολλῶν χιλιάδων προσφύγων· ζήτημα ὅπερ θιχθὲν καὶ μετὰ τὴν ἐντελῆ πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν δέσμευσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπέφερεν ἀποτελέσματα τινὰ, μετριάσαντα τοῦλάχιστον, τὸ φιλέκδικον τῆς Τουρκίας αἰσθημα κατὰ τῶν ἐξόχων ἀτόμων τοῦ ἀγῶνος, διότι μέχρι τοσοῦτου ἡ δῆλωσις ἐκεῖνη περιστράφη.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἄς κρίνῃ τὸ κοινόν, ἄς κρίνῃ ἡ ἱστορία, ἄς κρίνῃ ἡ ἄνευ ὄρων περιελθούσα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀγριωτέρου νικητοῦ Κρήτῃ, καὶ οὐδεμίαν σήμερον χαίρουσα πραγματικὴν ἐλευθερίαν, ἄς κρίνωσιν οἱ πάντες, ἂν πρακτικώτερον καὶ συμφερώτερον διὰ τε τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν Κρήτην ἐσκέφθημεν, ἂν ἡμεθα ἄξιοι τῶν ὕβρεων καὶ τῶν λοιδωριῶν ἄς ἄλλοτε ἐξέμεσαν καθ' ἡμῶν, καὶ ἄς ἤδη ἔρχονται καὶ μᾶς ἀποδίδουσι. Λοιπὸν Κύριοι Πληρεξούσιοι καὶ ἀρχηγοὶ ἐπαρχιῶν τινῶν τοῦ Τμήματος Ἡρακλείου, εὐρίσκετε πάντας τοὺς Κρήτας οἵτινες συνεμέθεξαν τῶν πολιτικῶν ἐκείνων διαβημάτων, ὅτι συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ξένων καὶ πολεμίων τῇ Πατρίδι καὶ ὑπεστήριζαν τὰ σχέδιά των, ἐπιδιώκοντες, οὐχὶ πατριωτικὸν τινὰ σκοπὸν, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀτιμίαν συνάμα τῆς Κρήτης! ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ θεία δικαιοσύνη καὶ ἡ μεγάλη καρτεροψυχία τῶν

Κρητῶν, (καὶ ἐδῶ βεβαίως ἐννοεῖται τοὺς μὴ μετασχόντας τῶν διαθημάτων ἐκείνων Κρήτας) ἀπέτρεψαν αὐτὴν καὶ τὴν ἐνακόλαψαν ἐπὶ τῶν μετώπων ἐκείνων (τῶν Κρητῶν δηλονότι τῶν μενασχόντων εἰς αὐτά!) Ὅτι δὲ τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν ὑμεῖς δίδετε, γίνεται δῆλον καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ τεμαχίου μιᾶς τῶν ἀναίρεσέων σας, τοῦ λέγοντος ὅτι τὸ Τμημα τοῦ Ἡρακλείου ἐτήρησε διηνεκῶς ὑψωμένην τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς λοιπῆς Κρήτης μένον εἰς τὰ ὄπλα.

Καὶ πρῶτον περὶ τῆς ἱστορικῆς τοῦ ἐν λόγῳ τεμαχίου ἀφηγήσεως.

Τὸ τμημα τοῦ Ἡρακλείου, κατὰ τὸν ἔνδοξον τοῦ Λασιθίου Πληρεξούσιον Μιχελιδάκην, οὐχὶ δὲ πολεμισταὶ πολλοὶ ἢ ὀλίγοι, ἀλλὰ τὸ τμημα, ἔπραξε τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο κατώρθωμα, ὅπερ εἶναι πλέον τι ἢ ἔνδοξον! πλέον τι ἢ θαυμαστόν! εἶναι τί ὑπερανθρώπινον! Διότι πίπτουν καὶ παραδίδονται δύο τμήματα μετὰ τῶν ἐθελοντῶν, ἀποκλείονται τὰ τροφοδοτικὰ ἐν Σύρῳ, δεσμεύεται ἡ Ἑλλάς ὑπὸ διπλωματικῶν πράξεων, καὶ δὲν δύναται πλέον κατ' ἐλάχιστον νὰ βοηθῇ τὴν ἐπανάστασιν, στρέφουν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ Τμήματος Ἡρακλείου, ὅπου μόνον ἡ ἐπανάστασις, ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ Τμημα αὐτὸ ἀνθίσταται ἐπὶ τρεῖς μῆνας! Βεβαίως τοῦτο εἶναι ἐνδοξότερον τῶν Βρυσῶν, ἐνδοξότερον τοῦ Ἀρκαδίου ἐνδοξότερον πάντων τῶν γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως! ὅσον ὅμως τοῦτο καὶ ἂν εἶναι ἔνδοξον, ὅσον καὶ ἂν εἶναι θαυμαστόν, εἶναι μικρὸν ἀπέναντι τοῦ κατορθώσαντος τοῦτο προσώπου καὶ τοῦ διευθύνοντος κατὰ τοὺς τρεῖς ἐκείνους μῆνας, τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην καὶ τὰ στρατεύματα ἐκεῖνα. Λοιπὸν δεῖον νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ ἀνεύρωμεν τὸ πρόσωπον αὐτὸ,

διότι είναι σπουδαῖον, εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν Κρη-
 τῶν ὄλων, ἐξέχει αὐτῶν ὡς ὁ Ζουαρέζ τῶν Μεξικανῶν. Λοι-
 πόν! εἶναι ὁ Κόρακας ἢ ὁ Ῥωμάνος ἢ ὁ Σφακιανάκης; βε-
 θαίως ὄχι! διότι πάντες οὗτοι καὶ οἱ ὑποδεέστεροι αὐτῶν
 στρατιωτικοὶ προσέφερον ὑποταγὴν, ἅμα τὰ τροφοδοτικὰ ἀ-
 πεκλείσθησαν, ἅμα ἡ Ἑλλάς ἐδεσμεύθη, καὶ διέγνωσαν ὅτι
 ἡ διατήρησις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ μέρη των καὶ ἀδύνα-
 τος εἶναι καὶ ἄσκοπος! εἶναι ὁ Ζωγράφος; βεθαίως ὄχι!
 διότι οὔτε οὗτος διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους παρεκίνει πλέον
 δι' ἐπανάστασιν· ἐζήτει δὲ μόνον καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι τινὲς
 πρὶν ἢ καταληφθῶσι καὶ τὰ μέρη των ἐκεῖνα ὑπὸ στρατευ-
 μάτων, λαθραῖόν τι μέσον ἀναχωρήσεως, ὅπως ἐζήτει τὸ
 αὐτὸ ὁ Κ. Κρυάρης, καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα μέρη, ἀφοῦ δὲν
 ἦτο δυνατόν νὰ ποιήσωσι μετὰ τῆς Τουρκίας ὁμοίας συνθή-
 κας τῶν ἐν Σφακίαις συνθηκολογησάντων συναδέλφων των,
 καὶ ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα, ὅπως ἐ-
 κείνοι. Ποῖος λοιπὸν διηύθυνε τὰ χρ. στρατεύματα τοῦ Τμή-
 ματος Ἡρακλείου κατὰ τοὺς τρεῖς ἐκείνους μῆνας, καθ' οὓς
 μόνον αὐτὸ ἐκράτει διηνεκῶς ὑψωμένην τὴν σημαίαν τῆς
 ἐπαναστάσεως φέρον καὶ τὰ ὄπλα, ἀφοῦ πάντες οἱ κατὰ
 τὴν ἐπανάστασιν γνωστοὶ ἀρχηγοὶ, δὲν διηύθυνον αὐτά. Βε-
 θαίως οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ μνείαν ποιῶν τοῦ γεγονότος τούτου
 καὶ ὁ μόνος γνωρίζων περὶ αὐτοῦ Κ. Μιχελιδάκης! βοηθού-
 μενος ἐννοεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ γεγραμένου συναδέλφου του Σαρα-
 λίδη. Ἴδου λοιπὸν πόσα ὀφείλει ἡ Κρήτη — διότι ὅπου
 δήποτε αὐτῆς καὶ ἂν λάβῃ χώραν ἐν σπουδαῖον γεγονὸς πε-
 ριποιεῖ τιμὴν εἰς ἅπασαν αὐτὴν καὶ ἅπασα σεμνύνεται ἐπ'
 αὐτὸ, ὡς λόγου χάριν τὸ Ἀρκάδι — πόσα ἰδίως τὸ Τμήμα
 τοῦ Ἡρακλείου — διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ κατόρθωμα —
 εἰς τὸν Κ. Μιχελιδάκην. — Τῇ ἀληθείᾳ Κύριε Μιχελιδάκη

ἐάν δὲν εἴσθε Ζουαρεῆζ θὰ εἴσθε Δὸν Κισσῶτος. Τὸ ἐπ' ἐμοῦ μόνον εὐρίσκω ὅτι εἴσθε ἄξιος πλέον τῆς ὑποτροφίας, εἴσθε ἄξιος νὰ λάβητε ἔκτακτα τινὰ βοηθήματα καὶ τακτικὰς συντάξεις ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπουργείου, διότι περικοσμεῖσθε μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ προσόντα, ἅτινα κατέστησαν καὶ τὸν διακεκριμένον ἀγωνιστὴν Σκαλίδην ἄξιον ἐκτάκτου τινὸς περιθάλψεως, ἢ ἐπαυξήσεως τῆς συντάξεώς του· καὶ τὸν Κ. Βιστάκην ἄξιον ἑκατονταδράχμου μηνιαίας συντάξεως, ὡς προγραφέντα ὑπὸ τῆς Τουρκίας διότι τὸν κατετρόμαξε καὶ τὸν φοβεῖται πλείοτερον πάντων τῶν Κρητῶν· καὶ τὸν Στυλ Παπαδάκην ὁμοίας συντάξεως διὰ τὰς μεγάλας καὶ ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας του, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἕτερος Κρῆς ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ.

Ἔρχομαι ἤδη ὡς πρὸς τὰς ὕβρεις ἃς καὶ πάλιν ἐξεμουῖν κατὰ τῶν συμμετασχόντων εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαθήματα Κρητῶν. Αἱ ὕβρεις αὗται εἶναι βαρεῖαι, ἀποδίδουν τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ἐκείνους, τοὺς κηρύττουν προδότας, τοὺς λέγουν ἀτίμους. Τοῦτο θὰ ἦτο ὀλιγώτερον βαρὺ, ὀλιγώτερον θανάσιμον, ἂν ἐγράφετο ἀπὸ μὴ Κρητῆς. Γραφόμενον ὅμως κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ Κρητῆς, ἀπὸ περιβεβλημένους τίτλους πληρεξουσίων καὶ ἀρχηγῶν τοῦ Ἡρακλείου, καθίσταται λίαν ὀδυνηρὸν, λίαν ἀνυπόφορον. Οὐδεὶς, ἐκτὸς αὐτῶν, εὔρεν ὅτι ἡ πτώσις τῆς ἐπαναστάσεως προῆλθεν ἐκ τῶν Κρητῶν· αὐτὴ δ' ἔτι ἢ ἐν Σφακίοις γενομένη περὶ τὰ μέσα καὶ τέλη Δεκεμβρίου 1868 συνθηκολόγησις παρὰ πολλῶν ἐντοπίων ἀρχηγῶν καὶ τῶν σωματάρχων τῶν ἐθελοντῶν, δὲν ἀποδεικνύει τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἔγκριτοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἐσυνθηκολόγησαν ὑπὸ ὄρους ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι μὲ τὸν ὄπλισμόν των ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα δι' εὐρω-

παϊκῶν πλοίων· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀριδῆλως διαδηλοῖ ὅτι καὶ οἱ Κρηῖτες ἐκεῖνοι, εἶχον τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθωσι καὶ ἐξακόλουθήσωσι τὸν ἱερόν ἀγῶνα, εἴποτε ἡ Ἑλλάς ἐρρίπτε τὸν κύβον. Τὸ γεγονός ἄρα τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' εἶναι γεγονός ἐκ τῶν συνήθων εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων εἰς τοὺς περικυκλουμένους καὶ πολιορκουμένους ὑπὸ ἰσχυροτέρων ἐχθρῶν των ; Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ εὐρίσκω λίαν ὀρθὴν τὴν παράγραφον ἐκείνην τοῦ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1869 προμηνημονευθέντος ὑπομνήματος τοῦ ὑπουργείου Ζήτη *« Καὶ ὄντως μετ' ὀλίγον παραδίδεται εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ὅστις κτλ. »*

Τὸ νὰ εὐρίσκωνται ὅθεν ὕστερον ἀπὸ ταῦτα Κρηῖτες νὰ ῥίπτωσιν εὐθύνας ἐπὶ τῆς Πατρίδος των, ἃς οὐδεὶς μὴ Κρῆς εὔρει νὰ προσάψῃ, ν' ἀποκαλῶσι προδότας καὶ ἀτίμους τόσους καὶ τόσους ἄνδρας συμμετασχόντας τῶν διαβημάτων ἐκείνων, ἐνῶ ἡ μέχρι τέλους διαγωγή των ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, ὡς ἤδη διευκρινίσθη! τοῦτο εἶναι ἀνυπόφορον, τοῦτο εἶναι σπαραξικάρδιον! Τοῦτο μικροῦ δεῖν νὰ προκαλέσῃ ἐμφυλίους σπαραγμούς εἰς Κρήτην μεταξὺ συναγωνιζομένων καὶ ἀνταγαπωμένων πρότερον ἀδελφικῶς Κρητῶν· τοῦτο ἐξάπτει καὶ ἐξεγείρει καὶ ἤδη ἐπὶ μᾶλλον τὰ πάθη ἐκεῖνα ἅτινα ἐνέσπειρον μεταξὺ τμημάτων αἰ ὕβριστικαὶ δημοσιεύσεις τῶν ἐν λόγῳ Κυρίων. Ποιῶ ἔκκλησιν εἰς πάντας τοὺς Κρήτας ἀνεξαιρέτως νὰ κρίνωσιν ἐν συνειδήσει, ὅποια, ἐκτὸς τῶν προμηνησθεισῶν σχετικῶν ἐπὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντικειμένου δημοσιεύσεων, ἐγκατέλειψεν ἐν Κρήτῃ καὶ ἡ ἐξῆς δημοσίευσις μιᾶς ἐπιστολῆς, οὐχὶ ἀτόμου, ἀλλὰ τῆς Τμηματικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν

καταχωρηθείσης και εις άλλας εφημερίδας και εις την Μέριμναν υπ' αριθ. 737.

« Η επιτροπή των εξ ανατολικωτέρων επαρχιών
Πρός τους αξιοτίμους Πληρεξουσίου Κ. Κ. Στυ-
λίου Παπαδάκη και Κωνστ. Σαρολίδην.

» Την από 27 παρελθόντος επιστολήν σας ανά χειρας έχομεν· αι δι' αυτής πληροφορίες σας είναι ευχάριστοι και ενθαρρύντικοι, εύχόμεθα δὲ τὴν ταχείαν πραγματοποίησίν των. Σπουδαίως και πάλιν συνιστῶμεν εις τὴν ἐνέργειάν σας πρὸς τὴν Κεντρικὴν ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἐπιτροπὴν και πρὸς ὑμᾶς ἐσυστήσαμεν ὡς ἀναγκαῖα τὴ παρούση ἐποχῇ. Μὴ ἀμφισβῆστε δὲ ποσῶς ὅτι οἱ ἀργυρώρητοι τῆς Ἀγγλίας και τῆς Τουρκίας και ἡ ἀναφορὰ τῆς 24 παρελθόντος τὴν ὁποίαν ὡς ἀντεθνικὴν αι ἐπαρχίαι μας ἀπορρίπτουσι κτλ. Προσεχῶς ὅμως θὰ λάβωμεν τὴν εὐτυχίαν βεβαίως νὰ σᾶς ἀναγγείλωμεν τοιαύτας (μάχας) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐν Μυλοποτάμῳ ἀπαισία γεγονότα ».

Ἐν Νεοχωρίῳ Μεραμβέλου τῆ 12 8βρίου 1868.

Ὁ Πρόεδρος Χ. Γεώργ. Τυλλιανάκης, Ἰωάν. Π. Ἀντωνάκης, Γεώργ. Μιχελινάκης, Κωνστ. Κονδυλάκης, Γεώργ. Σταυρουλάκης, Β.μ. Παπαδάκης, Γεώργ. Ζερβάκης, ὁ Γραμματεὺς Α. Σφακιανάκης. »

Ποιῶ και σήμερον ἔκκλησιν και παρακαλῶ τοὺς πάντας νὰ κρίνωσι κατὰ πόσον και αι δημοσιεύσεις τῶν μνησθεισῶν λόγων ῥίπτει ἔλαιον εις τὸ μόλις ἀρξάμενον νὰ κατασβέννυται πῦρ εις τὰ Τμηματικὰ ὅπερ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἤναψαν, τοῦ δηλονότι « ὅτι τὰ σχέδια και αι ἐνέργειαι τῆς περι τῆς Κρητικῆς ἐπανάστασεως (τὰ πρὸς τὴν ἀγγλίαν διαβήματα) ἐγένοντο καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν ξένων και τῶν πολεμίων, ἐπιδιώκοντα πρὸς τὴν καταστροφὴν και τὴν ἀτιμίαν

συνάμα τῆς Κρήτης» καὶ τῶν «Περὶ δὲ τῶν πρὸς τὰ ἐπισημότερα τῆς ἐπαναστάσεως πρόσωπα προγενεστέρων ὕβρεων ἐλέχθησαν ἄλλοτε τὰ δέοντα, καὶ ἐπιφυλασόμεθα καὶ πάλιν». Οὐδείς πολιτικός ἐν Ἑλλάδι, οὐδείς τὸν κοινὸν νοῦν ἔχων, προσῆψεν οὔτε μεμακρυσμένας τοιαύτας πικρὰς κατηγορίας, τοιαύτας μομφὰς προδοσίας καὶ ἀτιμίας εἰς τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβήματα Κρητῶν· οὐδείς περιπλέον ἐκτὸς αὐτῶν ἐπανελάθεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς ὕβρεις ταύτας μετὰ τὴν οἰκτρὰν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ δράματος, ὅτε τὰ πάντα καθαρῶς διεγνώσθησαν! Δὲν εἶπεν ἡ Βουλὴ τοῦ ἔθνους, δὲν εἶπεν οὐδεμία Κυβέρνησις, ὅτι τούτους τοὺς Κρητῶν θεωρεῖ προδότας καὶ ἀτίμους διότι προσέτρεξαν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν ὅπως ἐνεργήσωσι τι σωτήριον ὑπὲρ τῆς Πατρίδος των, ἐκείνους δὲ ὅτι θεωρεῖ ἐντιμωτέρους καὶ μᾶλλον πατριώτας, διότι δὲν συνεμέθεξαν τῶν διαβημάτων ἐκείνων. Μόνον οἱ ῥηθέντες Κύριοι, καὶ ἄλλοι τινὲς τῆς αὐτῆς ποιότητος, ὡς ὁ Ξάνθης καὶ Βιβυλάκης, οἱ δύο περιλάλητοι Κρητῶν δημοσιογράφοι, παρουσιάζονται καὶ ἐκσφενδονίζουσι εἰς τὸν τύπον τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' εἶναι γελοῖοι οἱ τοιοῦτοι, ἤκουσα πολλοὺς λέγοντας! Ναὶ εἶναι γελοῖοι! ἀλλ' ἐν τούτοις παρουσιάζονται εἰς τὴν δημοσιότητα ὡς Πληρεξούσιοι, ὡς ἀρχηγοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸ δὲ κοινὸν δὲν γνωρίζει αὐτοὺς καὶ φανακίζεται ἐκ τῶν τίτλων δι' ὧν περιβάλλουσι ἑαυτούς! ἀλλ' ἐν τούτοις ρίπτουσι πῦρ διὰ τούτων! ρίπτουσι διχονομίας μετὰ τὴν Τμημάτων! δυναμένους παντοῦ καὶ πάντοτε, καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ κατὰ τὸ μέλλον, καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Κρήτῃ, νὰ ἔχωσι δυσαρέστους συνεπείας. Καὶ ταῦτα! ἐνῶ εἶναι ἀνάγκη συμπνοίας, ἐνῶ εἶναι ἀνάγκη ἀδελφικοῦ συνασπισμοῦ τῶν Κρητῶν ἀνεξαιρέτως, διότι ἡ συμφορὰ εἶναι κοινὴ καὶ ἐξίσου ἐπιβαρύνει καὶ λυ-

ἥτις πάντας, διότι πᾶν ἔργον ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς βελτίω-
 σιν τῆς τύχης τῆς Πατρίδος ἀπαιτεῖ τὴν σύμπραξιν ὅλων
 τῶν Κρητῶν. εἶναι λοιπὸν λυπηρὸν τοιαῦτα ὄντα, τοιοῦτοι
 ἀνθρωπίσκοι νὰ προκαλοῦν ἔτι διχονοίας καὶ διαιρέσεις με-
 ταξὺ ἀδελφῶν καὶ συμπατριωτῶν καὶ νὰ μὴ περιορίζωσιν
 ἑαυτοὺς πλέον· ἐλλὰ διατὶ ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον ἔτι οἱ
 ἴδιοι τὸ αὐτὸ πράττοντες; Μήπως διὰ νὰ περιποιήσωσι τι-
 μὴν εἰς τὸ Τμήμα καὶ τὰς ἐπαρχίας των; Μήπως διὰ νὰ
 ἐκθειάσωσι καὶ ἐξυμνήσωσι τὰ ἐξοχώτερα πρόσωπα τοῦ Τμή-
 ματός των Κύρακαν, Ῥωμάνων, Σρακιανάκην, Ζωγράφον,
 Μυλικούτσην καὶ λοιπούς; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Οὐδὲν μέρ-
 ος ἐξυψοῦται ἢ καθίσταται ἔνδοξον διὰ τοιαύτης τακτικῆς,
 ὑβρίζον τὰ ἕτερα τμήματα, ἢ ἀκολουθοῦν οἱ ἐν λόγῳ Κύ-
 ριοι! Οὐδὲν ἔτι ἄτομον, ἂν ἀτομικὰς ἐνδόξους πράξεις δὲν
 ἔχη, δύναται νὰ τιμηθῇ, διότι καταγγέλλεται ἀπὸ τοῦτο ἢ ἐκεί-
 νο τὸ μέρος. — Ἄρα οἱ Κύριοι οὗτοι ὅ,τι πράττουν προσε-
 γχεται καθαρῶς, ἐξ ὑπαγορεύσεως τῶν πατρῶνων των, ἐκεί-
 νων δηλονότι οἵτινες συνετέλεσαν ἤδη ὥστε ὁ Βιστάκης, Πα-
 παδάκης καὶ εἴτις ἄλλος, νὰ ὑποσκελίσωσι πάντας καὶ τοὺς
 μᾶλλον τῆς Κρήτης διακεκριμένους, ὧν οὔτε ὑπρέται ἠδύ-
 ναντο νὰ ὦσιν. Ἴδου ἡ ἐξήγησις καὶ τῆς σημερινῆς διαγω-
 γῆς των!

Δύσμοιρος Πατὴρ ὅποια σοὶ ἐπέπρωτο καὶ τὴν φορὰ
 ταύτην νὰ πάθῃς! Ὡ πολυθρύλλστον Κρητικὸν ζήτημα, τὸ
 ἐπὶ δύο καὶ ἡμισυ ἔτη συνταράξαν τὰ δύο ἡμισφαίρια, ὅ-
 ποίαν λύσιν ἐπὶ τέλους ἐπέπρωτο νὰ λάβῃς. Εἶθε! ὁ Ὑψι-
 στος νὰ ἐπιχύσῃ ταχέως βάλσαμον εἰς τὰς πληγὰς τῆς Κρή-

της! Εἶθε! ταχέως νὰ δώσῃ χεῖρα ἀρωγὸν σύμπαντι τῷ
Ἑλληνισμῷ, καὶ ἐγείρει αὐτὸν καὶ πάλιν γιγαντιαῖον κατὰ
τῶν ἐχθρῶν του!

Ἀθῆναι τὴν 10 Ἰβρίου 1869.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΥΔΗΣ,

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

9 1 5 5

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

